

Erinringar mot den föreslagna sammansättningen av lantbruksnämnderna ha framställts av bland andra *egnahemsstyrelsen*, *lantmäteristyrelsen*, *Riksförbundet landsbygdens folk* och *Svenska lantarbetareförbundet*. Sålunda har *Riksförbundet landsbygdens folk* uttalat, att det syntes förbundet som om genom den föreslagna sammansättningen av rationaliseringsorganen inflytandet alltför höggradigt lagts i statens händer, medan jordbrukarnas möjlighet att göra sina åsikter gällande vore nästan obefintlig, samt hävdad, att jordbrukarnas fackliga organisationers länsförbund borde erhålla rätt att i lantbruksnämnderna utse exempelvis två ledamöter. I detta sammanhang har förbundet anfört.

Om lantbruksnämnderna för detta ändamål behöva utvidgas något, bör en sådan utvidgning göras. Det bör vidare föreskrivas, att de två av hushållningssällskapen utsedda ledamöterna alltid skola vara jordbrukare. För ordförandeposten måste krävas att den besättes med en i praktiska jordbruksförhållanden väl insatt person, som åtnjuter allmänt förtroende bland jordbrukarna. Ordföranden i hushållningssällskapens förvaltningsutskott bör icke kunna utses till ordförande, därest han icke är eller har varit praktisk jordbrukare.

Svenska lantarbetareförbundet har uttalat, att lantbruksnämndernas arbete i hög grad berörde lantarbetarna, särskilt med hänsyn till att nämnderna enligt förslaget skulle handhava verksamheten för förbättring av bostäder å jordbruksfastigheter, samt att därför tillfälle borde beredas lantarbetarna att utse representanter i nämnderna.

Egnahemsstyrelsen har anfört följande.

Styrelsen delar kommitténs uppfattning att det är av vikt, att hushållningssällskapen erhålla sådan representation i lantbruksnämnderna, att bästa möjliga garantier erhållas för upprätthållande av ett intimt och friktionsfritt samarbete mellan nämnderna och sällskapen. Styrelsen kan emellertid icke finna, att tillräckligt bärande motiv anförts för att det för vinnande av nämnda syfte skulle vara påkallat att giva hushållningssällskapen så stark representation som enligt kommitténs förslag skulle bliu fallet, d. v. s. att av nämndens sju ledamöter (inklusive ordföranden) två ledamöter skulle utses av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott och därjämte sällskapets sekreterare ingå såsom självskrivna ledamöter. Enligt styrelsens mening bör hushållningssällskap få anses för erhållande av betryggande samarbete mellan nämnden och sällskapet fullt nöjaktigt representerat i nämnden, därest sällskapets förvaltningsutskott erhöle rätt att utse två ledamöter; därvid skulle alltså sällskapets sekreterare ej vara självskrivna såsom ledamöter utan ingå i nämnden endast om han därtill utsåges av förvaltningsutskottet. I fråga om ordförandeskapet i lantbruksnämnd vill styrelsen understryka, att detta bör fattas som ett uppdrag av maktpåliggande art, vilket kommer att kräva, att innehavaren har ej endast intresse utan även tid till övers för dess fullgörande. En kraftig och intresserad ledning från ordförandens sida torde vara en av förutsättningarna för att nämnden skall ha god framgång i sitt grannliga och svåra värv. Under sådana förhållanden och med kännedom om hur mången förvaltningsutskottsordförande redan förut är strängt upptagen av mångahanda sysslor och uppdrag vill det synas egnahemsstyrelsen sannolikt, att det av kommittén, låt vara i försiktiga ordalag, framförda önskemålet, att samma person skall vara ordförande i lantbruksnämnden och hushållningssällskapets förvaltningsutskott, skall befinnas endast sällan kunna uppfyllas.

Kommittén har förutsatt — givetvis med all rätt — att lantbruksnämnd vid fullgörande av många av sina uppgifter skall finna sig vara i behov av tillgång till sakkunskap på speciella områden, särskilt beträffande fastighetsbildningsfrågor, skogsvård och arbetsmarknadsförhållanden. Kommittén har därför föreslagit, att överlantmätaren, länsjägmästaren och någon representant för länsarbetsorganet böra såsom sakkunniga deltaga i behandlingen av frågor av större vikt, som röra deras verksamhetsområden; dessa sakkunniga skulle äga rätt att deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Denna tanke finner egnahemsstyrelsen i och för sig principiellt riktig men anser den föreslagna anordningen i vad avser lantbruksnämnds tillgodoseende med sakkunskap på fastighetsbildningsväsendets område knappast nöjaktig. Lantbruksnämnds verksamhet för yttre rationalisering blir ju i hög grad ett sysslande med frågor om förstärkning av brukningsdelar med tillskottsjord, sammanslagning av brukningsdelar, omskiften med mera; alltsammans åtgärder, som ej kunna genomföras utan jorddelningsorganens medverkan och godkännande. I dylika fastighetsbildningsfrågor blir ej lantbruksnämnd någon bestämmande instans utan avgörandet härom ligger hos jorddelningsmyndigheterna, d. v. s. överlantmätare, ägodelningsdomare och ägodelningsrätt. Det framstår vid sådant förhållande klart, hur viktigt det är för ett framgångsrikt bedrivande av den yttre rationaliseringen, att lantbruksnämnderna i denna verksamhet intimt samarbeta med lantmäteriväsendets representanter i orten. För tillgodoseende av nu berörda synpunkt är det såsom jämväl kommittén förutsatt erforderligt att lantbruksnämnd skall äga möjlighet att nära samarbeta med överlantmätaren i länet. I avseende härå vill egnahemsstyrelsen erinra, att redan nu vederbörande överlantmätare är såsom ordförande eller ledamot knuten till egnahemsnämnden i ett flertal län. En sådan anknytning till lantmäteriväsendet har visat sig synnerligen värdefull. Det kan därför ej anses tillfredsställande att blott ställa överlantmätaren vid nämndens sida såsom sakkunnig utan han bör givas ställning av ledamot och medbeslutande i nämnden. Det synes styrelsen vara en för den yttre rationaliseringsverksamhetens framgångsrika bedrivande synnerligen viktig förutsättning, att förtroendefull samverkan kommer till stånd mellan lantbruksnämnderna och lantmäteriväsendet. För sådan verksamhet, varom här är fråga, förefinnes utan tveivel redan starkt intresse hos flertalet lantmätare; det är av vikt, att detta intresse tillvaratages och nyttiggöres i rationaliseringsverksamheten.

Jämväl *lantmäteristyrelsen* har ansett, att det skulle vara fördelaktigt att vederbörande överlantmätare vore självskriven ledamot av lantbruksnämnden, därvid styrelsen vidare yttrat.

Det har bland rikets överlantmätare väckt en viss misstämning, att de icke beretts plats som ledamöter i lantbruksnämnderna. Denna inställning är väl förståelig med tanke på deras visade stora intresse för jordpolitiken och deras nyckelställning i den jordpolitiska kontrollen. Nu kan ju invändas, att överlantmätarnas ställning som jorddelningsmyndighet, vari ligger att de ha att pröva och fastställa eller i första hand avvisa fastställelse å skedda jorddelningsförrättningar, icke skulle låta förena sig med att de i lantbruksnämnderna deltaga i beslut om dylika åtgärder. Skillnaden mellan den rådgivande ställning kommittén velat giva överlantmätarna och den ställning de i nämnda avseende skulle få som ledamöter, torde dock till gagnet bliva ingen.

Att överlantmätaren borde ingå som ledamot i lantbruksnämnden har vidare uttalats av, bland andra, *jordbrukskommissionen i Gävleborgs län*, vil-

ken vidare anført, att även länsjägmästaren borde vara självskriven ledamot av nämnden.

Sveriges lantmätareförening har uttalat, att — även om planeringsverksamheten tillgodosåges med lantmåteriteknic sakkunskap — lantbruksnämnderna komme att behöva utredningar och upplysningar från läns lantmåterikontor i sådan utsträckning, att en utökning av den kvalificerade personalen å dessa kunna bliva erforderlig, samt därefter fortsatt.

Att härvid, såsom kommittén ifrågasatt, ställa viss personal direkt till lantbruksnämndens förfogande synes emellertid icke lämpligt. Större smidighet i organisationen och bättre effektivitet i arbetet torde ernås, därest det överlåtes åt överlantmätaren att allt efter arten och omfattningen av förekommande arbeten fördela och leda dessa. Detta bör icke på något sätt försämra möjligheterna att upprätthålla nära kontakt och ett fullgott samarbete mellan lantbruksnämnderna och överlantmätarna. Snarare torde den av kommittén ifrågasatta anordningen kunna befaras medföra friktionsrisker genom störningar i arbetsordningen inom kontoren.

Liknande mening har uttalats av *lantmåteristyrelsen*.

Statens arbetsmarknadskommission har under framhållande av arbetskraftsfrågornas betydelse för rationaliseringsverksamheten anmärkt, att i länsorganen för den yttre och inre rationaliseringen borde finnas en representant för länets arbetsmarknadsorgan.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län har ansett, att vid inrättande av lantbruksnämnder försiktigheten bjöde, att organisationen från början begränsades för att utbyggas först i mån av behov.

Egnahemsstyrelsen har uttalat, att styrelsen förutsatte, att sådana spörsmål som arten och antalet tjänster hos lantbruksnämnderna samt fördelningen av arbetsuppgifter å befattningshavarna o. d. komme att sedermera göras till föremål för närmare överväganden, och att styrelsen därför icke nu upptagit dessa spörsmål till behandling. Härefter har styrelsen anført.

I avseende å organisationen av ärendenas handläggning hos lantbruksnämnd vill egnahemsstyrelsen beträffande tvenne punkter framföra erinringar mot vad kommittén uttalat. Kommittén framhåller, att arbetet med den yttre rationaliseringen intar en så central ställning bland lantbruksnämndens arbetsuppgifter, att lantbruksdirektören bör i huvudsak avdelas för detta arbete. Även om kommittén därefter vid uppdragande av riktlinjer för organisationen av nämndernas arbete uttalar, att ledningen av lantbruksnämnds arbete bör omhänderhavas av nämndens direktör, framgår dock — bland annat även av den till sistnämnda uttalande omedelbart fogade mening — att direktören särskilt bör ha hand om arbetet med yttre rationalisering — att avsikten är att nämndens övriga arbetsuppgifter skulle i stort sett fullgöras av andra utan att behöva betunga direktören. En sådan ordning finner egnahemsstyrelsen icke lämplig. Mot att lantbruksdirektören själv i särskild grad ägnar sina krafter åt den yttre rationaliseringen är givetvis intet att erinra. Men vid sidan härav måste uppställas som ett oeftergivligt krav, att direktören utövar effektiv ledning av och tillsyn över nämndens hela arbete i dess olika förgreningar. I spetsen av en organisation av lantbruksnämnds betydande omfattning måste stå en ledare, som med fast hand kan leda och organisera arbetet. Eljest kan det hela lätt snedvridas och förlora den erforderliga effektiviteten.

I fråga om den sociala egnahemsverksamheten uttalar kommittén, att denna verksamhet bör anförtros åt den personal, som handlägger löpande administrativa uppgifter. Kommittén tänker sig att för utförande av administrativt arbete, såsom granskning i formellt avseende av ansökningar om lån och bidrag, utbetalning av lån och bidrag, indrivning av räntor, amorteringar och arrenden med mera, skulle organiseras en administrativ avdelning inom nämnden. Föreståndaren för denna avdelning borde ha juridisk utbildning. Vidare skulle å avdelningen finnas en kamrer och en kassör. Avdelningen skulle sortera under nämndens direktör, men kommittén uttalar, att arbetet bör vara ordnat så, att direktören i praktiken ej i nämnvärd utsträckning behöver befatta sig med avdelningens arbete. Denna av kommittén tilltänkta ordning för handläggning av ärenden avseende den sociala egnahemsverksamheten finner egnahemsstyrelsen icke nöjaktig. Inom denna verksamhetsgren, som hittills varit och även i fortsättningen torde bliva av betydande omfattning, erfordras framför allt tillgång till god sakkunskap på jordbrukets och särskilt jordbruksekonomiens område för en rätt prövning av frågor om statligt stöd för förvärv av jordbruksegnahem och dessas upprustning i olika avseenden. Styrelsen vill erinra, att slutlig sådan prövning regelmässigt måste föregås av besiktning å stället för bedömande av jordbrukets beskaffenhet och behov av vidare upprustning, prisets skälighet med mera, allt frågor som kräva agronomisk sakkunskap. Härav framgår, att det icke kan vara riktigt att lägga handläggningen av dylika frågor å befattningshavare med juridisk och kameral utbildning. Att nämnderna förses med tillräcklig personal med agronomisk kompetens för att även kunna handlägga dylika ärenden synes styrelsen nödvändigt.

Frågan om rationaliseringsorganens tillgodoseende med sakkunskap i byggnadsfrågor har berörts av *staters byggnadslånebyrå*.

Med hänsyn till den rent formella skiljegräns, som föreslagits skola gälla mellan jordbruksfastighet och annan fastighet, är det synnerligen angeläget, att en intim kontakt och ett gott samarbete upprätthålles mellan de jordbrukspolitiska och bostadspolitiska organisationerna; den självklara nödvändigheten av att stödverksamheten i avseende å de olika bostadskategorierna blir likvärdig utgör ytterligare ett starkt motiv härför. Byggnadslånebyrån vill fördenskull föreslå, att de på respektive områden arbetande lokala organisationerna knyts till varandra på ett sådant sätt, att en fullgod garanti föreligger för enhetlighet och planmässighet vid bedömningen av bostadsfrågor. En tänkbar utväg att uppnå detta resultat synes vara, att lantbruksnämnderna och länsbostadsnämnderna obligatoriskt anlita samma organ för rådgivning i byggnadsfrågor. I detta hänseende har nu jordbrukskommittén föreslagit, att Lantbruksförbundets byggnadsförening skall — sedan vissa förändringar i dess styrelse vidtagits — lämna lantbruksnämnderna erforderligt tekniskt biträde; föreningen förutsättes komma att övertaga de ritkontor, som för närvarande finnas hos egnahemsnämnderna i de fyra nordligaste länen och Värmland. Byggnadslånebyrån finner detta förslag väl motiverat och har för sin del intet att erinra mot att föreningen fullgör tekniska uppgifter åt jämväl länsbostadsnämnderna, vilka härvid antagits komma att få sin verksamhet begränsad till enbart landsbygdens bostadsförhållanden. Bland de tekniska uppgifterna torde emellertid komma att ingå bland annat kostnadsberäkningar avseende byggnadsföretag, som skola utföras med stöd av statliga lån eller bidrag. Därest lantbruksnämnder och länsbostadsnämnder självständigt skola bevilja lån och bidrag, kommer alltså, förutsatt att nämnderna sakna möjlighet till överprövning av uppgjorda kostnadsberäkningar, statsunderstöd att utmätas på grundval av be-

räkningar, som utförts inom ett icke statligt organ — något som ur principiell synpunkt kan te sig betänkligt. Med hänsyn härtill torde det bliva nödvändigt tillse, att det låne- och bidragsbeviljande organet utrustas med befattningshavare, som kunna utföra erforderlig kostnadsgranskning. I de fall, där enskild person anlitat Lantbruksförbundets byggnadsförening för att uppgöra plan till ett byggnadsföretag, för vars utförande statsunderstöd sökes, måste vidare av naturliga skäl en allsidig prövning av företaget från statsmyndighetens sida äga rum; i den mån de lokala nämnderna skola självständigt avgöra låne- och bidragsärenden, måste de sålunda få egna sakkunniga för berörda arbetsuppgifter. Dessa sakkunniga böra enligt byggnadslånebyråns mening vara gemensamma för lantbruks- och länsbostadsnämnder.

Samma fråga har behandlats jämväl av *egnahemsstyrelsen*, vilken anfört följande.

Egnahemsstyrelsen vill framhålla, att frågan innefattar problem som på en gång äro mycket betydelsefulla och svårlösta. Jordbrukets byggnadskostnader torde komma att utgöra en av de största posterna i det tänkta rationaliseringsprogrammet och husbyggandets tekniskt-organisatoriska sida har ständigt utgjort en stötesten inom hittills bedriven stödverksamhet av detta slag. Det får därför anses påkallat, att dessa frågor före ett slutligt ställningstagande upptagas till grundligt överbäggande, så mycket mera som man på olika håll genom utredningar och praktisk verksamhet nått fram till erfarenheter, som i samlat och bearbetat skick torde kunna giva vissa anvisningar i avseende å de nu åsyftade problemen.

Det förefaller, som om kommittén förbisett, att man här har att göra med två olika frågor, när den gör gällande, att den byggnadstekniska sakkunskap, som en lantbruksnämnd kan vilja göra anspråk på, skall ha till huvuduppgift att planlägga och rita hus. I själva verket torde det för lantbruksnämndernas del vara fråga om att äga tillgång till särskild sakkunskap vid ärendenas prövning och byggnadsverksamhetens allmänna överbäggning, medan projekteringen som sådan huvudsakligen är en fråga om service gentemot allmänheten. I sina över förevarande betänkande avgivna yttranden ha så gott som samtliga egnahemsnämnder, som ej ha egna byggnadskontor, starkt framhållit, huruso erfarenheterna av den nuvarande ordningen i fråga om byggnadssakkunskapens tillgodoseende otvetydigt givit vid handen, att för objektivt bedömande och granskning av såväl av Lantbruksförbundets byggnadsförening som av andra upprättade ritningar och förslag till byggnadsföretag egnahemsorganen måste själva inom sig ha tillgång till byggnadsteknisk expertis. Egnahemsstyrelsen vill för egen del vitsorda riktheten av denna nämndernas uppfattning.

Ett utanför egnahemsorganisationen stående enskilt byggnadsrådgivande företag måste i första hand, såsom också framhållits av kommittén, inrikta sig på att vara sin uppdragsgivares, d. v. s. allmänhetens, förtroendeman och kan följaktligen icke på samma gång företräda den anslagsbeviljande myndighetens intressen, då dessa, som icke sällan sker, gå på en motsatt linje. Detta kan gälla projektens princip- och detaljutformning men blir särskilt framträdande i fråga om byggnadskostnadsbedömningen. Man kan icke heller anse det principiellt riktigt, att ett enskilt eller halvskilt företag skulle få i uppdrag att granska och bedöma de projekt, som härröra från konkurrerande företag eller fackmän, samtidigt som dess egen projekteringsverksamhet ställdes utanför ett opartiskt bedömande. De anförda svårigheterna ha tydligt kommit till uttryck inom det nuvarande samarbetet mellan

egnahemsnämnderna och Lantbruksförbundets byggnadsförening, där föreningen helt naturligt varit att betrakta såsom en av statsmakterna auktoriserad serviceorganisation till tjänst åt allmänheten, medan nämnderna själva så gott som helt varit hänvisade till sin egen och centralorganets kompetens vid byggnadsfrågornas prövning.

Enligt egnahemsstyrelsens mening är det därför ofrånkomligt, att i lantbruksnämndernas organisation beredes plats för erforderlig kvalificerad byggnadssakkunskap för att sätta nämnderna i stånd att verkställa ett sakkunnigt och objektivt bedömande av de med rationaliseringsverksamheten sammanhängande byggnadsfrågorna och för utövande av allmän övervakning över ifrågavarande byggnadsverksamhet.

Ett närmare och grundligt övervägande av byggnadssakkunskapens tillgodoseende hos lantbruksnämnderna bör såsom redan anförts ske i samband med den slutgiltiga detaljutformningen av dessas organisation. Innan ett sådant övervägande skett, bör man ej fastlåsa frågan genom att binda sig för en viss linje. I avseende å formen för tillhandahållande av sådan sakkunskap vill egnahemsstyrelsen här endast uttala, att det för de läns vidkommande, där egnahemsorganen för närvarande äro utrustade med egna byggnadskontor, torde med hänsyn till omfattningen av den statsunderstödda byggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter och förhållandena i övrigt i dessa län få antagas vara ändamålsenligt att jämväl i fortsättningen bibehålla dylika byggnadskontor därstädes.

Uttalanden av liknande innebörd ha gjorts från åtskilliga håll, däribland av *Svenska arkitekters riksförbund*, vilket anförts följande.

Enligt förbundets mening bör en klar skiljelinje dragas mellan å ena sidan den projekterande verksamheten och å andra sidan den statliga gransknings- och kontrollverksamheten. Det är därvid synnerligen viktigt, att dessa uppgifter omhänderhavas av skilda personer eller organ, vilken princip numera allmänt godtagits beträffande bebyggelsen i städer och tätorter. Det måste nämligen utan vidare anses olämpligt, att ett visst projekteringsorgan anförtros granskning och kostnadsprövning av de projekt, som det själv uppgjort, och ej heller skapar det förtroende, om ett dylikt organ sättes att granska byggnadsprojekt, som härröra från konkurrerande företag eller enskilda. Då det väl får antagas, att Lantbruksförbundets byggnadsförening ser som sin huvuduppgift att vara ett jordbrukets arkitektkontor, anser förbundet det riktigast, att de frågor som sammanhånga med statens prövning av byggnadsärendena lösas på annat sätt än det av kommittén föreslagna.

Jordbrukskommissionen i Södermanlands län har yttrat, att det från synpunkten, att de lokala organens kamerala arbete skulle löpa så effektivt och affärsmässigt som möjligt efter moderna metoder, syntes önskvärt, att centralt anställd resekonsulent stode organen till förfogande med råd och upplysningar.

Önskvärdheten av att vägorganisationens sakkunskap i fråga om det enskilda vägnätet utnyttjades har påpekats av bland andra *länsstyrelsen i Örebro län*, och *lantmäteristyrelsen* har uttalat, att lantbruksnämnderna borde vara representerade vid vägförrättningar enligt enskilda väglagen för tillgodoseende av rationaliseringsintressena samt att motsvarande borde gälla i fråga om skogsvägarna.

Kommitténs förslag i fråga om *ortsorgan för lantbruksnämnderna* har berörts endast i ett fåtal yttranden.

Länsstyrelsen i Värmlands län har ifrågasatt, huruvida icke det föreslagna antalet ledamöter i Ortsorganen vore för litet, samt vidare yttrat, att det i varje fall borde finnas möjlighet att inom de kommuner, där det icke ansåges lämpligt med flera Ortsorgan, kunna utöka antalet ledamöter till förslagsvis fem.

Under framhållande av att det redan nu i viss utsträckning föreläge svårigheter att besätta de kommunala organen med lämpliga personer har *Jordbrukskommissionen i Värmlands län* ifrågasatt, om det icke jämväl för de större kommunernas vidkommande kunde anses tillfyllest med allenast ett Ortsorgan, därest detta utökades till att omfatta ordförande och fyra ledamöter.

Egnahemsstyrelsen har icke framställt någon erinran mot förslaget såvitt angår antalet ledamöter men förordat, att båda ledamöterna i Ortsorganet utsåges av kommunalfullmäktige eller å kommunalstämma, enär hushållningssällskapets vederbörande underavdelning i orten numera med hänsyn till sina begränsade uppgifter finge antagas ha jämförelsevis ringa utblick över näringslivet i orten. Härjämte har styrelsen förordat, att biträde av vederbörande distriktslantmätare eller dennes närmaste man å distrikts expeditionen skulle tillförsäkras Ortsorganen vid utförande av planeringsarbete.

Statskontoret har yttrat.

Statskontoret har uppmärksammat, att Ortsorganen icke tänkts vara utrustade med någon kanslipersonal, utan förutsattes den administrativa delen av Ortsorganets arbete i första hand böra åvila ordföranden. I kostnadsberäkningen har årskostnaden för arvoden räknats så lågt som till 450 kronor för varje lokalorgan. Om härav antages belöpa cirka 300 kronor på ordföranden, måste denna ersättning sägas vara mycket låg, därest ordföranden tillika skall svara för kansligöromålen. Denna del av kostnadskalkylen torde säkerligen visa sig icke vara hållbar.

Riksräkenskapsverket har ifrågasatt, om det vore möjligt att i längden ålägga Ortsorganets ordförande arbetsuppgifter av den omfattning och beskaffenhet, som av kommittén förutsatts, utan att antingen arbetsbiträden tillförsäkrades honom eller den för hans del föreslagna ersättningen, som vore synnerligen blygsam, höjdes.

Vad angår förslaget om bildande av ett centralorgan för hela rationaliseringsverksamheten, så har detta tillstyrkts i flertalet av de yttranden, i vilka frågan berörts. Sålunda har förslaget på den av kommittén anförda motiveringen biträts av *statskontoret*, *riksräkenskapsverket*, *statens livsmedelskommission*, *förvaltningsutskotten i Stockholms läns och stads*, *Kalmar läns södra*, *Hallands läns*, *Göteborgs och Bohus läns*, *Gävleborgs läns* och *Västerbottens läns hushållningssällskap*, *torrlägningsnämnden i Blekinge län* och *Sveriges lantbruksförbund*.

Riksräkenskapsverket har i denna fråga anført.

Riksräkenskapsverket har i likhet med kommittén övertvägt möjligheten att för framtiden bibehålla två ämbetsverk, varav det ena, motsvarande den

nuvarande egnahemsstyrelsen, skulle handlägga frågor avseende den yttre rationaliseringen samt de delar av den inre rationaliseringen, som äro av väsentlig betydelse för bildande av nya jordbruk, medan övriga jordbruksärenden skulle kvarligga i det andra verket, lantbruksstyrelsen. En sådan anordning finge emellertid till följd, att egnahemsstyrelsen i sin nya form bleve det centrala organet för de ärenden, som äro av dominerande betydelse för jordbrukspolitiken, medan ärenden, som i detta hänseende intaga en mindre central plats, skulle hänvisas till lantbruksstyrelsens handläggning. Riksräkenskapsverket har svårt inse det rationella i en sådan ordning. Trots de olägenheter, som kunna vara förenade med bildandet av ett så stort ämbetsverk som den föreslagna lantbruksstyrelsen, anser sig riksräkenskapsverket för sin del böra förordda kommitténs förslag i denna fråga.

Förslaget har i nu ifrågavarande del avstyrkts av *lantbruksstyrelsen* och *egnahemsstyrelsen*, varjämte tveksamhet i frågan uttalats av *statistiska centralbyrån* och *jordbrukskommissionen i Kristianstads län*.

Lantbruksstyrelsen har liksom egnahemsstyrelsen understrukt vad kommittén anfört därom, att ett gemensamt centralorgan för samtliga rationaliseringsfrågor skulle kunna bliva alltför stort, därvid lantbruksstyrelsen anfört följande.

Till det föreslagna gemensamma centralorganet skulle icke blott överföras lantbruksstyrelsens och egnahemsstyrelsens nuvarande arbetsuppgifter utan även föras nya mycket omfattande och svärbemästrade arbetsuppgifter, avseende den yttre rationaliseringen. Enligt lantbruksstyrelsens uppfattning kommer det att bli omöjligt för det nya ämbetsverkets ledning att hålla ihop hela denna omfattande och delvis även artschilda verksamhet. Chefen för det nya ämbetsverket, på vilken ansvaret för verksamhetens ändamålsenliga bedrivande och utveckling närmast vilar, kan knappast förutsättas bli i stånd att så ingående följa de olika verksamhetsgrenarna, som detta ansvar i verkligheten kräver, och han torde snart komma att befinna sig i den situationen, att ledningen glider honom ur händerna och de olika avdelningarna arbeta åt var sitt håll utan sammanhang med det hela. Vad särskilt beträffar verksamhetens effektivitet torde det icke råda någon som helst tvekan därom, att de största förutsättningarna för ett effektivt och målmedvetet arbete äro tillfinnandes, om en uppdelning av arbetsuppgifterna med beaktande av deras inbördes samband sker å tvenne skilda organ. Enligt lantbruksstyrelsens förmenande är också en dylik uppdelning uti förevarande fall möjlig utan att därigenom rationaliseringsverksamheten i dess helhet behöver bli lidande. Samråd mellan de båda centralorganen bör givetvis etableras i erforderlig utsträckning för vinnande av samklang och enhetlighet i de olika rationaliseringsåtgärderna. De specialuppgifter, som för närvarande åligga egnahemsstyrelsen, till stor del ren affärsverksamhet, låt vara med social betoning — kreditgivning samt inköp och försäljning av fastigheter — äro av sådan art, att de icke gärna böra hopföras med de allmänna förvaltningsuppgifter berörande jordbruket, som tillkomma lantbruksstyrelsen. Fastmera måste det anses vara till fördel, att dessa specialuppgifter, som i och för sig äro mycket viktiga och förenade med stort ansvar och som kvantitativt sett även äro mycket betydande, organisatoriskt sett hållas skilda för sig, enär de eljest komma att verka tyngande på förvaltningen av de mera allmänna åtgärderna för jordbrukets främjande.

Vidare har lantbruksstyrelsen uttalat, att ändring av bestående organisationsförhållanden icke borde ske utan verkligt starka skäl, vilka emellertid

i denna fråga icke föreläge, samt att ändringar regelmässigt orsakade rubbningar och avbrott i den berörda verksamheten till men för dess vidare utveckling och fortgång. Med erinran om sin uppfattning, att hushållnings-sällskapen, egnahemsnämnderna och torrlägningsnämnderna borde bibehållas i huvudsak vid sin nuvarande organisation och med nuvarande arbetsuppgifter, har lantbruksstyrelsen fortsatt.

Vinner denna styrelsens uppfattning statsmakternas gillande, synes den centrala organisationen för lantbruksförvaltningen därmed vara given. Det är då naturligt, att även den centrala organisationen bibehålles i stort sett oförändrad med tvenne förvaltningsmyndigheter, lantbruksstyrelsen och egnahemsstyrelsen, med viss påbyggnad särskilt för egnahemsstyrelsens del med hänsyn till den utvidgade verksamheten på den yttre rationaliseringens område. Till lantbruksstyrelsen skulle sålunda läggas åtgärderna för jordbrukets inre rationalisering och driftsrationaliseringen och till egnahemsstyrelsen de statliga åtgärderna för den yttre rationaliseringen. Någon överflyttning till egnahemsstyrelsen av torrlägningsärendena skulle vid sådant förhållande icke ske. Byggnadsrationaliseringen vid jordbruket, som i detta sammanhang räknats till den inre rationaliseringen och till följd härav, enligt det förestående, närmast borde tillföras lantbruksstyrelsens förvaltningsområde, torde dock lika väl kunna betraktas såsom tillhörande den yttre rationaliseringen, med vilken den ovedersägligen har ett påtagligt samband, och därför även i fortsättningen böra handhavas av egnahemsstyrelsen som centralorgan. Till denna myndighet torde även böra läggas den centrala handläggningen av ärenden rörande de av jordbrukskommittén föreslagna statliga kontantbidragen till mindre jordbruk, därest dylika bidrag beslutas av Kungl. Maj:t och riksdagen.

I fråga om det principiella bedömandet av kommitténs förslag i förevarande del har *egnahemsstyrelsen* givit uttryck åt i stort sett samma synpunkter som anförts av lantbruksstyrelsen.

Statistiska centralbyrån har såsom grund för sin tveksamhet i avseende å förslaget i förevarande del angivit dels att tillskapandet av ett nytt centralt organ lätt skulle kunna åstadkomma en skadlig splittring inom den statliga centralförvaltningen på jordbrukets område, dels ock att en betydande kostnadsökning för staten förutsattes skola uppkomma. Genom utbyggnad i erforderlig grad av redan förefintliga institutioner skulle enligt centralbyråns mening enhetligheten inom förvaltningen bevaras samtidigt som kostnaderna skulle kunna avsevärt nedbringas.

Statens arbetsmarknadskommission har ansett det önskvärt, att en fastare anknytning skapades mellan rationaliseringsorganen och arbetsmarknadsorganen än den av kommittén föreslagna, samt hävdad, att i det centrala rationaliseringsorganet borde ingå en ledamot, som företrädde det centrala arbetsmarknadsorganet.

Riksförbundet landsbyggdets folk har framhållit vikten av att rationaliseringen skedde på ett sådant sätt att den framstode såsom en jordbrukets och jordbrukarnas egen verksamhet, till vilken det allmänna lämnade bistånd i olika former, samt uttalat att så icke kunde ske utan att möjlighet bereddes jordbrukarna att bliva representerade i de för verksamheten av-

sedda organen. Enligt förbundets mening borde därför jordbrukets fackliga och ekonomiska organisationer äga rätt att i samråd avgiva förslag å ett visst antal, exempelvis hälften av centralorganens ledamöter.

Mot den utformning av det centrala rationaliseringsorganet, som föreslagits i betänkandet, ha vidare vissa anmärkningar framställts av *statskontoret, lantbruksstyrelsen, riksräkenskapsverket* och *Västerbottens läns hushållnings-sällskaps förvaltningsutskott*.

Departementschefen.

De förslag angående den statliga verksamheten för yttre och inre rationalisering av jordbruket, som jag i det föregående framlagt, innebära en betydande utvidgning av de hittillsvarande insatserna på detta område. Även i fråga om verksamheten för rationalisering av driftsförhållandena, vilken ej behandlas i kommitténs betänkande, böra enligt min mening statsmakterna giva ett effektivt stöd för att möjliggöra, att jämväl denna del av rationaliseringsarbetet skall fortskrida i så snabb takt som möjligt. Det torde härvid kunna bliva fråga om ej oväsentliga utvidgningar av det ekonomiska stöd, som statsmakterna hittills lämnat till denna gren av rationaliseringsarbetet.

När man sålunda planerar en omfattande rationaliseringsverksamhet i syfte att höja jordbruksnäringens effektivitet, är det tydligen angeläget att den organisation, som skall omhändervä denna verksamhet, skall vara sådan, att den i möjligaste mån erbjuder garantier för att en utveckling i avsedd riktning kraftigt främjas och samtidigt rationaliseringsarbetet ej medför onödiga kostnader. Jag anser därför, att man i samband med uppdragandet av riktlinjer för jordbrukets fortsatta rationalisering även bör i hela dess vidd upptaga frågan om de organ, som skola handhåva verksamheten på detta område. En prövning av denna fråga nödvändiggöres för övrigt även därav, att förslagen rörande den statliga verksamheten för yttre och inre rationalisering innebära en utvidgning av denna verksamhet till åtskilliga områden, som hittills ej omfattats av densamma, ävensom av att de uppgifter angående den statliga bostadsförbättringen å landsbygden, som hittills omhänderväts av egnahemsorganisationen, förutsätts komma att överföras på andra organ.

Bland de synpunkter, som böra vara vägledande vid utformningen av organisationen för jordbrukets rationalisering, vill jag särskilt nämna följande.

Såsom jag tidigare framhållit bör rationaliseringen inom jordbruket i princip framstå som en jordbrukets egen verksamhet, vilken det allmänna stödjer ekonomiskt och söker underlätta genom lagstiftningsåtgärder, som ha till syfte att undanröja hinder för densamma. Samtidigt har jag emellertid även understrukit, att statsmakterna med hänsyn till den betydelse jordbrukets fortsatta rationalisering har för hela samhället måste följa och leda detta arbete. Det är uppenbarligen av vikt, att ett förtroendefullt samarbete härvidlag kommer till stånd mellan jordbrukarna och de organ, som skola om-

händerhava den statliga verksamheten på detta område. Rationaliseringsåtgärderna böra därför om möjligt planläggas och utföras i samråd med jordbrukarna. För att ett dylikt samarbete skall kunna genomföras är det bland annat nödvändigt, att jordbrukarna bliva representerade i organen för den statliga verksamheten på detta område på ett sådant sätt, att de bliva i tillfälle att aktivt deltaga i arbetet och tillika ha garantier för att deras synpunkter bliva tillbörligt beaktade vid de avgöranden som träffas. Samtidigt synes det mig i vart fall i fråga om den statliga verksamheten för yttre och inre rationalisering nödvändigt, att organen för denna verksamhet ha en sådan sammansättning att det allmänna har ett avgörande inflytande i desamma. Utformningen av de åtgärder, som vidtagas på detta område, blir nämligen i väsentligt högre grad än vad fallet är beträffande rationaliseringen av driftsförhållandena avgörande för i vad mån den effektivisering av jordbruket genom bildande av mer ändamålsenliga brukningsdelar, som är det kanske viktigaste syftet med hela rationaliseringsarbetet, verkligen kommer till stånd. Jag finner det för övrigt uteslutet, att det allmänna skulle ställa så stora belopp som dem om vilka här är fråga till förfogande utan att kunna tillse att medlen användas på ett sätt, som står i överensstämmelse med riktlinjerna för den statliga jordbrukspolitiken.

Ett viktigt önskemål i fråga om organisationen är vidare, att denna skall bliva sådan, att man i erforderlig utsträckning kan samordna de olika rationaliseringsåtgärder, vilka böra vidtagas beträffande en viss brukningsdel eller inom ett visst område. Särskilt gör sig kravet på en dylik samordning gällande beträffande sådana åtgärder, som förutsätta mera betydande kapitalinvesteringar och vilkas värde är beroende av att en viss indelning av jorden i brukningsdelar blir bestående.

Då jag härefter övergår till frågan, hur den statliga verksamheten för jordbrukets rationalisering bör organiseras för att förut anförda synpunkter i största möjliga utsträckning skola bliva beaktade och man även i övrigt skall få en tillfredsställande organisationsform, torde jag i likhet med kommittén först få uppehålla mig vid de verkställighetsorgan, som böra finnas i varje hushållningssällskapsområde.

Den uppdelning av rationaliseringsarbetet, som för närvarande föreligger mellan hushållningssällskapen och egnahemsnämnderna, är enligt min mening icke tillfredsställande. Såsom kommittén framhållit innebär denna uppdelning, bland annat, att i sak helt likartade uppgifter kunna komma att omhänderhavas än av egnahemsnämnden och än av hushållningssällskapet, beroende på huruvida den fastighet, å vilken förbättringsåtgärden skall utföras, är egnahemsbelånad eller ej. Uppdelningen innebär vidare, att arbetet med inre rationalisering till stor del är skilt från arbetet med den yttre rationaliseringen. Under det att hushållningssällskapen omhänderhava huvudparten utav den statliga verksamhet för inre rationalisering, som nu förekommer, är arbetet med yttre rationalisering helt lagt på egnahemsnämnderna. Torrlägningsärendena falla slutligen utanför både hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas verksamhetsområde.

Ur synpunkten, att man i det praktiska rationaliseringsarbetet bör söka samordna de olika sidorna av denna verksamhet, synes måhända den närmast till hands liggande lösningen av förevarande organisationsproblem vara den, att man sammanförde alla tre grenarna av rationaliseringsarbetet till ett och samma verkställighetsorgan. Detta skulle leda till att antingen hela verksamheten lades hos hushållningssällskapen eller ett särskilt organ tillskapades för ändamålet. Att, såsom förordats i några yttranden, förlägga hela verksamheten till hushållningssällskapen synes mig ur flera synpunkter mindre lämpligt. Hushållningssällskapen skulle då, förutom sitt nuvarande arbete, som omfattar även en betydande undervisnings- och upplysningsverksamhet, få taga hand om alla nya uppgifter, som sammanhånga med jordbrukets rationalisering, och dessutom få övertaga egnahemsnämndernas nuvarande verksamhet.

Det förtjänar erinras om att i vissa yttranden, bland annat i lantbruksstyrelsens, hävdats att redan ett organ med de uppgifter, som enligt kommitténs förslag skulle omhänderväras av lantbruksnämnderna, skulle bli alltför stort och få ett alltför vidsträckt arbetsfält. Jag anser visserligen dessa farhågor obefogade, men däremot synes det mig uppenbart, att desamma med en helt annan styrka göra sig gällande, om man överväger att hos ett organ sammanföra både nyssnämnda uppgifter och alla de uppgifter, som i övrigt nu åvila hushållningssällskapen. För min del är jag av den bestämda uppfattningen, att arbetsuppgifterna i så fall skulle bli alltför omfattande för att lämpligen kunna sammanhållas i ett organ med den organisationsform, som sällskapen nu ha.

De nu anförda olägenheterna skulle ej nämnvärt minskas, därest man, på sätt i några yttranden förordats, inom hushållningssällskapen inrättade särskilda nämnder med uppgift att fatta beslut i vissa ärenden av mera typiskt statlig karaktär, till exempel inköp och försäljningar av fastigheter samt beviljande av lån och bidrag till åtgärder för yttre rationalisering. En dylik lösning är dessutom, såsom kommittén framhållit, behäftad med den allvarliga olägenheten, att den nämnd, som sålunda skulle handhava den statliga verksamheten på ifrågavarande område, ej skulle få tillgång till några egna tjänstemän och bland annat till följd härav i realiteten skulle bli nästan helt avskild från det praktiska rationaliseringsarbetet.

Med hänsyn till det anförda finner jag mig icke kunna förorda, att ifrågavarande verksamhet i sin helhet uppdrages åt hushållningssällskapen. Att tillskapa ett särskilt organ, som övertog såväl den yttre och inre rationaliseringen som ock driftsrationaliseringen, skulle å andra sidan leda till att hushållningssällskapens återstående verksamhet bleve av alltför ringa omfattning och framför allt svårligen med framgång skulle kunna utövas av sällskapen, då den kontakt med jordbruket saknades, som just ligger i hushållningssällskapens nuvarande arbete med driftsrationaliseringen. Jag än för övrigt av den uppfattningen, att hushållningssällskapen äro en sådan betydelsefull tillgång för landets jordbruk, att de böra bibehållas och vidare utvecklas.

Vad jag nu anfört leder ofrånkomligen till att en viss uppdelning av rationaliseringsverksamheten bör göras. Frågan blir då, hur denna uppdelning skall ske.

I en del yttranden har föreslagits, att verksamheten för yttre rationalisering skulle omhänderhavas av statliga organ, motsvarande de nuvarande egnahemsnämnderna, samt att hushållningssällskapen förutom verksamheten för rationalisering av driftsförhållandena även skulle anförtros hela verksamheten för inre rationalisering. I andra yttranden har förordats en modifiering av denna linje, innebärande att de organ, som skulle efterträda egnahemsnämnderna, skulle svara även för verksamheten för förbättring av ekonomibyggnader och att hushållningssällskapens befattning med verksamheten för den inre rationaliseringen sålunda skulle begränsas till att avse jordförbättringsåtgärder.

Av de skäl, som anförts till stöd för att man på dylikt sätt skulle åt hushållningssällskapen anförtro hela eller en del av arbetet med inre rationalisering, vill jag här först beröra synpunkterna att ett överförande av sällskapens nuvarande uppgifter på detta område skulle innebära en så stark begränsning av sällskapens arbetsuppgifter, att sällskapen i fortsättningen skulle få ett alltför ringa verksamhetsfält, och att den låne- och bidragsverksamhet för inre rationalisering, som sällskapen hittills förmedlat, för dem varit det viktigaste medlet att komma i kontakt med de enskilda jordbrukarna och därvid intressera dem även för andra rationaliseringsåtgärder. En dylik syn på saken innebär enligt min uppfattning en betydande underskattning av de arbetsuppgifter, som föreligga i fråga om rationaliseringen av driftsförhållandena, och av sällskapens möjligheter att fullgöra dessa arbetsuppgifter. På sätt kommittén framhållit finnes det på sistnämnda område en mångfald frågor av stor räckvidd för jordbrukarna, där det otvivelaktigt kommer att krävas betydande arbetsinsatser av sällskapen, innan man nått fram till ett tillfredsställande resultat. Utan att därmed göra någon värdering av de olika frågornas inbördes vikt torde jag i detta sammanhang särskilt få peka på den ökade betydelse maskinanvändningen fått för jordbrukets ekonomi och på de åtgärder som härav påkallas från sällskapens sida. Jag vill vidare framhålla, att sällskapens befattning med den statliga verksamheten för inre rationalisering är av relativt sent datum och att sällskapen även dessförinnan visat sig kunna utföra ett utomordentligt fruktbringande arbete hos de enskilda jordbrukarna. Det torde för övrigt vara att förvänta att den undervisnings- och upplysningsverksamhet, som bedrivs av sällskapen, i fortsättningen kommer att bli av än större betydelse än hittills och att även dess omfattning bör avsevärt utökas.

Som motiv för att hushållningssällskapen skulle omhänderhava hela den statliga verksamheten för inre rationalisering eller vissa delar av denna har även anförts, att sambandet mellan den inre rationaliseringen och rationaliseringen av driftsförhållandena skulle vara mer intimt än sambandet mellan den yttre och den inre rationaliseringen. Ej heller detta skäl synes mig emellertid bärande. Det förefaller ofrånkomligt, att planeringen och verkställig-

heten av den inre rationaliseringen, främst vad angår byggnaderna men i stor utsträckning även beträffande andra förbättringsåtgärder, i synnerligen hög grad komma att påverkas av den utsträckning, i vilken åtgärder för yttre rationalisering anses böra äga rum, och av den utformning, som dessa åtgärder erhålla, liksom att man även i arbetet med den yttre rationaliseringen måste beakta exempelvis sådana frågor som beskaffenheten av ekonomibyggnaderna å de olika bruksdelarna. Arbetet med rationalisering av driftsförhållandena synes däremot i stor utsträckning kunna bedrivas oberoende av de andra sidorna av rationaliseringsverksamheten. Det är här ej på samma sätt som vid yttre och inre rationalisering fråga om att binda ofta relativt stora kapitalbelopp i åtgärder, vilkas värde är beroende av att fastigheten kommer att bestå som självständig bruksdel. Däremot är det visserligen riktigt, att det föreligger ett samband mellan inre rationalisering och rationalisering av driftsförhållandena såtillvida, att man vid utförandet av åtgärder för inre rationalisering ofta bör beakta de planer, som föreligga i fråga om rationalisering av driftsförhållandena å bruksdelen, och tillse, att de inre rationaliseringsåtgärderna utformas så att de skola bli ändamålsenliga även vid ett förverkligande av dessa planer. En dylik samordning bör emellertid i regel kunna ordnas på ett tillfredsställande sätt även utan att den statliga verksamheten i fråga om de båda grenarna av rationaliseringsarbetet omhänderhaves av ett och samma organ, och de olägenheter, som eventuellt i vissa fall kunna uppstå, synas vara av underordnad betydelse gentemot de nackdelar ett åtskiljande av den yttre och inre rationaliseringen skulle medföra.

För ett sammanförande av den inre rationaliseringen och rationaliseringen av driftsförhållandena till ett och samma organ har vidare anförts det skälet, att en uppdelning av dessa verksamhetsgrenar på olika organ skulle innebära skapandet av en dubbelorganisation, där tjänstemän från skilda organ skulle få att handlägga förbättringsåtgärder beträffande en och samma fastighet, och att kostnaderna för organisationen följaktligen skulle bli onödigt höga. Vidare har även uttalats, att en uppdelning på olika organ skulle vara omöjlig att genomföra, när det ej på lång tid skulle bli möjligt att besätta det avsevärt ökade antal tjänster, som då skulle behöva inrättas. I anledning härav vill jag påpeka, att det enda sätt, på vilket risken för en dubbelorganisation fullständigt kan undanröjas, synes vara att sammanföra alla grenarna av rationaliseringsverksamheten till ett enda organ. En dylik anordning har jag emellertid ej ansett mig böra förorda. Jag vill härjämte tillägga, att risken för att man vid ett sammanförande av den yttre och inre rationaliseringen ej skall kunna effektivt utnyttja organens befattningshavare överhuvud synes mig ganska ringa. Genom att organen få en sådan sammansättning, att ett intimt samarbete mellan dem tryggas, torde en god garanti kunna vinnas även för att personalen kommer att utnyttjas på bästa sätt för den gemensamma huvuduppgiften.

Det är möjligt, såsom i vissa yttranden anförts, att svårigheter komma att uppstå i fråga om anskaffande av erforderlig personal. Det är emellertid att

märka, att de arbetsuppgifter, som föreligga, bliva lika omfattande vare sig man väljer den ena eller den andra organisationsformen, och med min inställning till problemet bör det totala personalbehovet även bliva ungefärligen detsamma, vare sig sällskapen behålla en del uppgifter i fråga om den inre rationaliseringen eller ej.

Sammanfattningsvis vill jag alltså uttala, att enligt min mening verksamheten för den yttre rationaliseringen bör omhänderhavas av organ, vilka äro så sammansatta, att de i princip framstå såsom statliga organ, samt att med hänsyn till vad jag anfört om behovet av en samordning mellan den yttre och inre rationaliseringen åt desamma även bör uppdragas den statliga verksamheten för inre rationalisering. Såsom jag förut framhållit, torde hushållningssällskapen alltjämt böra omhänderhava verksamheten för rationalisering av driftsförhållandena. Mot den av kommittén föreslagna benämningen å förenämnda statliga organ — lantbruksnämnder — har jag intet att erinra.

I en del yttranden, särskilt från så gott som samtliga torrlägningsnämnder, har förordats att man, även om man i princip ansåge lantbruksnämnderna böra handhava den statliga verksamheten för inre rationalisering, borde göra undantag härifrån, såvitt anginge torrlägningsverksamheten, och låta denna såsom för närvarande är fallet ligga under särskilda torrlägningsnämnder. De omständigheter, som åberopats till stöd för ett dylikt undantag, finner jag dock icke vara av den vikt, att de kunna anses motivera att man skall avstå från möjligheten att bringa hela ifrågavarande verksamhet under en enhetlig ledning.

Vad angår det av Föreningen Sveriges lantbruksingenjörer anförda förhållandet, att den ledning av och kontroll över torrlägningsverksamheten, som lantbruksstyrelsen för närvarande utövar, ej kan undvaras och att fördenskull en decentralisering av sagda verksamhet på ett flertal olika nämnder skulle leda till oenhetlighet vid frågornas bedömande ävensom medföra minskade möjligheter att väga angelägenhetsgraden av olika företag och svårigheter att överblicka tilldelningen av statsmedel må erinras, att det ur dessa synpunkter ej synes behöva föreligga någon skillnad mellan att verksamheten lokalt ledes av torrlägningsnämnderna och att den inordnas under lantbruksnämnderna. Den centrala ledning, som kan vara erforderlig, torde kunna utövas lika väl i det senare fallet som i det förra. Ej heller synes det mig antagligt att den allmänna sakkunskapen rörande hithörande spörsmål skulle bliva mindre i lantbruksnämnderna än i torrlägningsnämnderna eller att lantbruksnämnderna på grund av omfattningen av sina övriga arbetsuppgifter icke skulle bliva i stånd att ägna torrlägningsärendena nödig uppmärksamhet.

Ett förhållande, som i flera yttranden åberopats för ett bibehållande av torrlägningsnämnderna, har varit att det, eftersom lantbruksnämnderna kunde tänkas i sin verksamhet komma att förvärva och innehava åtskilliga brukningsdelar, vilka kunde komma att jämte andra fastigheter ingå i torr-

läggningsföretag, vore olämpligt, om den förrättningsman, som skulle handlägga en sådan torrläggning, vore knuten till lantbruksnämnden, eftersom han då åtminstone formellt ej skulle intaga en opartisk ställning. Härtill må först anmärkas, att man ej torde böra överskatta den omfattning, i vilken rationaliseringsorganen kunna komma att besitta jordbruksfastigheter. Men även bortsett härifrån torde det ej föreligga anledning att tillmäta sagda förhållande någon större betydelse. Då kronan tillhöriga fastigheter ingå i ett torrläggningföretag, synes det mig nämligen ej föreligga någon reell skillnad mellan det fallet att förrättningsmannen är direkt underställd lantbruksstyrelsen och det fallet att han är knuten till dennas lokalorgan. I anslutning till att såsom skäl för ett bibehållande av torrläggningnämnderna anförts, att de nyligen inrättats och redan under sin korta verksamhetstid visat sig kunna utföra ett värdefullt arbete, vill jag erinra om att det vid den omorganisation av torrläggningverksamheten, som ägde rum år 1945 och vid vilken torrläggningnämnderna bildades, från statsmakternas sida angavs, att denna organisationsform finge anses som ett provisorium i avbidan på den mera genomgripande omorganisation av rationaliseringsverksamheten, som kunde föranledas av de förslag jordbrukskommittén komme att framlägga. Med den sammansättning, som jag avser att föreslå i fråga om lantbruksnämnderna, kommer bildandet av dessa i viss mån att beträffande hela den inre rationaliseringen fullfölja den tankegång, som låg bakom bildandet av torrläggningnämnderna. En överföring av torrläggningverksamheten till lantbruksnämnderna kan därför på sätt och vis sägas innebära, att torrläggningnämnderna flyttas in i lantbruksnämnderna. Att detta skulle leda till ett försämrat resultat av torrläggningverksamheten har man ej någon som helst anledning att befara. Tvärtom bör överföringen bliva till gagn för rationaliseringsverksamheten i dess helhet, eftersom därigenom skapas garantier för att torrläggningföretagens lämplighet kommer att bedömas med samma måttstock, som användes för andra förbättringsåtgärder, och för att torrläggningverksamheten kommer att på ett riktigt sätt inpassas i hela rationaliseringsarbetet.

I fråga om lantbruksnämndernas arbetsuppgifter vill jag slutligen erinra om att ärenden angående vanhävd för närvarande handläggas av jordbrukskommissionerna. Den bedömning av lämpligheten av att uppehålla jordbruket å viss mark eller att hålla en brukningsdels ekonomibyggnader i stand, som bör företagas i ett vanhävsärende, kommer emellertid att stå i mycket nära samband med de frågor angående yttre rationalisering, som avses skola handhavas av lantbruksnämnderna. Jag anser därför, på sätt jag närmare angivit i det förslag till ny uppsiktslagstiftning, vilket jag denna dag kommer att anmäla för remiss till lagrådet, att jordbrukskommissionernas befattning med vanhävsärenden bör övertagas av lantbruksnämnderna.

Den av mig nu förordade fördelningen av arbetsuppgifter mellan olika verkställighetsorgan innebär i stora drag följande.

De nya lantbruksnämnderna, vilka skola ersätta egnahemsnämnderna,

skola lokalt omhänderhava all den statliga verksamheten för yttre och inre rationalisering. De skola sålunda bland annat övertaga de arbetsuppgifter på dessa områden, som hittills ombesörjts av egnahemsnämnder, hushållningssällskap och torrläggningssnämnder. Lantbruksnämnderna böra vidare övertaga egnahemsnämndernas övriga nuvarande arbetsuppgifter med undantag av bostadsförbättringsverksamheten, vilken förutsattes komma att ligga hos särskilda länsorgan. Lantbruksnämnderna böra sålunda bland annat i fortsättningen omhänderhava den sociala egnahemsverksamhet, som består i utlämnande av arrendelån och lån för att underlätta inköp av jordbruksfastigheter. Lämpligt torde även vara, att lantbruksnämnderna skola övertaga den därmed beslättrade verksamhet med avseende å vissa lägenheter å renbetesfjällen i Jämtlands län med mera samt i lappmarkerna ovan odlingsgränsen i de båda nordligaste länen, vilken hittills omhänderhafts av länsstyrelserna. Slutligen böra lantbruksnämnderna övertaga jordbrukskommissionernas hittillsvarande uppgifter i fråga om utövande av tillsyn över efterlevnaden av vanhävdslagstiftningen.

För hushållningssällskapens del innebär gränsdragningen, att sällskapen alltjämt skola omhänderhava verksamheten för rationalisering av jordbrukets driftsförhållanden men att deras befattning med utlämnande av lån och bidrag för täckdikning, nyodling, stenröjning, jordkörning, avloppsförbättring, betesförbättring, gödselvårdsanläggning och siloanläggning upphör.

Vad angår sammansättningen av lantbruksnämnden har jag redan angivit de huvudsynpunkter, som enligt mitt förmenande böra anläggas på denna fråga, nämligen att sammansättningen skall vara sådan, att dels jordbruket får en tillfredsställande representation i nämnden, dels det allmänna får ett avgörande inflytande i densamma, dels slutligen garantier vinnas för ett intimt samarbete med hushållningssällskapen. Från dessa utgångspunkter kan jag i huvudsak ansluta mig till kommitténs förslag härutinnan. Även vad kommittén anfört rörande nämndernas organisation och arbetssätt i övrigt synes mig i stort sett kunna godtagas. Jag anser alltså, att lantbruksnämnd bör bestå av ordförande och sex ledamöter. Ordföranden och två av ledamöterna böra utses av Kungl. Maj:t. Såsom självskrivna ledamöter böra ingå hushållningssällskapets sekreterare och den främste befattningshavaren hos lantbruksnämnden, vilken bör kallas lantbruksdirektör. De två återstående ledamöterna böra utses av hushållningssällskapets förvaltningsutskott eller av dess årsmöte. I betraktande av den ställning sällskapet intager såsom organ för jordbruket i dess helhet inom området synes mig ett dylikt sätt för utseende av de ledamöter, som i främsta rummet skola representera jordbruket i nämnden, vara att föredraga framför att dessa ledamöter skulle utses av speciella jordbrukarorganisationer. Vilket av sagda båda representantskap, som skall utse sistnämnda två ledamöter, torde böra överlämnas åt vederbörande sällskaps eget avgörande.

Vid behandlingen av frågor, som äro av betydelse även ur andra synpunkter än jordbrukets, böra representanter för övriga inom lantbruksnämndens

verksamhetsområde befintliga organ ha tillfälle att deltaga i lantbruksnämndens överläggningar. Sålunda böra exempelvis, såsom kommittén anført, överlantmätaren, länsjägmästaren och en representant för länsarbetsnämnden eller det organ, som kan komma att ersätta denna nämnd, äga såsom sakkunniga deltaga i behandlingen av frågor av större vikt, som röra deras verksamhetsområden. Dessa sakkunniga böra härvid äga deltaga i nämndens överläggningar men ej i dess beslut.

De yrkanden, som från olika håll framställts om att nämnda sakkunniga skulle givas ställningen av ledamöter i lantbruksnämnden, böra sålunda enligt min mening ej beaktas. Vad angår önskemålet att överlantmätaren skulle ingå som självskriven ledamot i nämnden vill jag understryka, att jag till fullo beaktar den betydelse lantmäteriorganisationens medverkan kommer att få för rationaliseringsarbetet och vikten av att den sakkunskap, som finnes inom denna organisation, utnyttjas för sagda arbete. Vad speciellt överlantmätaren angår må emellertid påpekas, att denne såsom lantmäteristyrelsen frambållit i sin ordinarie verksamhet kommer att få pröva fastställelsefrågor i ett flertal ärenden av fastighetsbildande natur. Av dessa ärenden torde många komma att ha föränletts av lantbruksnämndens ingripanden för främjande av den yttre rationaliseringen. Det synes under sådana förhållanden ej kunna komma i fråga, att överlantmätaren såsom ledamot i lantbruksnämnden skulle deltaga i beslut om åtgärder, vilkas lämplighet han sedan själv skulle ha att bedöma. Sakligt sett synes det ej heller finnas anledning att befara, att lantbruksnämndens arbete skall behöva lida av att överlantmätaren ej har ställning som ledamot i nämnden. Det väsentliga torde vara, att nämnden får tillfälle att tillgodogöra sig den sakkunskap, som överlantmätaren besitter, och att överlantmätaren genom deltagande i nämndens överläggningar får möjlighet att framföra sina synpunkter.

Med anledning av yrkandet att vägförvaltningen skulle bliva representerad i lantbruksnämnden vill jag vidare nämna, att vad nyss anförts angående de befattningshavare, som böra äga deltaga i vissa av lantbruksnämndens överläggningar, ej är avsett att utgöra någon uttömmande uppräkninng. Lantbruksnämnderna böra tvärtom söka alla de kontakter, som erfordras för en allsidig prövning av rationaliseringsproblemen. Då vägfrågorna otvivelaktigt ofta torde bli av mycket stor betydelse för planeringen och utförandet av den yttre rationaliseringen, synes det mig därför naturligt, att ett samarbete bör etableras även mellan lantbruksnämnden och vägförvaltningen och att representanter för den sistnämnda böra äga deltaga i lantbruksnämndens överläggningar i frågor av betydelse för båda organen. På samma sätt torde vidare samverkan böra äga rum mellan lantbruksnämnden, å ena, och länsarkitekten ävensom vederbörande lokalorgan för den statliga bostadsförbättringsverksamheten, å andra sidan.

Med hänsyn till det samarbete, som bör äga rum mellan hushållningssällskapet och lantbruksnämnden, synas starka skäl tala för att en och samme person i regel skall vara ordförande i sällskapets förvaltningsutskott och i nämnden. Denna fråga torde emellertid få prövas från fall till fall.

Beträffande sammansättningen av lantbruksnämnden vill jag även framhålla, att enligt min mening åtminstone en av nämndens ledamöter bör äga speciell kännedom om förhållandena hos den grupp av jordbrukare, för vilka rationaliseringsarbetet har den mest påtagliga betydelsen, nämligen de mindre jordbrukarna.

Jämfört med de arbetsuppgifter, som enligt kommitténs förslag skulle åvila lantbruksnämnderna, innebär den gränsdragning i fråga om arbetsuppgifterna, som jag förutsatt, vissa lättnader. Nämnderna skola nämligen enligt denna ej handlägga ärenden angående förbättring av bostäder å jordbruksfastigheter. Arbetsbördan torde dock det oaktat bliva betydande. För att arbetet ej skall bliva alltför betungande för ledamöterna torde det därför bliva nödvändigt, att nämnden i viss utsträckning arbetar i delegationer. Ärenden av principiell natur eller eljest av större vikt böra dock alltid avgöras av nämnden in pleno. Den närmare regleringen av dessa frågor torde böra överlämnas åt Kungl. Maj:t och det centrala rationaliseringsorganet samt, i viss utsträckning, åt vederbörande lantbruksnämnd själv. Ärenden om förköpsrätt och expropriation torde dock principiellt böra behandlas av nämnden i dess helhet.

Beträffande den allmänna uppläggnings av lantbruksnämndernas arbete och befogenheter bör, på sätt jag redan i andra sammanhang antytt, som en huvudregel gälla, att nämnderna inom rätt vida gränser böra äga befogenhet att självständigt handlägga och avgöra ärenden av större vikt. En dylik handlingsfrihet synes mig utgöra en nödvändig förutsättning för att nämnderna skola kunna göra en verklig insats i rationaliseringsarbetet. Samtidigt ställer den givetvis stora krav på kvalifikationerna hos nämndernas ledamöter och befattningshavare. Att nämnderna erhålla en vidsträckt beslutanderätt bör självfallet ej heller utesluta, att det centrala rationaliseringsorganet skall öva tillsyn över nämndernas handlande. Det torde vidare böra förutsättas, att sistnämnda organ bland annat skall anordna sammanträden med representanter för lantbruksnämnderna i syfte att uppdraga riktlinjer för nämndernas arbete och trygga erforderlig enhetlighet i nämndernas behandling av på dem ankommande ärenden.

I anslutning till det i nästföregående stycke anförda må framhållas att lantbruksnämnderna torde böra — i likhet med vad som för närvarande är fallet med egnahemsstyrelsen — erhålla ett generellt, icke tidsbegränsat myndigande att för rationaliseringsändamål sälja av dem förvärvat fast egendom.

Vad angår antalet av de befattningshavare, som komma att erfordras vid lantbruksnämnderna, vill jag erinra om att en betydande del av de arbetsuppgifter, som enligt vad jag förordat skola omhänderhavas av lantbruksnämnderna, redan nu föreligga och att ett överförande av dessa uppgifter till lantbruksnämnderna därför ej medför behov av nya tjänster i egentlig mening. För torrläggningsverksamhetens del innebär sålunda inrättandet av lantbruksnämnderna endast att befintliga tjänster flyttas in under de nybil-

dade organen. Detsamma gäller i huvudsak beträffande de befattningar, som finnas vid egnahemsnämnderna, och ej heller vad angår den verksamhet för inre rationalisering, som hittills ombesörjts av hushållningssällskapen, föranleder överföringen av denna verksamhet i och för sig något ökat personalbehov. Däremot är det ju klart, att den utvidgning av verksamheten för yttre och inre rationalisering, som jag förordat, kommer att medföra behov av en ökning av antalet befattningshavare.

Kommittén har framhållit, att det vid uppgörandet av personalstater för lantbruksnämnderna är nödvändigt att beakta, att personalbehovet kan variera avsevärt, ävensom att man vid uppställandet av dylika personalstater ej bör taga hänsyn till det personalbehov, som kan tänkas föreligga vid fullt utbyggd organisation, utan utgå från storleken av den personal, som nu är sysselsatt med motsvarande arbetsuppgifter, och från det personalbehov, som kan beräknas förefinnas i början av verksamheten. Utan att därmed vilja framlägga något fixerat förslag till en personalstat har kommittén uttalat, att man kunde tänka sig, att lantbruksnämnden inom ett genomsnittligt område borde vid inrättandet utrustas med följande befattningshavare, nämligen en lantbruksdirektör, en lantbruksingenjör, två jordbrukskonsulenter, ett biträde åt lantbruksdirektören, en föreståndare för en administrativ avdelning inom lantbruksnämnden samt en kamrer eller kassör. Härtill skulle så komma erforderligt antal assistenter, tekniska biträden, vandringsrättare, kontors- och ritpersonal samt täckdikningsförmän. Kommittén har framhållit, att utvidgningen i en på detta sätt skisserad organisation huvudsakligen ligger däri, att man räknat med att den yttre rationaliseringen kommer att kräva viss förut ej befintlig arbetskraft samt att personalen för handläggning av administrativa ärenden skulle behöva förstärkas. Till frågan om löneställningen för nämndens befattningshavare har kommittén ej tagit ställning.

För min del är jag ej beredd att nu framlägga något förslag angående det antal befattningshavare, som bör finnas vid lantbruksnämnderna. Personalbehovet kommer uppenbarligen, såsom kommittén framhållit, att variera avsevärt inom olika nämndsområden. Jag har för avsikt att hos Kungl. Maj:tt begära bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för utredning av bland annat denna fråga. I dessa sakkunnigas uppdrag bör bland annat ingå att i samråd med representanter för de nu befintliga lokala organen verkställa beräkningar angående personalbehovet inom varje särskild lantbruksnämnd. Resultatet av denna utredning torde därefter, om riksdagen godkänner de av mig nu föreslagna riktlinjerna för organisationen, få läggas till grund för de anslagsäskanden beträffande organisationens verksamhet under budgetåret 1948/49, vilka böra föreläggas 1948 års riksdag. Utan att därmed vilja föregripa resultatet av denna utredning vill jag emellertid framhålla, att det synes mig sannolikt, att lantbruksnämndernas organisation genomsnittligt bör kunna hållas inom en något mindre ram än den av kommittén angivna. Bland annat förefaller det sålunda troligt, att någon administrativ avdelning vid nämnderna under ledning av en särskild föreståndare icke skall behöva inrättas.

Jämväl frågan om löneställningen för lantbruksnämndernas befattningshavare torde böra närmare övervägas av förenämnda sakkunniga. Jag vill emellertid redan här framhålla, att det i betraktande av arten och betydelsen av det arbete, som är avsett att anförtros lantbruksdirektörerna, är av vikt, att löneförmånerna åt dessa tillmätas så, att man för posterna kan tillförsäkra sig verkligt dugande personer. En lön, ungefärligen motsvarande lönen till befattningshavare i 29 lönegraden av nu gällande civila avlöningsreglemente eller därmed jämförlig lön å C-plan, synes kunna anses skälig.

På tal om organisationen av lantbruksnämnderna har kommittén även berört frågan, hur lantbruksnämndernas behov av byggnadsteknisk sakkunskap skall tillgodoses. Kommittén har härvid föreslagit den lösningen, att staten och Lantbruksförbundets byggnadsförening (L.B.F.) skulle ingå ett avtal, enligt vilket sagda förening genom särskilda ritkontor i de olika hushållningssällskapsområdena skulle tillhandahålla sådan sakkunskap såväl åt lantbruksnämnderna och deras låne- och bidragssökande som ock åt de statliga länsorgan, vilka kunde komma att inrättas för omhänderthavande av bostadsförbättringsverksamheten å landsbygden för andra fastigheter än jordbruksfastigheter. Detta förslag är delvis betingat av önskemålet att vinna garantier för att ärenden angående bostadsförbättring skola komma att tekniskt sett behandlas lika, oavsett om förbättringsåtgärden utföres å en jordbruksfastighet eller å annan fastighet, men delvis även av önskemålet, att man skall undvika en dubblering av den byggnadstekniska organisationen.

Det förra skälet bortfaller därest enligt vad jag förutsatt lantbruksnämndernas befattning med byggnadsärenden begränsas till att avse ekonomibyggnader å jordbruksfastigheter. Kvar står emellertid alltjämt det senare skälet. Definitiv ställning till frågan torde böra tagas först i samband med ståndpunkttagandet till hela frågan om organisationen av den statliga bostadsförbättringsverksamheten. I avbidan på att förslag kommer att framläggas rörande sistnämnda spörsmål anser jag, att man tills vidare bör utgå från att lantbruksnämndernas behov av byggnadsteknisk sakkunskap åtminstone delvis skall tillgodoses genom ett samarbete med L.B.F. Samtidigt må emellertid framhållas, att det snarast synes antagligt, att det ej kommer att bliva möjligt att enbart på detta sätt täcka behovet av sådan sakkunskap för uppgörande av ritningar med mera utan att även annan tillgänglig expertis på området kan behöva anlitas. Vidare anser jag att det, såsom påpekats av bland andra statens byggnadslånebyrå och egnahemsstyrelsen, under alla förhållanden är nödvändigt att — särskilt för kontrolländamål — viss byggnadsteknisk sakkunskap skall vara mera direkt knuten till lantbruksnämnderna eller, i den mån denna kontrollverksamhet kan bedrivas i samband med den kontroll, som länsorganen för bostadsförbättringsverksamheten kunna behöva anordna, till nämnda organ gemensamt.

Innan jag lämnar frågan om verkställighetsorganen för rationaliseringsarbetet torde jag få beröra den i några yttranden framförda tanken på bildande av särskilda rationaliseringskommittéer. Jag vill då först framhålla, att

synpunkten, att man bör söka i rationaliseringsarbetet tillvarataga och samordna alla de organ och intressen, som beröras av sagda arbete, i och för sig synes mig fullt riktig. En dylik samordning har även förutsatts bland annat i fråga om planläggningen av rationaliseringsarbetet. De planeringskommittéer vilka, enligt vad jag tidigare förordat, närmast skola handhava arbetet med regionalplaneringen, äro just avsedda att i sig innefatta representanter för de olika organ, som i varje särskilt fall ha mera direkt anknytning till de i planeringsområdet föreliggande problemen. Att på sådana rationaliseringskommittéer, som skisserats i berörda yttranden, överlåta beslutanderätten i fråga om rationaliseringsåtgärderna eller vissa grupper av dessa, torde dock ej kunna ifrågakomma. Det synes mig ofrånkomligt att en sådan kommitté med sin heterogena sammansättning ej skulle utgöra något lämpligt beslutande organ för samtliga slag av rationaliseringsåtgärder. Däremot kunna lantbruksnämnderna i viss mån sägas utgöra ett slags rationaliseringskommittéer för den yttre och inre rationaliseringen. Genom att representanter för olika organ förutsättas komma att delta i lantbruksnämndernas överläggningar i viktigare frågor, som äga samband med deras verksamhet, tryggas nämligen just det samråd och den samverkan, som man velat ernå genom de föreslagna kommittéerna och som utgöra en förutsättning för ett gott resultat av rationaliseringsarbetet.

I likhet med kommittén finner jag det önskvärt, att lantbruksnämnderna i sitt arbete skola ha en anknytning till de olika kommunerna. Däremot kan jag ej ansluta mig till kommitténs förslag, att man för att nå detta mål i varje kommun skall bilda ett särskilt Ortsorgan, i regel bestående av en ordförande och två ledamöter.

Den kontakt, som lantbruksnämnden bör ha med personer i de olika kommunerna, synes bland annat vara av betydelse ur den synpunkten, att det i varje område, där så kan anses behöfligt, bör finnas någon person, vilken kan tillhandagå jordbrukarna med upplysningar angående låne- och bidragsmöjligheter med mera, mottaga och till nämnden vidarebefordra dylika ansökningar samt lämna nämnden uppgifter rörande förhållanden, som äro av betydelse vid nämndens behandling av inkomna låne- och bidragsärenden och överhuvud taget för rationaliseringsarbetet. Det är här främst fråga om uppgifter av liknande slag som dem, vilka ankomma på de nuvarande egnehemsombuden. Att för detta ändamål bilda särskilda ortskommittéer synes mig icke erforderligt, utan det bör vara tillräckligt, att nämnden i den utsträckning densamma finner nödig utser ombud för fullgörande av nu angivna arbetsuppgifter.

Som en av huvuduppgifterna för de av kommittén föreslagna Ortsorganen har kommittén nämnt, att dessa skulle delta såväl i regionalplaneringen som i den individuella planeringen. Även jag anser det vara av värde, att de lokala intressena få göra sina synpunkter gällande vid detta planeringsarbete. Ej heller för detta ändamål finner jag det dock påkallat, att något

så att säga mera permanent ortsgorgan bildas. Sagda önskemål kan enklare tillgodoses på så sätt, att kommunala gode män få tillfälle att deltaga i planeringsarbetet. Två gode män torde i så fall böra tillsättas för varje kommun eller det större eller mindre område, som lantbruksnämnden kan bestämma. Det synes mig lämpligt, att den ene av de gode männen skall utses av hushållningssällskapets lokala organ och på så sätt närmast framstå såsom representant för jordbrukets i orten intressen. Den andre gode mannen torde böra väljas av kommunalfullmäktige eller kommunalstämma.

Jag vill framhålla, att det ofta torde kunna vara ändamålsenligt att till lokalombud för lantbruksnämnden utses person, som jämväl är vald till god man vid planeringsverksamheten. Lantbruksnämnderna böra emellertid ha fria händer härvidlag.

I fråga om den centrala organisationen av rationaliseringsverksamheten har kommittén framfört två olika lösningar för överbäggande, den ena innebärande att samtliga grenar av rationaliseringsverksamheten skola omhändrivas av ett och samma centralorgan och den andra att det, i analogi med vad som föreslagits beträffande den lokala organisationen, skall finnas ett centralorgan för rationaliseringen av driftsförhållandena samt ett centralorgan för den yttre och inre rationaliseringen. Enklast kan innebörden av de båda alternativen angivas så, att det förra innebär en sammanslagning av lantbruksstyrelsen och egnahemsstyrelsen, medan det senare åsyftar en överföring av lantbruksstyrelsens kulturtekniska byrå till egnahemsstyrelsen.

Vilket av de båda alternativen, som bör föredragas, synes ej utan vidare givet. Å ena sidan är det enligt min uppfattning uppenbart, att ett sammanförande av hela rationaliseringsverksamheten under en central ledning innebär betydande fördelar. Såsom förut framhållits, kan ingen av de olika grenarna av rationaliseringsverksamheten bedrivas helt isolerad från de övriga. Då det av angivna skäl ej syntts möjligt att lokalt sammanföra dessa olika grenar till ett och samma verkställighetsorgan, måste det enligt min mening anses desto mera angeläget, att en dylik sammanföring skall komma till stånd centralt. Man får då ett centralorgan, som kan överblicka och leda rationaliseringsarbetet i dess helhet, tillse att utvecklingen inom en viss gren ägnas vederbörligt beaktande vid den allmänna utformningen av rationaliseringsarbetet inom de övriga delarna av verksamhetsfältet samt göra erforderliga avvägningar mellan de olika grenarna i fråga om personal- och medelsbehov med mera.

Som ett skäl mot inrättandet av ett dylikt centralorgan har i några yttranden anförts, att detsamma skulle få så skiftande uppgifter, att det icke skulle bliva möjligt att finna en chef för centralorganet, vilken skulle kunna i erforderlig utsträckning behärska alla de olika områdena av centralorganets verksamhetsfält. Denna invändning tillmäter jag för min del ej någon större betydelse. Jag vill framhålla, att en sådan organisation skulle handhava de arbetsuppgifter, som nu åvila lantbruksstyrelsen, samt därutöver

handlägga ärenden angående yttre rationalisering och förbättring av jordbrukets ekonomibyggnader, vilket ej kan anses som från rationaliseringsarbetet i övrigt väsensfrämmande uppgifter.

Större avseende torde böra fästas vid farhågorna för att ett gemensamt centralorgan skulle bli så stort, att dess ledning på grund av omfattningen av detta organs mera löpande uppgifter ej skulle få möjlighet att i erforderlig utsträckning leda och övervaka det lokala rationaliseringsarbetet. Det är främst ur denna synpunkt, som alternativet med två centralorgan enligt min mening bör upptagas till övervägande jämsides med det förut nämnda alternativet.

För ett bedömande av vilken vikt man bör fästa vid dessa farhågor är det bland annat av betydelse, huruvida man kan räkna med att några av de arbetsuppgifter, som nu åvila lantbruksstyrelsen respektive egnahemsstyrelsen, kunna komma att överföras på andra organ. I enlighet med vad jag tidigare anfört om organisationen av bostadsförbättringsverksamheten å landsbygden, förutsätter jag, att de bostadsförbättringsärenden, som egnahemsstyrelsen nu handlägger, skola övertagas av ett särskilt organ, vilket jämväl skall handhåva övriga delar av den statliga bostadsförbättringsverksamheten. Vidare torde vissa ärenden angående avsättningen av jordbruksprodukter m. m., vilka nu handläggas å lantbruksstyrelsens lantbruksbyrå, böra överföras till det centralorgan, som bör finnas för omhänderthavande av den prisreglerande verksamheten på jordbrukets område. Förslag föreligger vidare om inrättande av en särskild fiskeristyrelse. Ett genomförande av detta förslag innebär, att den nuvarande fiskeribyran å lantbruksstyrelsen kommer att utbrytas ur denna och ingå i den nya fiskeristyrelsen. Det torde även kunna övervägas att flytta frågorna rörande lantbruksundervisningen till överstyrelsen för yrkesundervisning. Detta spörsmål torde emellertid böra underkastas ytterligare utredning och överväganden, innan slutlig ståndpunkt kan tagas till saken.

Det centralorgan, som skulle bildas genom en sammanslagning av lantbruksstyrelsen och egnahemsstyrelsen, synes efter de sålunda ifrågasatta begränsningarna av organets arbetsuppgifter, även om man tar hänsyn till den otvivelaktigt betydande ökning i arbetsbördan, som intensifieringen av rationaliseringsarbetet kommer att medföra, visserligen bli stort men dock ingalunda så stort, att man behöver hysa allvarigare betänkligheter mot en dylik lösning av organisationsfrågan. Då härtill kommer att denna lösning, såsom jag nyss framhållit, ur andra synpunkter är avgjort att föredraga framför ett bibehållande av två centralorgan, har jag för min del stannat för att förorda densamma. Det gemensamma centralorganet torde, såsom kommittén föreslagit, böra kallas lantbruksstyrelsen.

Jag har ej för avsikt att redan nu framlägga något detaljerat förslag angående lantbruksstyrelsens blivande organisation eller personalbehov. Detta spörsmål torde, i likhet med motsvarande fråga beträffande lantbruksnämnderna, böra utredas av de förut omförmälda sakkunniga och ett närmare

utformat förslag därefter föreläggas riksdagen. Det synes mig emellertid lämpligt att redan nu beröra vissa mera allmänna spörsmål rörande organisationen. I huvudsak ansluter jag mig härvid till de synpunkter, som kommittén anlagt på dessa frågor.

I spetsen för lantbruksstyrelsen torde böra stå en generaldirektör. På grund av omfattningen av styrelsens arbetsuppgifter och för att generaldirektören i största möjliga utsträckning skall befrias från handläggningen av mera rutinartade ärenden torde härjämte böra finnas två överdirektörer. Med hänsyn till beskaffenheten särskilt av organets uppgifter med avseende å den yttre och inre rationaliseringen synes det mig önskvärt att, såsom för närvarande är förhållandet i egnahemsstyrelsen, i organets ledning ingår ett visst lekmannainslag. Centralorganets styrelse torde sålunda lämpligen böra bestå av generaldirektören såsom ordförande och överdirektörerna samt ytterligare ett antal, förslagsvis fyra, av Kungl. Maj:t särskilt förordnade ledamöter. Därjämte bör vederbörande föredragande byråchef ingå såsom ledamot i styrelsen.

Inom centralorganet torde böra finnas två huvudavdelningar. Å den ena böra handläggas ärenden angående yttre och inre rationalisering. Å denna avdelning torde böra finnas dels en byrå för jordförbättringsärenden, motsvarande den nuvarande kulturtekniska byrån inom lantbruksstyrelsen, dels en byggnadsbyrå, närmast motsvarande det hos egnahemsstyrelsen inrättade byggnadskontoret och med uppgift att handlägga hos centralorganet förekommande ärenden angående förbättring av ekonomibyggnader, dels slutligen en byrå, vars uppgift skall vara att handlägga ärenden rörande yttre rationalisering samt att svara för den mera allmänna uppsikten över det sätt, på vilket rationaliseringsarbetet planlägges och ledes av lantbruksnämnderna. Sistnämnda byrå kommer bland annat att ersätta egnahemsstyrelsens jordanskaffningsbyrå och delvis även egnahemsstyrelsens allmänna byrå.

Å den andra huvudavdelningen torde böra finnas en lantbruksbyrå och en stuteribyrå samt eventuellt en undervisningsbyrå och en fiskeribyrå. Dessa byråer skulle ha ungefärligen samma uppgifter som för närvarande åvila motsvarande byråer hos lantbruksstyrelsen.

För handläggningen av ärenden av administrativ natur torde slutligen hos centralorganet böra finnas en kanslibyrå och en kameralbyrå. Huruvida dessa byråer, vilka skulle ersätta den administrativa byrån i lantbruksstyrelsen och i huvudsak även egnahemsstyrelsens allmänna byrå, böra gå in under någon av de nyss nämnda huvudavdelningarna eller eventuellt ställas direkt under generaldirektören, torde böra övervägas i samband med utformningen av detaljerna rörande det nya centralorganet.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över förenämnda inom jordbruksdepartementet upprättade förslag till lag om kronans förköpsrätt, lag angående ändring i lagen den 22 december 1943 (nr 884) om förköpsrätt samt lag angående ändring i lagen den 12 maj

1917 (nr 189) om expropriation, av den lydelse *Bilaga 1—3* till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Malte Olsson.

F ö r s l a g
till
L a g
om kronans förköpsrätt.

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Sker försäljning av jordbruksfastighet, äge kronan, för att underlätta bildandet av bärkraftiga brukningsdelar, lösa till sig fastigheten till det pris som köparen utfäst. Sådan förköpsrätt utövas för varje hushållningssällskaps område av den lantbruksnämnd som där skall finnas.

Bestämmande för fastighets natur av jordbruksfastighet är den för fastigheten vid tiden för försäljningen gällande taxeringen.

Vad i denna lag stadgas om förköpsrätt skall ock gälla, då del av eller andel i jordbruksfastighet säljes.

2 §.

Förköpsrätt må ej utövas, där köparen är säljarens make, avkomling, adoptivbarn eller dess avkomling eller ock säljarens syskon, ej heller där viss andel i fastigheten säljes till någon som förut var delägare i densamma.

Sker försäljningen i den ordning utsökningslagen bestämmer, må förköpsrätt ej utövas.

3 §.

Ej må förköpsrätt utövas allenast i fråga om del av den försålda egendom, som är underkastad sagda rätt, med mindre sådan del utgör självständig brukningsenhet.

4 §.

Lantbruksnämnden vare skyldig att efter framställning från ägare av jordbruksfastighet meddela beslut, huruvida fastigheten är behöflig för ändamål som avses i 1 §. Beslutet skall meddelas för viss tid, minst två och högst fem år.

Har nämnden funnit dylikt behov av fastigheten ej föreligga, må förköpsrätten ej göras gällande under den tid beslutet avser.

5 §.

Har jordägare bjudit lantbruksnämnden att förvärva hans fastighet och har nämnden icke inom tre månader därefter antagit hembudet, må förköpsrätten ej göras gällande under ett år efter hembudet, där ej försäljning sker på villkor, som för jordägaren äro mindre fördelaktiga än de som gällt för hembudet.

6 §.

Beslutar lantbruksnämnden att göra bruk av kronans förköpsrätt, åligger det nämnden vid äventyr av talans förlust att instämma köparen inom tre månader från det lagfart söktes å dennes fång samt att inom samma tid göra anmälan hos inskrivningsdomaren för talans antecknande i fastighetsboken.

Äger jämlikt lagen om arrendators förköpsrätt jämväl arrendator utöva förköpsrätt till fastigheten, åligger det tillika nämnden att inom tid och vid äventyr som i första stycket sågs underrätta arrendatorn om beslutet i den ordning, som angående delgivning av stämning är stadgad.

Ej må talan om förköp återkallas utan köparens medgivande, med mindre lantbruksnämndens beslut om förköpsrättens begagnande blivit efter besvär upphävt.

7 §.

Anmäler köparen, med överlämnande av köpehandlingen i bestyrkt avskrift, sitt fång för lantbruksnämnden, åligger det denna vid äventyr av talans förlust att inom en månad från det anmälan skedde instämma sin talan samt göra anmälan därom för antecknande i fastighetsboken ävensom, på sätt i 6 § sägs, underrätta sådan arrendator som där avses.

8 §.

Ingår i köpet egendom som ej skall lösas, och är ej särskild köpeskillning därför utsatt, eller är sådan köpeskillning utsatt men visar lantbruksnämnden, att den satts för lågt i förhållande till köpeskillingen för den fastighet som skall lösas, bestämme rätten, efter ty skäligt prövas, huru mycket av sammanlagda köpeskillingen må anses belöpa å nämnda fastighet.

9 §.

Bifalles lantbruksnämndens talan, skall rätten fastställa vad kronan enligt 10 § har att betala ävensom utsätta viss dag, ej tidigare än tre månader från domens dag, då fastigheten skall anses övergå i kronans ägo.

Beträffande kostnaderna i mål om förköp skilje rätten mellan parterna efter ty för varje fall prövas skäligt.

10 §.

Det åligger kronan vid äventyr av förköpsrättens förlust att senast å den jämlikt 9 § utsatta dagen till köparen eller, i den mån dennes betalningsskyldighet ej blivit fullgjord, till säljaren utgiva köpeskillingen för den fastighet som skall lösas, med avdrag för in-tecknad gäld, som därå enligt köpeavtalet skolat avräknas eller som tillkommit efter köparens förvärv av fastigheten.

Därjämte åligger det kronan att inom tid som i första stycket sågs ersätta köparen dennes utgifter för lagfart å fånget så ock nödig kostnad, som köparen må hava nedlagt å fastigheten utöver vad som skäligen må anses motsvara värdet av köparen tillfallen avkastning.

Å de belopp, som kronan jämlikt denna paragraf har att utgiva, skall gäldas ränta efter sex procent från den utsatta dagen.

11 §.

När tvist om förköp blivit avgjord genom dom som äger laga kraft, ankomme på den vinnande att därom göra anmälan hos inskrivningsdomaren för antecknande i fastighetsboken.

12 §.

Går fastighet som är underkastad förköpsrätt i byte, äge kronan inlösa densamma efter dess värde vid den tid då bytesavtalet slöts; och skall därvid vad här ovan stadgas med avseende å förköpsrätt vid fastighets försäljning äga motsvarande tillämpning.

13 §.

Beslutar lantbruksnämnden att förköpsrätten skall begagnas, må nämnden tillika samtidigt förordna, att rätten skall tillkomma annan än kronan; och skall i dylikt fall vad här ovan sägs om kronan och lantbruksnämnden gälla den, som sålunda satts i kronans ställe. Vill denne föra talan om förköp, vare han dock skyldig att, såsom i 48 § utsökningslagen sägs, hos överexekutor ställa säkerhet för vad han skall utgiva i lösen ävensom för den ersättning han kan bliva skyldig att gälda köparen. Visas ej under målets förberedelse, att säkerhet blivit ställd som nu sagts, vare käromålet förfallet, där köparen yrkar det innan förberedelsen avslutats.

14 §.

Har lantbruksnämnden genom beslut enligt 4 § förklarat fastighet behöfelig för ändamål som avses i 1 §, må fastighetens ägare föra klagan över beslutet.

Över beslut att förköpsrätt enligt denna lag skall begagnas må klagan föras av köparen ävensom av arrendator, som i 6 § sägs; dock må beslutet ej överklagas av köparen, om försäljningen skett under tid, då beslut som avses i första stycket var gällande.

Klagan föres hos lantbruksstyrelsen inom en månad från den dag klaganden erhöi del av beslutet.

Utöver vad i första och andra styckena sägs må klagan ej föras mot beslut som där avses.

15 §.

Klagan över lantbruksstyrelsens beslut i ärende, som avses i 14 §, må föras i den ordning, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 21 februari 1947.

Närvarande:

justitieråden LAWSKI,
GYLLENSWÄRD,
NISSEN,
regeringsrådet KUYLENSTIERNA.

Enligt lagrådet den 29 januari 1947 tillhandakommet utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 17 januari 1947, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om kronans förköpsrätt,
- 2) lag angående ändring i lagen den 22 december 1943 (nr 884) om förköpsrätt, samt
- 3) lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av chefen för jordbruksdepartementets rättsavdelning hovrättsassessorn C. H. Nordlander.

Förslagen föranledde följande yttranden.

1. Förslagen i allmänhet.

Lagrådet erinrar om att lagrådet icke torde ha att yttra sig om lämpligheten av den målsättning för den framtida jordbrukspolitiken, som ligger till grund för de remitterade förslagen.

2. Förslaget till lag om kronans förköpsrätt.

3 §.

Lagrådet:

Enligt 1943 års lag om förköpsrätt, vilken närmare reglerar den rätt av dylikt slag som jämlikt 2 kap. 57 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom tillkommer arrendator, då försäljning sker av den arrenderade fastigheten, må denne icke utöva sin förköpsrätt allenast i fråga om en del av den sålda

fastigheten. Som skäl härför anfördes i förarbetena, att det vore en uppenbart olämplig anordning, att köparen skulle behöva finna sig i att fastigheten bleve föremål för samäganderätt mellan honom och arrendatorn eller att visst område genom avstyckning eller annorledes frångickes fastigheten och tillades arrendatorn. En bestämmelse av enahanda innebörd hade upptagits i 6 kap. av lagberedningens förslag till jordabalk, vilket kapitel innehöll stadganden om förköpsrätt som tillförsäkrats ägare av viss annan fastighet eller kronan, stad eller annan kommun eller ock municipalsamhälle. Enligt det nu remitterade förslaget åter skall förköpsrätt få utövas i fråga om del av den sålda egendom, som är underkastad sagda rätt, om sådan del utgör självständig brukningsenhet. Förslaget innebär således två modifikationer i förhållande till 1943 års lag, nämligen dels att förköpsrätten aldrig skall vara förbunden med en plikt att lösa annan egendom än den förköpsrätten omfattar, dels att även i fråga om sådan egendom förköpsrätten skall få utövas beträffande allenast en del därav, blott sagda del utgör självständig brukningsenhet.

Den sistnämnda modifikationen synes väl för de flesta fall godtagbar. Emellertid lär det ej vara uteslutet, att frångiljandet av en del av en fastighet, även om denna del utgör en självständig brukningsenhet, kan verka därhän att återstoden av fastigheten i och för sig minskar i värde eller att eljest olägenhet av frångiljandet uppkommer. Försiktigheten synes bjuda, att i 3 § reservation göres för detta fall.

Vidkommande frågan huruvida icke under vissa omständigheter med förköpsrätten bör vara förbunden en skyldighet att inlösa i köpet ingående egendom, som ej omfattas av nämnda rätt, har lagberedningen i sitt ovannämnda förslag upptagit ett stadgande av innehåll att om fastighet, vartill förköpsrätt äger rum, gått i ett köp med annan fastighet, som ej kan utan olägenhet skiljas från den förra, eller om i köpet ingå kreatur, redskap eller andra sådana lösören, som finnas å den sålda fastigheten, skall den som vill utöva förköpsrätten vara pliktig att lösa jämväl vad sålunda ingått i köpet. Stadgandet anslöt sig till vad som enligt 5 kap. jordabalken i 1734 års lag gällde i fråga om bördsrätt. Det remitterade förslaget innehåller inga häremot svarande regler. Särskilt med avseende å köp, vari yttre inventarier ingå, torde detta vara ägnat att inge viss betänklighet. Det synes i sådana fall obilligt att, om kronan inlöser fastigheten, köparen, som väl då i regel saknar användning för inventarierna, skall åsamkas besväret med och kostnaderna för realisation därav samt risken för därvid uppkommande förlust, och skulle köparen måhända på grund av att förköpsrätten utövas lyckas få köpet i övrigt hävt, gäller detsamma för säljarens del. Enahanda förhållande torde understundom kunna inträffa därest i köpet ingått annan fastighet, om nämligen denna ej kan utan olägenhet skiljas från den, vartill förköpsrätt äger rum. På nu anförda skäl hemställer lagrådet, *dels* att till den föreslagna lagtexten fogas orden »och utan olägenhet kan skiljas från återstoden av egendomen», *dels* att i ett andra stycke av paragrafen stadgas, att om fastighet, beträffande vilken kronan vill utöva förköpsrätt, gått i ett köp med annan fastighet, som ej

kan utan olägenhet skiljas från den förra, skall kronan vara pliktig att lösa även den senare fastigheten, dels ock att i paragrafen införes ett tredje stycke av innehåll att om i köpet ingå kreatur, redskap eller andra sådana lösören, vilka finnas å fastighet som skall lösas, skall vad i andra stycket stadgas åga motsvarande tillämpning.

6 §.

Lagrådet:

Därest, på sätt lagrådet under 3 § hemställt, kronan under vissa omständigheter skall vara skyldig lösa egendom, som ej omfattas av förköpsrätten, läser kronan skäligen kunna fordra att senast under förberedelsen i den rättegång mot köparen, som kronan har att anhängiggöra, få besked huruvida köparen önskar påkalla att lösningsplikten fullgöres eller om köparen hellre vill behålla egendomen. I detta sammanhang bör emellertid beaktas, att enligt det remitterade förslaget talan om förköpsrätt ej får — utom i visst fall varom nu ej är fråga — återkallas utan köparens medgivande. Framställer köparen yrkande att inlösningen skall omfatta annan egendom än den kronan vill lösa, torde förbudet mot återkallelse ej böra gälla. Då det kan vara ovisst huruvida ett av köparen framställt yrkande av detta innehåll kan komma att bifallas, läser kronan ej sällan komma att förklara sig återkalla sin talan under förutsättning att den icke kan bifallas sådan den av kronan framställts. Med hänsyn till vad nu anförts torde lämpligen *dels* efter andra stycket i förevarande paragraf införes ett nytt stycke av den lydelse, att vill köparen göra gällande lösningsplikt varom i 3 § andra och tredje styckena sägs, skall han framställa yrkande härom innan förberedelsen i målet avslutats eller vara sin rätt härtill förlustig, *dels ock* till paragrafens sista stycke fogas orden »eller köparen framställt yrkande som i tredje stycket sägs».

Vidare synas i tydlighetens intresse böra i andra stycket efter ordet »stämning» inskjutas orden »i tvistemål».

8—10 §§.

Lagrådet:

Enligt 9 § skall, om lantbruksnämndens talan bifalles, rätten i samband med fastställandet av vad kronan enligt 10 § har att betala även utsätta viss dag, ej tidigare än tre månader från domens dag, då fastigheten skall anses övergå i kronans ågo. Föreskriften överensstämmer med vad som i 8 § av 1943 års lag är stadgat med avseende å arrendators förköpsrätt. I allo synes dock föreskriften icke vara lämpad för fall då förköpsrätt enligt den nu föreslagna lagen skall utövas. Väl är genom att rätten erhållit fria händer i fråga om bestämmandet av den övre tidsgränsen sörjt för att, när t. ex. köparen haft att vidkännas förskottsutgifter, ersättning härför skall kunna beredas honom; om så erfordras kan ju rätten låta honom sitta kvar på fastigheten och njuta avkastningen under helt år, räknat från dagen för hans eget tillträde. Å andra sidan kan emellertid den ovillkorliga skyldigheten för rätten att bestämma

dagen för äganderättens övergång så, att den ej infaller tidigare än i lagrummet sägs, i vissa fall föranleda att rätten, till undvikande av att ombytet av ägare kommer att infalla under en löpande vegetationsperiod, nödgas uppskjuta detsamma längre än förhållandet i och för sig kräver. Med hänsyn härtill synes det böra medgivas rätten att fritt efter föreliggande omständigheter bedöma frågan vilken dag lämpligen bör fastställas för äganderättens övergång till kronan. Lagrådet hemställer därför, att orden »ej tidigare än tre månader från domens dag» måtte få utgå ur 9 §.

Regeringsrådet Kuylenstierna:

Den föreslagna förköpsrätten för kronan är — i likhet med den som enligt 1943 års lag om förköpsrätt gäller för arrendator — så konstruerad, att kronan äger till det pris köparen utfäst lösa till sig fastigheten med rätt att tillträda den å dag som rätten bestämmer. Normalt förflyter viss tid tills lantbruksnämnden genom stämning delgiver köparen sitt beslut att lösa fastigheten, ytterligare viss tid tills rättsens beslut meddelas och därutöver viss tid tills äganderätten anses övergå på kronan. I extraordinära fall kan det inträffa att rättsens beslut rörande inlösen överklagas, t. ex. på grund av tvist om förefintligheten av förhållande som enligt 2 § föranleder att förköpsrätt ej må utövas. Normalt måste räknas med att fastigheten förblir i köparens ägo viss tid, och det kan stundom inträffa att denna tid blir lång. Det förutsättes att köparen under denna tid skall äga uppbära fastighetens avkastning, medan han å andra sidan får svara för kostnader under samma tid.

Den föreslagna lagens förutsättning är uppenbarligen att säljaren, om förköpsrätten begagnas, skall erhålla just det pris varom han överenskommit med köparen, och att den senare skall komma från affären utan vare sig vinst eller förlust av densamma. Under den tid köparen innehar fastigheten bör han ha skälig avkastning på sin investering men intet därutöver. Detta resultat förverkligas vanligen, därest på tiden för köparens innehav av fastigheten belöper en mot tidens längd svarande proportionell del av en normal hel årsavkastning. I jordbruket är det emellertid regel att avkastningen faller ojämnt. Under vissa årstider överväga utgifterna, under andra inkomsterna. När, såsom det här förutsättes, bärgad gröda icke överlåtes med fastigheten utan stannar hos den som äger denna vid skördetillfället, blir ojämnheten än mer framträdande. Jordens beredning och gödning kan ske på varierande sätt; gödning kan t. o. m. helt underlåtas. Skogsavverkning företages ej blott ojämnt under året utan också olika under skilda år. Vad som skall anses vara en normal årsavkastning av skogen kan också för en viss fastighet vara svårt att avgöra; jämförelse kan visserligen ske med skogens årliga tillväxt — vilken likvisst även den sker ojämnt under olika årstider — men hänsyn måste tagas ej blott till det avverkade virkets kvantitet utan också till dess kvalitet. Beträffande åbyggnader måste räknas med underhåll och reparationer, som också kunna företagas i överkant eller underkant och mer eller mindre oregelbundet. I allmänhet får väl räknas med att köparen, om inlösen ifrågasättes, ej får tillfälle att under sitt innehav utnyttja bostadsförmån och

eventuell vedbrand å fastigheten. Om köparen förvärvar en illa hävdad egen-
dom, måste han troligen i regel första åren vidkännas överbärande utgifter,
för vilka kompensation kan påräknas genom desto större avkastning fram-
deles. Förvärvar han kal skogsmark eller ungskog, kan förhållandet vara
enahanda. Andra exempel på ojämn avkastning dels inom visst år dels vid
jämförelse mellan olika år kunna anföras. Är fråga om kortare tid än ett år,
är ojämn avkastning säkerligen regel.

Uttryckliga bestämmelser för att komma till rätta med fall av ojämn net-
toavkastning återfinnas i lagförslaget såtillvida att det enligt 10 § andra
stycket skall åligga kronan att ersätta köparen nödig kostnad som denne må
hava nedlagt å fastigheten utöver vad som skäligen må anses motsvara vär-
det av honom tillfallen avkastning. Man frågar sig hur övriga fall av ojämn
avkastning skola regleras. Frågan besvaras ej i förarbetena till lagförslaget,
och antagandet ligger nära till hands att 1943 års lag rörande förköpsrätt för
arrendator, vilken lag i huvudsak utgjort förebild för lagförslaget, ansetts er-
bjuda analogier för bedömandet av detta spörsmål. Motiven till nämnda lag
återfinnas väsentligen i 1936 års arrendeutrednings betänkande med förslag
till ändringar i arrendelagstiftningen (SOU 1938:38). Där upptogs till be-
svarende frågan i vad mån köparen borde vara berättigad till ersättning för
kostnad som han nedlagt å fastigheten, ehuru denna fråga förmenades san-
nolikt icke få större praktisk betydelse. Utgjordes sagda kostnader allenast
av produktions- och underhållskostnad, för vilken köparen kunde anses
gottgjord genom den avkastning som tillfallit honom under den tid han varit
ägare till fastigheten, syntes ersättning ej böra utgå. Ej heller syntes
särskild ersättning böra tillerkännas köparen för sådana förbättringar, som
kunde betecknas såsom allenast nyttiga men ej nödiga. Då köparen vid för-
värvet av fastigheten måste antagas ha ägt kännedom om arrendeavtalet och
med ledning därav kunnat sluta sig till förköpsrättens tillvaro, torde han
nämligen icke kunna likställas med den som i god tro besuttede en fastighet. I
motiven till 1943 års lag har däremot ej, såvitt jag kunnat finna, gjorts något
uttalande huruvida särskild reglering vore förutsatt för det fall att köparen
under sitt innehav av fastigheten försummat underhålla dess byggnader eller
han företagit större skogsavverkning eller dylikt. Uppenbart är att, bortsett
från det fall att köparen företagit någon större skogsavverkning, dylika spör-
smål beträffande utarrenderad fastighet måste ha mycket liten räckvidd, då
de mestadels reglerats genom arrendeavtal, vilket varit bindande även för
köparen. Det kan tagas för givet att man även beträffande sådant förfarande
av köparen anlagt det betraktelsesättet att, på sätt arrendeutredningen i nyss
omnämnt sammanhang gjort gällande, köparen med hänsyn till förköpsrät-
tens tillvaro ej borde likställas med en godtrosbesittare och att han därför
kunde bli skyldig ersätta arrendatorn, ifall dennes talan om förköpsrätt bi-
fölls, för värdet av skogsuttaget i den mån detta överstege tillväxten eller
för det han eftersatt nödigt underhåll av fastigheten. Helt säkert har utred-
ningen i detta sammanhang beaktat de uttalanden angående hithörande spör-

mål, som återfinnas i del III av lagberedningens förslag till jordabalk, särskilt i kapitlet om klander.

I vilken utsträckning motsvarande betraktelsesätt kan anläggas å den förköpsrätt varom nu är fråga synes ej klart. Arrendators förköpsrätt är av speciell natur och förekommer endast i särskilda fall. Köparen bör vara inställd på förköpsrättens förhandenvaro redan när det köpeavtal som lägges till grund för dess utövning ingås. Den nu föreslagna förköpsrätten kan visserligen också formellt sägas föreligga när köpet sker men är alldeles generell, i det den gäller beträffande varje jordbruksfastighet försävt ej kontrahenterna genom att inhämta förhandsbesked hos lantbruksnämnden uttrönt att förköpsrätten ej skall göras gällande. Det är möjligt men i brist på vägledande uttalanden i motiven knappast säkert, att varje köpare av jordbruksfastighet som ej inhämtat dylikt besked skall tills vidare anses förhindrad att vidtaga önskvärda mera genomgripande dispositioner å fastigheten, därför att han anses böra likställas med en icke-godtrosbesittare vilken äger företaga endast så att säga löpande dispositioner. Skulle i detta avseende analogi anses föreligga med arrendators förköpsrätt, kan det fastslås att de ovan framhållna fallen av ojämn avkastning äro reglerade även i vissa andra betydelsefulla avseenden än dem varom uttryckliga stadganden finnas i lagförslaget.

Men även om det sist gjorda antagandet är riktigt återstå vissa fall av ojämn avkastning. Ojämnhet inom visst år kan i regel neutraliseras, om rätten finner sig kunna låta köparens avträde av fastigheten ske efter helt år. Men detta är väl ej alltid lämpligt. Och ojämnheten i avkastning i förhållandet mellan olika år kan man ej komma till rätta med på detta sätt. Vid köp av vanhävdad fastighet som till en början ej ger någon avkastning eller av en skogsfastighet med enbart ungskog kan utjämning ej påräknas förrän många år förflutit. I fråga om en fastighet, till vilken arrendator som själv bor å densamma och uppbär jordbrukets avkastning har förköpsrätt, äger detta spörsmål så ringa praktisk betydelse att det uppenbarligen ej ansetts tarva särskilda lagstiftningsåtgärder. Beträffande den nu förevarande förköpsrätten åter förefaller det påkallat att meddela särskilda bestämmelser, vilka av praktiska skäl synas böra omfatta även sådant, som i och för sig ej behövde uttryckligen regleras. På samma sätt som det enligt 8 § i det remitterade förslaget tillkommer rätten att med utgångspunkt från den faktiska köpeskillingen företaga skälighetsavväganden borde den få möjlighet att jämka köpeskillingen på grund av omständigheter varom nu är fråga. Anmärkas må att denna utväg synes vara lämplig även därför att det genomgående är fråga om förhållanden som påverka fastighetens värde. Godtagas dessa synpunkter, synes, med viss ändring av bestämmelsernas föreslagna ordningsföljd, kunna förfaras på följande sätt. I en 8 § stadgas — med iakttagande av vad lagrådet anfört beträffande 9 § — att, om lantbruksnämndens talan bifalles, rätten skall utsätta viss dag, då fastigheten skall anses övergå i kronans ägo, samt fastställa vad kronan enligt 9 § skall betala, varefter såsom ett andra stycke införes motsvarande stycke i förslagets 9 §. Såsom ett första stycke i 9 § upptages samma bestämmelse som i förslagets 8 §. Härefter införes en bestäm-

melse att rätten må ock enligt vad som prövas skäligt bestämma sådan jämkning av det pris varom stadgas i 1 § första stycket som må föranledas därav, att köparen å fastigheten nedlagt nödig kostnad utöver vad som skäligen kan anses motsvara värdet av honom tillfallen avkastning, att köparen ej under den tid han innehafvt fastigheten haft skälig avkastning å nedlagt kapital, eller att fastighetens värde minskats genom skogsavverkning utöver som svarar mot skogens tillväxt eller genom bärgning av skörd eller liknande åtgärder från köparens sida. Såsom ett tredje stycke i 9 § upptages ur förslaget 10 § bestämmelsen att kronan vare skyldig ersätta köparen dennes utgifter för lagfart å fånget. Såsom första stycke i 10 § upptages motsvarande stycke enligt förslaget med allenast sådana ändrade paragrafhänvisningar och sådan redaktionell jämkning i övrigt som föranledas av stadgandenas ändrade ordningsföljd. Såsom ett andra stycke i 10 § införes slutligen förslaget 10 § tredje stycket med utslutande av orden »enligt denna paragraf».

14 §.

Lagrådet:

Med förslaget ståndpunkt, att då fastighet gått i ett köp med annan fastighet kronan icke under några förhållanden skall vara pliktig att lösa även den senare fastigheten samt att lösningskyldighet ej heller föreligger i fråga om lösören som ingå i det köp beträffande vilket förköpsrätten utövas, torde såsom under 3 § antytts säljaren, om lantbruksnämndens talan bifalles, kunna bliva nödsakad finna sig i att köpet går åter i vad gäller nyssnämnda fastighet respektive lösörena. Med hänsyn till de olägenheter som detta kan innebära för säljaren lärer — om vad lagrådet hemställt vid 3 § ej varder iakttaget — rätt att föra klagan över beslut som avses i andra stycket av 14 § böra tillerkännas även honom.

3. Övriga lagförslag.

Lagrådet lämnar dessa förslag utan erinran.

Ur protokollet:

Ake Mossler.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 februari 1947.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets denna dag avgivna utlåtande över de den 17 januari 1947 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) lag om kronans förköpsrätt;
- 2) lag angående ändring i lagen den 22 december 1943 (nr 884) om förköpsrätt; samt
- 3) lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

Lagrådet har vid sin granskning av de föreliggande lagförslagen endast framställt erinringar på ett par punkter beträffande förslaget till lag om kronans förköpsrätt. Dessa erinringar har jag ansett böra beaktas. I enlighet härmed ha 3, 6 och 9 §§ i sagda lagförslag ändrats på sätt lagrådet hemställt.

Däremot har jag ej ansett det lämpligt att man, på sätt en ledamot av lagrådet ifrågasatt, skulle genom särskilda bestämmelser utöver dem, som finnas i förslaget, söka reglera förhållandet mellan kronan och köparen i de fall, då förköp ägt rum. Erinras må att åtskilliga av de spörsmål, som här kunna uppkomma, ha räckvidd betydligt utöver förköpsfallen.

Förutom nu angivna ändringar ha i förslaget till lag om kronans förköpsrätt ävensom i förslaget till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation vidtagits vissa mindre jämkningar av redaktionell innebörd.

Jag torde härefter få återkomma till de avsnitt av jordbrukskommitténs betänkande, vilka jag vid remissen till lagrådet förklarade mig ha för avsikt att upptaga sedan lagrådets utlåtande över förenämnda lagförslag erhållits, nämligen spörsmålen om formerna för ett särskilt stöd åt vissa innehavare av mindre jordbruk, om utformningen av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område samt om organisationen av den prisreglerande verksamheten.

I samband därmed torde jag även få anmäla, att från en hösten 1945 av representanter för Sveriges oljeväxtodlares centralförening, margarinindustrien och Svenska lantmännens riksförbund bildad kommitté, med uppgift att utreda och framlägga förslag till riktlinjer för den framtida oljeväxtodlingen i Sverige och innehållande representanter för växtförädlingen, oljefabrikerna och jordbruket, den 18 februari 1947 till jordbruksdepartementet inkommit en den 8 februari 1947 dagtecknad skrivelse med hemställan, att förslag måtte framläggas för riksdagen om vissa åtgärder för stödande av den inhemska oljeväxtodlingen. De åtgärder, som förordats i skrivelsen ävensom i en vid densamma fogad utredning av kommittén, bygga på den uppfattningen, att odling av oljeväxter å en areal av 40 000—50 000 hektar bör eftersträvas, samt innebära i huvudsak, att avsättning av de vid den inhemska odlingen erhållna produkterna borde tryggas på så sätt, att skyldighet skulle stadgas för tillverkare av margarin och liknande varor att vid sin tillverkning använda en viss procent svensk olja, samt att minutpriset å margarin av normal kvalitet skulle så avvägas, att margarinfabrikerna vid sina inköp av svenskt oljeväxtfrö kunde betala de priser, som erfordrades för att en odling av nyss angiven storleksordning skulle kunna uppehållas.

Särskilt stöd åt vissa innehavare av mindre jordbruk.

Beträffande innehållet i kommitténs förslag rörande särskilda bidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk hänvisas till kapitlen 12 och 22 i kommitténs betänkande samt till sidorna 70—74 i den förut lämnade redogörelsen för huvuddragen av detta.

I det övervägande flertalet yttranden har behovet av ett efter sociala grunder utgående särskilt stöd till innehavare av övergångsjordbruk vitsordats.

Vissa erinringar mot lämnande av stöd av ifrågakavande art ha emellertid gjorts. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* har ifrågasatt det berättigade i att bevilja de sämst ställda inom jordbruksnäringen förmåner, som icke komme motsvarande kategorier inom andra näringsgrenar till del, samt uttalat farhågor rörande följderna av ett sådant förfarings sätt. Länsstyrelsen har där- om anfört följande.

Det är här fråga om socialt stöd åt en kategori brukare, vars inkomstnivå anses otillfredsställande, icke om att gemensamt betala priset för den samhälleliga trygghet uppehållandet i en viss omfattning av jordbruksproduktionen innebär. Då kan ju frågas: vad motiverar att ett socialt stöd av alldeles särskilt slag utgår till denna befolkningskategori mer än till exempel till hantverkare, småindustriidkare, fiskare, som icke uppnå motsvarande inkomst? Hela denna frågeställning är för kommittén främmande. Det torde emellertid icke kunna förbigås under ärendets vidare beredning att klargöra, varför tillskott av allmänna medel för höjande av en svag inkomstnivå skola tillkomma företagare inom jordbruksnäringen framför andra näringsutövare.

För att andra samhällsgrupper skola med en känsla av att jämlikhet och rättvisa skipas acceptera denna anordning, erfordras i vart fall en motivering, som kommittén icke gjort något försök att prestera. Den synes ha utgått från att nu utgående producentbidrag (uttryckligen angivna som provisoriska) måste ersättas av ett nytt bidragssystem, vilket i sin tur framkallar farhågan: kommer man att kunna upprätthålla kommitténs betingelse, att bidragen skola upphöra med nuvarande brukare? Det synes alltså kunna ifrågasättas, om icke hela detta speciella socialbidrag till vissa jordbrukares inkomster bör ersättas av en socialhjälp, som utgår från alla näringars fulla jämlikhet.

Möjligheten av att införandet av ett särskilt stöd till ifrågavarande befolkningsskategorier komme att föranleda krav på motsvarande förmån från andra befolkningsgrupper har påpekats även av bland andra *statskontoret* och *socialstyrelsen*.

Skogsstyrelsen har — under hänvisning till att styrelsen funnit en avveckling av de såsom övergångsjordbruk betecknade brukningsdelarna böra bedrivas med största försiktighet — givit uttryck åt den meningen, att stödet till sådana jordbruk borde omfattas av de prisreglerande åtgärderna, så länge jordbruken behövdes för att landets jordbruksproduktion skulle uppnå den önskvärda omfattningen, och att stödet ej borde ha formen av socialt bidrag till ägarerna.

Värmlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har ansett, att särskilt socialt stöd till vissa innehavare av övergångsjordbruk kunde erfordras, men ifrågasatt, huruvida ett sådant stöd borde infogas såsom ett led i jordbrukspolitiken. Enligt utskottets mening borde för tillgodoseende av behov av ifrågavarande slag de vanliga sociala hjälporganen kunna anlitas.

Den av kommittén föreslagna utformningen av stödet såsom kontantbidrag, beräknat efter viss skala i förhållande till brukningsdelens storlek, har starkt kritiserats i flertalet yttranden och tillstyrkts endast i ett fåtal yttranden. Sålunda har förslaget avstyrkts av bland andra *statskontoret*, *lantbruksstyrelsen*, *egnahemsstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *åtskilliga länsstyrelser*, *lantbruksakademien*, *i det närmaste samtliga hushållningssällskaps förvaltningsutskott*, *ett flertal jordbrukskommissioner*, *Sveriges lantbruksförbund* samt *Riksförbundet landsbygdens folk* och *Småbrukarnas riksförbund*.

Länsstyrelsen i Västmanlands län, som tillstyrkt kommitténs förslag, har anfört följande.

Länsstyrelsen vill understryka de slutsatser i fråga om de hittills utgående producentbidragen, vartill kommittén kommit. De verkställda utredningarna giva enligt länsstyrelsens förmenande klart vid handen, att denna hjälpform varit allt annat än idealisk, enär de som bäst varit i behov av bidraget icke fått mest av detsamma. Ur social synpunkt kan det icke anses tillfredsställande att jordbrukarna i de delar av landet, där produktionsbetingelserna äro bäst, nämligen i södra och mellersta Sveriges slättbygder, erhållit väsentligt större belopp än jordbrukare med samma åkerareal i övriga delar av landet, vilket är slående särskilt med tanke på de sämre produktionsförhållanden,

under vilka jordbrukarna i exempelvis Dalarna och Norrland arbeta. Särskilt för dessa sistnämnda torde därför mycket vara att vinna genom att småbrukarhjälpen utformas efter rättvisare och socialt mer tillfredsställande normer. För övergångsjordbrukens vidkommande, således för de ofullständiga jordbruk, på vilka ägaren blir kvarsittande i avbidan på att fastigheten i yttre rationaliseringssyfte omhändertages av staten, har kommittén tänkt sig, att dessas innehavare under en övergångstid skulle erhålla hjälp genom kontanta bidrag. Även om delade meningar kunna råda om lämpligheten av denna hjälpform, då densamma lätt kan få en bismak av understöd, torde den av kommittén anvisade vägen för närvarande vara den enda framkomliga, i avbidan på att andra möjligheter till ekonomisk lättnad för innehavarna av dessa jordbruk yppa sig. En sådan möjlighet är att genom vissa åtgärder stimulera industriens intresse att slå sig ned på landsbygden. Därest denna möjlighet tillvaratages torde, som redan antytts, småbrukarna kunna påräkna extrainkomster i viss utsträckning från dessa industrier. Med en sådan utveckling av denna del av arbetskraftsproblemet skulle man ock tillgodose de från olika håll framkomna önskemålen om en sådan positiv landsbygdsolitik, som tager sikte på att åt landsbygden bevara så mycket som möjligt av jordbrukets i och med rationaliseringen lösgjorda arbetskraft.

De former för stödet, som framförallt diskuterats inom kommittén, ha närmare behandlats av bland andra *länsstyrelsen i Gävleborgs län*, som vid valet mellan dessa givit företräde åt kommitténs förslag men dock ansett det samma otillfredsställande. Länsstyrelsen har i denna del anfört.

Det av kommittén förordade bidragssystemet är avsett att ersätta de sedan 1939 utgående producentbidragen. Den offentliga diskussionen har varit i hög grad inriktad på valet mellan dessa två system, varav det ena föreslås av kommitténs majoritet, det andra av vissa reservanter. Bägge systemen äro kontantbidrag. Denna karaktär är hos producentbidraget visserligen camouflerad därigenom att det beräknas efter mängden till mejeri levererad mjölk. Det är emellertid i realiteten icke fråga om att premiera en viss prestation. Såväl motiveringen vid bidragets tillkomst som dess konstruktion visar, att det är fråga om social hjälp till en viss kategori mindre brukare, alldeles som jordbrukskommitténs föreslagna bidragssystem. Kommitténs kritik av producentbidraget är berättigad. Det må vara en psykologisk fördel, att kontantbidragskaraktären är lätt förklädd.

Det resonemang producentbidragets förespråkare i reservationer föra, tyder för övrigt icke på att bidraget av dem avses som en övergångsanordning utan snarare som en stödåtgärd av principiellt enahanda karaktär som de i pristödet ingående, därmed motverkande den rationaliseringsplan, som även reservanterna anslutit sig till.

Kommitténs system får i fråga om verkningarna givas företräde men är i sig icke tillfredsställande. Det innebär icke stöd just åt övergångsjordbruken, om dessa definieras enligt kommitténs allmänna tankegång. Begränsat inom arealkategorien 1—10 hektar kommer systemet att utesluta övergångsjordbruk över 10 hektar, som i sinom tid utfällas ur planeringen, men inrymma såväl kombinerade jordbruk som bestående småbruk. Hur man skall förfara med de senare, som aldrig borde ha fått bidrag, eller med de förra, som borde ha haft det hela tiden, framgår icke av betänkandet.

Det kan genmålås, att inkomstkriteriet är garanti för ett från början riktigt urval. Detta kommer då ut på detsamma som att definiera övergångsjordbruk såsom sådana brukningsdelar inom arealgruppen 1—10 hektar, vilkas brukare av ett eller annat skäl icke uppnå 2 600 kronor taxerad inkomst. Varför behöver man då »urskilja» dem genom en omständlig planering?

Man kan icke ens vara säker, att huvudparten av övergångsjordbruken bliva omfattade av det föreslagna systemet. Detta har nämligen till förutsättning, att kommitténs allmänna premisser beträffande jordbrukets utveckling visa sig hållbara. Om en justering nedåt skulle komma att ske beträffande jordbruksproduktionens totalomfattning, blir antalet övergångsjordbruk proportionsvis ökat och kan icke längre bestämmas genom den valda arealkategorien.

Kommerskollegium har i likhet med vissa handelskamrar funnit, att det föreslagna kontantbidraget icke vore att anse såsom stöd åt jordbruksnäringen utan som en social understödsform och vore ägnat att hos den enskilde uppamma liknöjdhet för att genom eget initiativ och arbete uppnå så god inkomst som möjligt. *Kommerskollegium* har likväl ansett kontantbidrag i vissa fall vara erforderliga för ernående av det på jordbruksnäringens område önskade resultatet.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har anfört.

Kommitténs förslag om kontantbidrag till nuvarande ägarna av övergångsjordbruken finner länsstyrelsen av principiella skäl betänkligt. En mera tilltalande form för detta understöd hade varit, om stödet kunde framstå som ersättning för en viss prestation. Härjämte bör framhållas, att bidragets storlek kan överstiga normalt arrende i orten och därför framstå som orimligt. På grund härav finner länsstyrelsen det vara befogat, att frågan om de årliga kontantbidragen underkastas förnyad ingående prövning. Skulle därvid någon lämpligare form för understödet icke framkomma, är länsstyrelsen emellertid beredd att biträda förslaget om kontantbidrag, sådant det utformats av kommittén.

Liknande uttalande har gjorts av *länsstyrelsen i Jönköpings län*.

I praktiskt taget samtliga yttranden, enligt vilka kommitténs förslag avstyrkts, har framhållits dels att kontanta bidrag, utgående till jordbrukare, vilkas inkomster icke uppnått viss gräns, skulle verka hämmande på bidragsmottagarnas strävanden att öka sina arbetsinkomster, dels ock att bidrag av angiven art skulle från psykologisk synpunkt framstå såsom olämpliga, då de icke vore beroende av någon motprestation. Mot förslaget har även anförts bland annat att kontantbidrag skulle kunna motverka den åsyftade avvecklingen av övergångsjordbruken. *Lantbruksstyrelsen*, som ställt sig bestämt avvisande mot förslaget, har yttrat.

Förutom att det föreslagna bidragssystemet otvivelaktigt skulle verka demoraliserande på de jordbrukare, för vilka bidragen äro avsedda, skulle systemet innebära en uppenbar orättvisa gentemot annan landsbygdsbefolkning, som torde vara i minst lika stort behov av understöd av ifrågavarande slag, till exempel vissa arbetarsmåbrukare, småhantverkare och liknande yrkesutövare. Inga medborgargrupper torde hittills hava erhållit någon motsvarande garanti om viss minimiinkomst, varjämte bidragen i fråga skulle verka konserverande på de förhållanden, som man genom rationaliseringen vill söka avveckla. Att tillämpningen av bidragssystemet skulle komma att vålla stora besvärligheter och sprida olust i vida kretsar, synes även uppenbart.

Riksförbundet landsbygdens folk har anfört följande.

Då rationaliseringsarbetet enligt kommitténs mening skall föras i samförstånd och samarbete med jordbrukarna själva torde frågan om, huruvida

de av åtgärderna berörda vilja ha sitt sociala bidrag i form av kontantbidrag eller i form av producentbidrag vara av mycket stor psykologisk betydelse. Även om formen med direkta kontantbidrag synes innebära vissa praktiska fördelar, så innebär den också vissa nackdelar, vilka framgå av reservationer till betänkanudet. Dels därför och dels på grund av den psykologiska faktorn, att de små jordbrukarna icke vilja ha sitt stöd som kontantbidrag utan inlagt i priset på de produkter de ha att sälja, främst på mjölken, anser förbundet, att detta stöd bör givas i form av ett producentbidrag så utformat, att det motsvarar det syfte man vill nå. Skulle en sådan form komma att tillämpas som jordbrukarna icke själva vilja godtaga av materiella eller psykologiska skäl, kan samarbetet lida allvarlig skada.

Förvaltningsutskottet i Östergötlands läns hushållningssällskap har yttrat i huvudsak följande.

Den valda bidragsformen med kontantbidrag utan någon motprestation finner utskottet stötande. Dess konsekvenser kunna också i många fall väntas bli olyckliga. Det kan antagas, att mången jordbrukare på grund av kontantbidraget kommer att sitta kvar på sin brukningsdel längre än vad eljest skulle bliu fallet. Den som erhåller kontantbidrag, har i regel icke större anledning att vidtaga förbättringar på fastigheten, vare sig i fråga om byggnader eller jord. Därest — såsom kommittén föreslagit — en förnyad prövning av rätten till bidrag skall kunna äga rum och bidraget efter en sådan prövning kunna bortfalla om innehavarens ekonomiska ställning förbättrats skulle de jordbrukare, som uppbära dylika bidrag, ha än större anledning undvika att förbättra sin ekonomiska ställning. Bidraget synes redan genom denna bestämmelse motverka det på grund av befolkningsutvecklingen starkt framträdande intresset, att människornas arbetsförmåga i framtiden effektivt utnyttjas. En jordbrukare bör därför, när bidraget en gång fastställts, få behålla det så länge han innehar samma gård. Det kan eljest befaras, att fastigheterna komma att befinna sig i väsentligt sämre tillstånd vid ett övertagande förr eller senare av annan jordbrukare, än vad som behövt bliu fallet.

Liknande synpunkter ha anförts av *Skaraborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott*, med vilket *länsstyrelsen i länet* instämt.

Södermanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har framhållit att det, därest kommitténs förslag genomfördes, komme att föreligga fara för att en mindre driftig jordbrukare erhöile kontant stöd under det att en granne i motsvarande belägenhet, som genom arbetsamhet, omtanke och goda arbetsprestationer lyckades reda sig ekonomiskt, icke erhöile samma förmån, varigenom tvister och avundsjuka kunde uppstå.

Svårigheten att medelst det föreslagna bidragssystemet åstadkomma ett rättvist resultat har berörts av bland andra *förvaltningsutskottet i Gävleborgs läns hushållningssällskap*, som anför t.

Förvaltningsutskottet kan för sin del icke biträda kommitténs förslag, då förslaget synes förvaltningsutskottet vara praktiskt utförbart, om rättvisa skall ernås gentemot många jordbrukare, som innehava jordbruk, vilka stå på gränsen till de av kommittén uppdragna riktlinjerna. Alldeles särskilt fäster sig förvaltningsutskottet vid kommitténs förslag, att i vissa fall någon prövning av behovet icke skall ske, och i vissa andra fall prövning skall ske. Förvaltningsutskottet ser icke i förslaget någon enhetlig riktlinje att följa. För övrigt torde detta kontantunderstöd psykologiskt sett verka ofördelaktigt

på övriga medborgare på landsbygden, och ur ekonomisk synpunkt är systemet ej att rekommendera. Det främjar varken ökad produktion eller arbete, som kan höja inkomsten.

Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, vars yttrande åberopats av *länsstyrelsen i länet*, har uttalat, att gränserna mellan bestående småbruk och övergångsjordbruk vore tämligen flytande och att, om särskilt stöd lämnades innehavarna av övergångsjordbruk, detta ofta komme att anses innebära en uppenbar orättvisa mot dem närstående befolkningsgrupper, som icke tillerkändes motsvarande förmån.

Socialstyrelsen, som anfört i viss mån liknande synpunkter, har uttalat följande.

Den skala, efter vilken bidragen skulle bestämmas för jordbruk av olika storlek, kan icke anses rättvist avvägd. Enligt förslaget skulle nämligen graderingen ske så, att de lägsta bidragen skulle utgå för de minsta och de största brukningsdelarna inom vissa fastställda arealgränser. Det har härvid förutsatts, att innehavare av brukningsdelar i närheten av den undre arealgränsen normalt skola kunna ägna en del av sin arbetstid åt arbete vid sidan av jordbruket och därmed komplettera sin inkomst, varigenom behovet av bidrag för dem reduceras. Det torde emellertid vara uppenbart, att dessa innehavare av de minsta jordbruken på så sätt ofta skulle bli missgynnade i förhållande till övriga kategorier. De skulle hänvisas till en övrig utkomst på den allmänna arbetsmarknaden, och vid en arbetslöshetskris skulle de, så länge obligatorisk arbetslöshetsförsäkring icke finnes, för sin försörjning bli beroende av ett efter behovsprövning utgående arbetslöshetsunderstöd. Det torde i själva verket vara omöjligt att på ett rimligt sätt upplinjera något schema för sådana efter behovsprincip utgående kontantbidrag till mindre jordbrukare. Detta slag av bidrag måste principiellt bestämmas efter behovsprövning för varje särskilt fall.

Svårigheterna vid tillämpningen av ett stöd av ifrågasatt slag ha betonats av *länsstyrelsen i Kopparbergs län*, som anfört.

Förutom att det kan anses principiellt olämpligt att lämna understöd till friska och arbetsföra personer, måste systemet leda till stora vanskligheter vid urvalet av understödstagare och bedömandet av understödsbeloppens storlek. Särskilt i de mycket vanliga fall då skog ingår i brukningsdelen kan det exempelvis icke vara riktigt att låta åkerarealen ensam inverka på stödbeloppets storlek. Ävenså torde det bli svårt att göra en skälig avvägning av understödet i de fall, då arbete utom jordbruket står till buds men möjligheterna till sådana extrainkomster icke utnyttjas av vederbörande. För övrigt måste systemet komma att motverka den enskilde småbrukarens intresse att skaffa sig inkomster vid sidan av jordbruket.

Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har — efter det utskottet påpekat, att införande av kontantbidrag kunde hämma intresset att utnyttja produktionsmöjligheterna och föranleda reaktion från jordbrukarna med anledning av den understödmässiga formen, samt framhållit svårigheterna vid bestämmandet av bidragen — anfört, att bidragens införande icke heller kunde annat än ogynnsamt inverka på deklaramoralen hos dem, som kunde vänta sig bli berättigade till bidraget. Under alla förhållanden måste denna form av understöd medföra en mängd tvister och

irritation mellan jordbrukarna och rationaliseringsorganet respektive taxeringsmyndigheterna. Enligt förvaltningsutskottets mening borde därför denna form för kompensation till de ofullständiga jordbrukens innehavare icke användas.

Jämväl *landsorganisationen* har uttalat farhågor för att tillämpningen av kontantbidraget skulle föranleda betydande svårigheter. För att en rättvis och enhetlig handläggning av sådana ärenden skulle vinnas vore enligt *landsorganisationens* uppfattning en effektivisering av taxeringsförfarandet nödvändig.

Länsstyrelsen i Hallands län har ansett, att staten icke borde binda sig för att i den utsträckning, som kommittén föreslagit, utbetala kontantbidrag till innehavare av övergångsjordbruk, då det med hänsyn till det planerade allmänna prisstödet åt jordbruksnäringen och den av brist på arbetskraft orsakade allmänna lönestegringen kunde tänkas, att jordbruksbefolkningens lönenivå snart nog höjdes så mycket, att innehavarna av övergångsjordbruk med sina i allmänhet mindre ekonomiska anspråk kunde fortsätta sin näringsverksamhet utan annat stöd än det som ansåges bära tillkomma jordbruket i allmänhet.

Förvaltningsutskottet i Stockholms läns och stads hushållningssällskap har uttalat, att kontantbidrag icke borde utgå i annan form än att dess kapitaliserade värde lades till inköpspriset för fastighet, som försålles till statligt rationaliseringsorgan.

I åtskilliga yttranden, i vilka kommitténs förslag avstyrkts, har förslaget likväl upptagits till detaljgranskning. Sålunda har *Riksförbundet landsbyggdets folk* anfört följande.

Vad beträffar inkomstgränsen, under vilken ett eventuellt bidrag skall utgå, bör man bestämma den i förhållande till årslönerna för kreatursskötare och kördrängar under året 1946—47, som torde uppgå till cirka 2 900 kronor, eller för det år, som eljest kan komma att ligga närmast före bidragsformens eventuella ikraftträdande. Kommittén har själv anfört, att den allmänna förbättring av jordbrukets ställning, som är förutsatt skola ske, snarare kommer att öka än minska den hittillsvarande skillnaden mellan inkomstnivån för de mindre jordbrukens innehavare och lantarbetarna. Kommittén föreslår därför, att man vid fastställandet av inkomstgränsen i någon mån — alltså blott i någon mån — skall beakta denna förskjutning i de båda jämförelsegruppernas inkomstnivåer. Kommittén har kompenserat denna förskjutning genom att sätta inkomstgränsen 100 kronor högre än lantarbetarlönen 1943/45. Man torde kunna begära, att när de mindre jordbrukarna i fortsättningen, efter det nya systemets införande, blott skola kompenseras i så ringa mån för den skeende inkomstförskjutningen, man i vart fall skall utgå från det aktuella, verkliga ingångsläget vid systemets införande. Eljest inträffar redan före bestämmelsernas ikraftträdande det motiv för en allmän justering av bidragsreglerna, som omnämnes i betänkandet, nämligen en till följd av den allmänna löne- och kostnadsutvecklingen inträffande mera betydande förskjutning i inkomsthänseende till ifrågakvarande jordbrukargrups nackdel.

Bidragsbeloppets maximibelopp har satts alltför lågt. För det första har kommittén vid beräkningarna av skillnaden mellan den räntabla lönen i stor-

leksgruppen 2—5 hektar och avtalsmässig lantarbetarlön, vilken skillnad beräknats till 20 procent, räknat med en avtalslön av 1 krona per timme, ehuru den nu uppgår till 1 krona 26 öre. Skillnaden blir därför icke 500 kronor, som kommittén angivit, utan 625 kronor. Men skillnaden är ännu större. Kommittén har själv anfört, att i de driftsresultat som legat till grund för beräkningen av den räntabla lönen också ingår ett mjölkproducentbidrag på cirka 200 kronor. Om denna summa tages bort ur driftsresultatet — såsom det är förutsatt skola ske vid det nya bidragssystemets införande — blir skillnaden mellan den räntabla lönen och lantarbetarlönen betydligt större än 20 procent. Ännu något större bör skillnaden sättas, därför att de räkenskapskontrollerade jordbruken såsom kommittén påpekat ha en högre rationalitetsgrad än jordbruket i genomsnitt. Förbundet anser därför att högsta bidragsbeloppet måste sättas till lägst cirka 850 kronor, om det någorlunda skall motsvara sitt ändamål i dagens läge.

Kommittén har anfört, att bidrag i regel skall utgå endast till de nuvarande brukarna. Ett par undantag göras dock för maka och barn. Förbundet anser, att dessa undantag äro för snävt begränsade. Med barn böra i för-månshänseende jämställas broder eller syster och broders eller systers barn, som redan före bidragssystemets införande i realiteten stått för skötseln av brukningsdelen, ehuru annan broder eller syster formellt varit ägare av densamma.

Ännu ett undantag bör göras, nämligen för det fall, att rationaliseringsorganet icke inlöser hembjudet övergångsjordbruk. Den nye ägare, som kan träda till, bör då inträda i den förre ägarens rätt till bidrag, vare sig detta utgår som kontantbidrag eller som producentbidrag å mjölk. Någon undre åldersgräns bör i detta fall icke finnas. Förbundet anser detta undantag ofrånkomligt.

Även *statskontoret* har — förutom det statskontoret på andra grunder avstyrkt kommitténs förslag — framställt erinringar mot den av kommittén föreslagna inkomstgränsen. Statskontoret har anfört.

Erfarenheten visar, att småbrukarens försörjningsmöjligheter icke uteslutande äro beroende av åkerarealens storlek och beskaffenhet utan kanske i främsta rummet på vederbörandes energi och företagsamhet. Hemslöjd, småhantverk, skogskörslor o. d. kunna ofta — och torde vid de ofullständiga jordbrukens tillkomst ha avsetts skola — utfylla vad som brister i avkastningen av jordbruket. Utsikten att utan motprestation få ett kontant statsbidrag på upp till 500 kronor årligen kan befaras direkt motverka såväl de små jordbrukens rationalisering som den enskildes företagsamhet. En annan betänkelig sak är, att inkomstgränsen för rätt till bidrag satts så högt som till 2 600 kronor. Vid den nyligen beslutade folkpensionsreformen har man räknat med andra och väsentligt lägre belopp, när det gällt att bestämma den nedre försörjningsgränsen. Här är det visserligen icke närmast fråga om att säkerställa existensminimum utan också att skänka småbrukarna en i jämförelse med andra jordbrukare och näringsutövare skälig levnadsstandard, men det innebär dock någonting för svenska förhållanden nytt och främmande, att staten skulle lämna en viss yrkesgrupp en kontant utfyllnad av inkomsten. Skulle emellertid kontantbidrag i vissa fall befinnas oundvikliga, synas de böra begränsas till att avse ägare till sådana egnahem, vid vars tillkomst staten i den ena eller andra formen aktivt medverkat.

Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har framfört i huvudsak samma synpunkter som Riksförbundet landsbygdens folk i fråga om

den av förbundet berörda inkomstgränsen. Vidare har förvaltningsutskottet uttalat, att en bestämmelse att bidrag i regel icke skulle kunna utgå till en brukare, som ej fyllt 30 år, många gånger kunde förefalla orättvis, och att det likaledes kunde starkt ifrågasättas, huruvida det föreslagna stödet i princip borde bortfalla i och med att den nuvarande brukaren överläte fastigheten. Det kunde nämligen inträffa, att en förändring av fastigheten av olika anledningar icke kunde genomföras inom önskvärd tid, och det syntes då icke skäligen att förutsätta, att ett dylikt jordbruk omedelbart skulle lämnas åt sitt öde.

Mot kommitténs förslag om uppställande av en nedre åldersgräns av 30 år ha vidare erinringar framställts av bland andra *Södermanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott*, vilket uttalat att någon åldersgräns för erhållande av stödet över huvud ej borde uppställas.

En annan åsikt beträffande åldersgränsen har uttalats av *länsstyrelsen i Östergötlands län*, som därom anförde.

Länsstyrelsen anser att i varje fall den föreslagna minimiåldern, 30 år, för bidragens åtnjutande icke är lämplig. Åldersgränsen synes i stället böra sättas till den nivå, där brukaren icke längre har utsikt att kunna utbyta sin brukningsdel mot en mera rationell fastighet eller övergå till annan verksamhet, vilket torde vara fallet vid omkring 50 år. Det synes även kunna ifrågasättas, om icke ett visst antal års brukande av fastigheten bör utgöra en förutsättning för bidrag, alldenstund en brukare, som under endast ett eller annat år före eventuella bidragsreglers införande bosatt sig å en här avsedd fastighet, haft helt andra möjligheter att överväga sina arbets- och inkomstförhållanden än en äldre brukare av fastigheten.

Vidare har länsstyrelsen rörande den undre arealgränsen för erhållande av bidrag anförde.

Kommittén föreslår den undre arealgränsen för åtnjutande av bidrag till en hektar. Det torde utan vidare kunna fastslås, att innehavaren av en så liten åkerareal icke kan anses hämta sin huvudsakliga inkomst från jordbruket. Brukare av mindre åkerareal än 3 hektar synas enligt länsstyrelsens mening icke kunna hänföras till denna kategori inkomsttagare och böra därför ej vara bidragsberättigade.

Styrelsen för Svenska jordbrukskreditkassan har anförde följande.

Styrelsen har icke ansett sig böra taga ställning till frågan, huruvida bidraget lämpligen bör utgå som rent kontantbidrag eller i annan form. Däremot finner styrelsen sig böra giva uttryck för starka betänkligheter med avseende på de allmänna riktlinjer för bidragsverksamheten, som förordats av jordbrukskommittén. Till en början må erinras därom, att anordningen med särskilt ekonomiskt stöd åt det mindre jordbruket icke skulle innebära någon nyhet, även om formen skulle bliva en annan. Därför har också småbruksstödet redan kommit att beaktas vid den sedvanliga kreditgivningen. I viss mån har underlaget för fastighetskrediten därigenom blivit stärkt, men framförallt har genom stödet den personliga kreditvärdigheten vuxit. Skall nu en skuldsatt småbrukare, som ännu ej fyllt 30 år, fräntagas det tidigare erhållna stödet, så kan detta medföra ogynnsamma konsekvenser för honom ur kreditsynpunkt. Detsamma kan lätt bliva fallet, därest bidraget skulle indragas av exempelvis den anledningen, att beträffande en arrendator den lö-

pande arrendetiden utgår, eller att beträffande en småbrukare under 40 år denne icke ansett sig kunna mottaga erbjuden tillskottsjord. Men även vid mer eller mindre oväntade dödsfall, som ju i alla fall ofta försätta den efterlämnade familjen i ett försämrat ekonomiskt läge, kan bortfallandet av det särskilda småbruksbidraget med åtföljande minskning av vederbörandes kreditvärdighet vara ägnat att skärpa svårigheterna. Enligt styrelsens mening bör man söka undvika nu antydda komplikationer. Såvitt styrelsen kan finna bör konsekvensen bli, att det särskilda bidraget till vissa mindre jordbruk — vilken form det än gives — får utgå under hela den tid som hinner förflyta tills vederbörande jordbruk kunnat kompletteras eller staten är beredd att övertaga vederbörande jordbruk för rationaliseringsändamål eller också de ekonomiska förhållandena i övrigt så förändrats, att särskilt bidrag finnes överflödigt.

Kristianstads läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har uttalat att, därest ifrågavarande stöd skulle lämnas i form av kontantbidrag, sådant bidrag borde beviljas utan behovsprövning, enär fastställande av en inkomstgräns kunde föranleda jordbrukare, vilkas inkomster av jordbruket uppginge till belopp i närheten av den fixerade gränsen, att icke driva sitt jordbruk mer rationellt och ekonomiskt. Jämväl *Örebro läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har ansett att, därest kontantbidrag skulle införas, sådana borde lämnas utan föregående behovsprövning, samt vidare uttalat, att bidragen under alla förhållanden borde utgå ända till dess vederbörande jordbruk kunnat kompletteras eller för rationaliseringsändamål övertagas av staten.

Länsstyrelsen i Örebro län har påpekat, att vid bestämmande av en bidragssökandes inkomstnivå borde utredas, huruvida denne ägde uppbära utdelning från skogsallmänning, enär sådan inkomst icke innefattades i taxeringsresultatet.

Småbrukarnas riksförbund har förklarat sig instämma i den kritik, som riktats mot kommitténs ifrågavarande förslag i de yttranden, som inom kommittén reservationsvis avgivits av herr Gustafson med flera samt av herr Svensson.

Rörande förslaget i vad det avser bidrag till arrendator har *Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* yttrat, att kommitténs förslag, att bidraget åt arrendator borde indragas vid slutet av den vid tiden för bidragssystemets införande löpande arrendeperioden, syntes drabba denna kategori av jordbrukare alltför hårt. Kommitténs uppfattning, att arrendator skulle vid ett bortfall av bidraget komma att kompenseras genom motsvarande nedsättning i arrendet, torde icke komma att motsvara de verkliga förhållandena, i varje fall icke då arrendesumman vore lägre än bidraget. Utskottet hade därför ansett, att en arrendator borde, så länge han sutte kvar på samma gård, få behålla bidraget utan någon begränsning.

Statens livsmedelskommission har anfört följande.

Livsmedelskommissionen, som delar jordbrukskommitténs uppfattning rörande behovet av speciella stödåtgärder under en övergångstid för nu ifrågavarande jordbrukargrupper, anser det vid utformningen av dessa åtgärder vara angeläget att tillse, att desamma icke genom att uppmuntra till en inten-

sifierad produktion på icke rationella brukningsdelar komma att motverka strävandena till en rationalisering av jordbruket, vilket icke torde kunna undvikas vid en sådan stödform som det nuvarande producentbidraget för mjölk. Detta sistnämnda medför även i regleringstekniskt hänseende vissa svårigheter. Gentemot den utformning, som stödet åt de mindre jordbruken erhållit i jordbrukskommitténs förslag, synas emellertid vissa invändningar kunna göras. Livsmedelskommissionen vill i detta hänseende särskilt peka på kommitténs uttalande, att den föreslagna bidragsskalan endast är att betrakta såsom en norm för de bidragsbeviljande myndigheterna, vilken bör kunna frångås då förhållandena mera avsevärt avvika från det normala. Därest så skall bliva fallet, måste tillämpningen av bidragsbestämmelserna enligt kommissionens uppfattning bli förenad med svårigheter, och ojämnheter i praxis härvidlag torde icke kunna undvikas. Överhuvud taget kan tillämpningen av bidragsbestämmelser av den karaktär, som kommittén föreslagit, lätt komma att kännetecknas av en viss godtycklighet. Enligt kommissionens uppfattning torde därför utformningen av stödet åt de mindre jordbruken böra bli föremål för ytterligare prövning. Härvid synes närmast kunna övervägas att konstruera detta stöd efter mera schematiska normer än kommittén föreslagit, exempelvis genom någon form av arealbidrag för jordbruk upp till en viss storlek, förslagsvis 10 hektar. Däremot är det enligt kommissionens mening av såväl försörjningspolitiska som regleringstekniska skäl förbundet med betydande olägenheter att anordna detta stöd i form av prisrabatter på vissa jordbruksförnödenheter.

En ledamot av livsmedelskommissionen har i särskilt yttrande förklarat sig av principiella skäl icke kunna biträda kommitténs förslag, enär utbetalande av kontanta bidrag utan någon motprestation från psykologisk synpunkt vore förkastligt, samt förordad producentbidrag å mjölk till jordbrukare med en åkerareal av högst 15 hektar. Denne ledamot har därjämte förordad en undersökning av huruvida producentbidraget borde kompletteras med ett mjölkpristillägg, räknat per kilogram mjölkfett enligt nuvarande system, så att högre tillägg utginge till jordbrukare i Norrland, varest produktionskostnaderna vore större än i andra delar av landet.

Egnahemsstyrelsen har, under uttalande att den av kommittén föreslagna stödformen vore ägnad att ingiva starka betänkligheter, ej minst med hänsyn till de ogynnsamma verkningar av psykologisk art en sådan stödform kunde befaras framkalla, samt att producentbidragen enligt vad kommittén visat icke vore lämpliga för nu ifrågakarande syfte, förordad att frågan om stödets utformning gjordes till föremål för ytterligare utredning. Även *Sveriges lantbruksförbund* har i likhet med bland andra *åtskilliga länsstyrelser* och *förvaltningsutskotten i en del hushållningssällskap* uttalat sig för ytterligare utredning av denna fråga. Därvid har lantbruksförbundet vidare yttrat, att det borde särskilt övervägas, huruvida stödet icke trots föreliggande svårigheter kunde givas sådan form, att detsamma framstode som ersättning för en viss prestation utan att därigenom verka hämmande på rationaliseringen.

Landsorganisationen har utan att vilja taga ställning i frågan om den lämpligaste stödformen påpekat, att man genom ett system med allmänna arealbidrag till samtliga jordbruk eller till jordbruk upp till en viss arealgräns torde dels undgå de med behovsprövningen förknippade svårigheterna, dels

minska de olägenheter av psykologisk art, som torde följa med ett rent socialt motiverat kontantbidrag.

Lantbruksakademien, som närmare behandlat frågan om stödets utformning, har anfört följande.

Såvitt akademien kunnat finna, har kommitténs strävan att söka motverka en intensifiering av driften samt hålla tillbaka en ökning av produktionen å övergångsjordbruken varit i hög grad avgörande vid utformningen av stödet. Ett strängt fasthållande av kravet att icke vidtaga åtgärder, varigenom arbetet med den yttre rationaliseringen skulle fördröjas, synes också ha begränsat kommitténs val av åtgärder.

Akademien vill framhålla, att kommitténs strävan att här motverka en produktionsstegring i själva verket innebär, att vid ifrågavarande jordbruk rationaliseringen av driften skall hållas tillbaka. Kommitténs principiellt så betydelsefulla deklaration, att vetenskapens och teknikens hjälpmedel skola i full utsträckning utnyttjas för att förbilliga produktionen per produkt enhet bör enligt akademiens mening gälla även för dessa brukningsdelar. Om man bortser från vissa småbruk inom våra mera gynnsamt lottade odlingsområden, torde jordens gödsling och bruk, kreaturernas foderförsörjning, dräneringen, gödselvården m. m. ofta vara i hög grad försummad å ifrågavarande mindre jordbruk. Orsaken härtill är sannolikt främst bristande kunskap samt avsaknad av erforderligt rörelsekapital. Genom ökad upplysning helst i form av personligen direkt lämnade anvisningar och genom viss ekonomisk hjälp till grundförbättringar och till anskaffning av produktionsmedel skulle lönsamheten å ifrågavarande gårdar väsentligt kunna ökas. Ifrågavarande åtgärder medföra förbättringar, som kunna komma till nytta även om brukningsdelen i samband med yttre rationalisering sammanlägges med annan brukningsdel. Däremot bör givetvis beaktas, att byggnader icke uppföras, som kunna förmodas sedermera efter yttre rationalisering visa sig obehövlige.

Enligt akademiens uppfattning torde produktionsökningen genom här föreslagna rationalisering av ifrågavarande brukningsdelar icke medföra så stora olägenheter, att man för den skull måste använda den av kommittén föreslagna understödsformen kontantunderstöd.

Akademien vill framhålla, att den yttre rationaliseringen av övergångsjordbruken icke bör forceras. Komme en ökad driftsrationalisering på ovan antydd väg att medföra en något fördröjd yttre rationalisering, skulle detta enligt akademiens mening icke utgöra någon olägenhet.

Här föreslagna ekonomisk hjälp till rationalisering, som enligt akademiens mening innebure hjälp till självhjälp, skulle kunna tänkas utgå i form av premielån. Dessa skulle avse att möjliggöra grundförbättringar, såsom dikning, grundkalkning, grundgödsling med fosfat, betesförbättringar etc. och utgå såväl för arbete som för inköp av erforderliga materialier och produktionsmedel. Förutom anförda hjälp till rationalisering får akademien förorda prövning av olika former av producentbidrag.

I likhet med lantbruksakademien har *Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* antagit, att fruktan för överproduktion inom jordbruket utgjort den huvudsakliga grunden till att stödet av kommittén utformats såsom kontantbidrag. Sedan utskottet uttalat, att faran för överproduktion knappast syntes giva tillräcklig anledning för en sådan utformning av stödet, har utskottet fortsatt.

Det bör därför ytterligare undersökas, på vad sätt bidraget i stället — med bibehållande av de grunder för tilldelning, som kommittén föreslagit, dock med vissa mindre ändringar — kan givas för produktiva ändamål, förslagsvis genom att uppdelas på dels producentbidrag på mjölk och dels rabatt på förnödenheter och andra nyttigheter. För att minska risken för överproduktion synes rabatten dock knappast böra utgå på fodermedel. Rabatten borde i första hand kunna utgå för sådana varor eller nyttigheter, som bidraga till att mera varaktigt förbättra jorden, såsom för fosfat, kalk och markkartering, men även för andra handelsgödselmedel än fosfathaltiga samt för AIV-syra och maskiner. De kostnader, som nedläggas på att bringa jorden i bättre kultur, kunna beräknas i de flesta fall bliva till nytta, även om fastigheten senare uppgår i annan fastighet. Med bidrag av här skisserad art skulle, såsom framgår av det föregående, vinnas dels att en jordbrukare komme att överlåta sin fastighet tidigare, när han icke längre kunde utnyttja bidraget till produktiva ändamål, dels att respektive fastighet vid sammanläggningen med annan vore i bättre kultur. Med det föreslagna utbytet av kontantbidrag mot producentbidrag och rabatter skulle därjämte det stötande däri, att medlemmar av en viss medborgargrupp komme att uppbära bidrag utan någon motprestation, bortfalla.

Liknande uttalanden ha gjorts från åtskilliga håll. Sålunda har *förvaltningsutskottet i Kalmar läns norra hushållningssällskap* givit uttryck åt den uppfattningen, att höjda producentbidrag och rabatter på såväl konstgödsel som övriga produktionsmedel ävensom ökade bidrag till maskinanskaffning vore att föredraga framför kontanta bidrag såsom stöd åt övergångsjordbruket. *Kronobergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har uttalat, att det av kommittén med kontantbidragen åsyftade resultatet bättre kunde nå genom viss omläggning av nu utgående producentbidrag för mjölk samt — på sätt i herr Svenssons vid kommittébetänkandet fogade särskilda yttrande föreslagits — genom rabatter på vissa produktionsmedel. I stort sett samma stödform har förordats av bland andra *länsstyrelsen i Älvsborgs län* och *Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott*, vilket utskott anfört följande.

Det torde icke behöva möta oöverstigliga svårigheter att utarbeta en sådan form för producentbidragen, att dessa utfölle rättvisare och i stort sett tillkomme samma jordbrukare, som enligt kommitténs förslag skulle erhålla kontantbidrag. Producentbidraget skulle därvid i första hand utgå för mjölk men delvis även för andra produkter, såsom fläsk och ägg. Eventuellt kunde även ett visst stöd tänkas ifrågakomma för underlättande av anskaffande av vissa produktionsmedel.

Vidare har *Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* rörande stödets utformning anfört följande.

Vissa anmärkningar kunna göras emot de nuvarande producentbidragen. Det bör emellertid icke vara omöjligt att utforma dessa på ett sådant sätt att de giva samtliga jordbrukare, som äro i behov av compensation, en rimlig ersättning. Bland annat borde det vara möjligt att genomföra en sådan gradering av producentbidragen, att de innehavare av ofullständiga jordbruk som bäst behöva understöd få en större höjning av sitt mjölkpris än vad nu är fallet. Det bör också vara möjligt att införa producentbidrag på någon eller några andra jordbruksprodukter eventuellt kombinerat med rabatt på

vissa förnödenheter exempelvis konstgödsel. Även om därigenom fördelningen av producentbidragen skulle avsevärt kompliceras, torde dock användningen av sådana bidrag bli mycket enklare än kontantbidragen. Enligt förvaltningsutskottets mening bör man därför på allt sätt undersöka möjligheten att vinna den större rättvisa som åsyftas med kontantbidragen utan att i princip övergiva producentbidragsformen.

Förvaltningsutskottet i Gävleborgs läns hushållningssällskap har förordat, att stödet utformades såsom producentbidrag, som utginge icke blott för mjölk utan även för kött och möjligen spånadsväxter och vissa trädgårdsprodukter, samt att nya grunder för bidragens fördelning utarbetades i syfte att göra denna så rättvis som möjligt.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län har i yttrande, som åberopats även av *förvaltningsutskottet i länets hushållningssällskap*, uttalat sig för ett i form av producentbidrag utgående stöd samt tillagt, att metoden med prisdifferenciering även kunde utbyggas och kompletteras med rabatter på konstgödsel och fodervaror med mera. Vidare har länsstyrelsen förklarat, att länsstyrelsen i vad anginge stödet till övergångsjordbruken anslöte sig till det vid kommittébetänkandet fogade särskilda yttrandet av herr Svensson. Samma uppfattning har uttalats av *Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* och *länsstyrelsen i sagda län*.

Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har i yttrande, vartill *länsstyrelsen i länet* anslutit sig, förordat, att stödet utformades såsom producentbidrag, som dock syntes böra utgå jämväl på producenternas egen hushållsförbrukning.

Lantbruksstyrelsen har — sedan styrelsen på sätt förut nämnts uttalat sig avstyrkande angående förslaget om kontantbidrag — föreslagit införande av en statlig inköpsskyldighet av samma typ som i andra yttranden föreslagits såsom komplement till den statliga förköpsrätten och eventuellt även en revisderad form av producentbidrag. Styrelsen har härutinnan anfört följande.

Många av de jordbrukare, om vilka här är fråga, torde önska lämna sina jordbruk för att söka sin utkomst på annat håll. I många fall torde de emellertid nödgas avstå från sina avsikter härutinnan på grund av svårigheter — föranledda exempelvis av brukningsdelens ensliga belägenhet — att finna köpare till brukningsdelen. Lantbruksstyrelsen vill därför föreslå införande av en hembuds rätt och köpskyldighet. En jordbrukare inom ifrågavarande kategorier bör sålunda enligt lantbruksstyrelsens mening erhålla rätt att hembjuda sitt jordbruk till rationaliseringsorganet, och detta bör vara skyldigt att efter mottaget hembud inköpa fastigheten till visst pris, förslagsvis motsvarande taxeringsvärdet. Genom förvärfv av jordbruk i nu nämnda ordning skulle rationaliseringsorganet på frivillighetens väg erhålla tillgång till jordbruk, som kunna användas i rationaliseringsprocessen. Där åkerjord på dylika fastigheter icke lämpligen finnes kunna användas såsom åker, bör skogsodling å densamma tillgripas. Genom de föreslagna hembuds- och köpskyldighetsinstituten skulle också många personer, vilka icke lämna sig för eller finna sig tillrädda med jordbrukareyrket, bli hjälpta till en yrkesutövning, för vilken de lämna sig bättre och i vilken de erhålla större trivsel. Där omskolning är nödvändig för övergång till annat förvärvsarbete bör staten därjämte lämna vederbörande hjälp därtill. Det kan enligt lantbrukssty-

relsens mening starkt ifrågasättas, huruvida ytterligare åtgärder, utöver införandet av nyssberörda två institut, erfordras för nu ifrågavarande jordbrukaregrupperns behov. Skulle så anses vara fallet, torde någon reviderad form av det s. k. producentbidraget främst böra komma i fråga. De skäl, som jordbrukskommittén anfört emot denna hjälpform, har lantbruksstyrelsen icke kunnat finna övertygande. Påpekas må, att intet synes hindra, att ett dylikt producentbidrag regleras över budgeten på samma sätt, som skulle enligt förslaget ifrågakomma beträffande kontantbidraget.

Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har — sedan utskottet i enlighet med vad tidigare omnämnts förordat en utformning av ifrågavarande stöd såsom producentbidrag — såsom ett annat alternativ på samma sätt som lantbruksstyrelsen föreslagit införande av viss skyldighet för staten att inlösa till staten hembjudet övergångsjordbruk.

Norrlandskommittén, som uttalat, att vid bedömandet av det differentierade prisstödet å det norrländska jordbruket hänsyn borde tagas till det mindre jordbruket, har ifrågasatt om ytterligare stöd till övergångsjordbruken vore erforderligt, varefter *Norrlandskommittén* fortsatt.

Norrlandskommittén vill ifrågasätta, om icke för innehavare av mindre jordbruk borde införas hembuds rätt. Det skulle härvid ankomma på rationaliseringsorganet att pröva och avgöra, om fastigheten vore att hänföra till s. k. övergångsjordbruk eller vore att räkna till jordbruk, som tillsvidare böra bestå. I det förra fallet skulle föreligga ett statligt åtagande att inlösa fastigheten till ett pris motsvarande taxeringsvärdet. Rationaliseringsorganet bör dock ha möjlighet att, när en inlösen kan anses lämplig med hänsyn till organets verksamhet, erlagga den högre köpeskillning, som befinnes skälig. I fråga om bestående jordbruk skulle inköp ej ifrågakomma för rationaliseringsorganet, så framt detta ej vore motiverat med hänsyn till rationaliseringsarbetet. Inköpet skulle härvid ske i den ordning, som jordbrukskommittén föreslagit. I de fall, när brukaren av ett s. k. övergångsjordbruk avyttrar sitt jordbruk och erfordrar omskolning för inträde i annan näringsutövning, torde viss statlig hjälp kunna utgå i härför vanlig form.

Härjämte har *Norrlandskommittén* sagt sig förutsätta att, därest det med hänsyn till förhållandena i södra och mellersta Sverige befunnes påkallat att lämna ett särskilt bidrag för övergångsjordbruk, detta bidrag skulle utformas så att det kunde utgå även till motsvarande jordbruk i Norrland. Ett sådant bidrag borde emellertid givas en annan form än den av jordbrukskommittén föreslagna, vilken — förutom att den vore psykologiskt olämplig — till sin verkan vore orättvis.

Departementschefen.

De riktlinjer i fråga om avvägningen av prisstödet åt jordbruksnäringen och i fråga om statligt stöd åt rationaliseringsåtgärder inom jordbruket, som jag i det föregående förordat, innebära för de mindre jordbrukens vidkommande bland annat, att på lång sikt något speciellt prisstöd icke bör lämnas dessa brukningsdelar utöver vad jordbruket i allmänhet erhåller, utan att dessa jordbruks värde och livskraft bör visa sig däri att deras brukare utan

någon dylik särskild subvention kunna genom avkastningen från brukningsdelen och inkomst från annat arbete ernå en tillfredsställande bärgning. Där- emot förutsättes givetvis att man även beträffande dessa jordbruk skall till- varataga alla möjligheter att genom rationaliseringsåtgärder av olika slag höja brukningsdelarnas lönsamhetsgrad och därmed även förbättra brukar- nas ställning.

På sätt kommittén framhåller måste man med hänsyn särskilt till de me- del, som föreslås för den yttre rationaliseringens genomförande, räkna med att det kommer att förflyta åtskillig tid, innan den erforderliga yttre rationa- liserings av övergångsjordbruken kunnat ske. Även å många bruknings- delar, där någon mera genomgripande yttre rationalisering ej kan anses be- hövlig men där en inre rationalisering och en rationalisering av driftsför- hållandena måste komma till stånd för att brukaren skall kunna uppnå en tillfredsställande inkomst, torde man få förutsätta att det kommer att dröja ofta ganska lång tid, innan denna rationalisering kunnat genomföras.

Med hänsyn till dessa förhållanden anser jag i likhet med kommittén det nödvändigt, att statsmakterna under en övergångstid lämna ett särskilt stöd till innehavarna av mindre jordbruk i sådana fall, då behov därav kan anses föreligga.

Vad man bör syfta till med ett dylikt stöd synes mig framför allt vara, att dessa brukare under tiden till dess rationaliseringen av deras brukningsde- lar kan genomföras skola erhålla ett bistånd från det allmännas sida, som står i rimligt förhållande till vad innehavarna av mera rationella bruknings- delar erhålla genom det allmänna prisstödet.

Någon anledning att vidtaga särskilda stödåtgärder beträffande sådana brukare, vilkas jordbruk visserligen har en låg lönsamhetsgrad men vilka på grund av andra förvärvskällor kunna uppnå en tillfredsställande bärgning, föreligger däremot, som jag redan antytt, enligt min mening icke.

De skäl, som tala för att staten vid sidan av det allmänna prisstödet åt jord- bruket bör lämna ett särskilt stöd åt innehavarna av sådana brukningsdelar, som endast erbjuda otillfredsställande försörjningsmöjligheter, synas vidare i huvudsak göra sig gällande blott beträffande de nuvarande innehavarna av dylika jordbruk. Såväl med hänsyn härtill som till angelägenheten av att ifrågasvarande stödåtgärder ej i alltför hög grad skola verka hämmande på arbetet med den yttre rationaliseringen, bör enligt min mening det särskilda stödet, hur det än utformas, i princip begränsas till de nuvarande innea- varna av dylika brukningsdelar.

Mot kommitténs förslag att stödet skulle utbetalas i form av kontanta bi- drag, vilka i första hand skulle bestämmas efter en viss skala i förhållande till brukningsdelens storlek och brukarens uppskattade inkomst under vissa år, ha mycket kraftiga invändningar gjorts i det övervägande flertalet avgivna yttranden. I viss utsträckning vila dessa invändningar på missuppfattningar och eljest felaktiga förutsättningar. Man torde sålunda icke ha anledning befara att, såsom i åtskilliga yttranden anförts, ett införande av kontantbidrag skulle minska brukarnas intresse av att genom eget arbete själva förbättra

sin ställning. Enligt kommitténs förslag skulle nämligen bidragsbeloppen, sedan de en gång fastställts med ledning främst av taxeringsresultaten från vissa redan förflutna år, i regel ej påverkas av senare inträffande förändringar i brukarens inkomstförhållanden. Någon automatisk justering av bidragsbeloppens storlek med hänsyn till senare taxeringsresultat skulle alltså ej äga rum. Av samma skäl torde ej heller den invändningen, att de föreslagna bidragsgrunderna skulle verka uppluckrande på deklarationsmoralen, böra tillmätas någon nämnvärd betydelse.

Större vikt bör då enligt min mening fästas vid de farhågor, som i vissa yttranden uttalats för att ett bidragssystem enligt de av kommittén förordade riktlinjerna skulle komma att erbjuda stora svårigheter i administrativt hänseende. Kommittén har visserligen, enligt vad den anför, sökt konstruera bidragsreglerna så, att avgörandet av bidragsärendena i första hand skulle ske efter tämligen schematiska linjer. Samtidigt har kommittén dock med hänsyn till önskvärdheten av att undvika att tillämpningen av de schematiska reglerna i de enskilda fallen skulle leda till stötande resultat, föreslagit bestämmelser, som innebära att de schematiska reglerna i stor utsträckning ersättas med en skälighetsprövning från de bidragsbeviljande organens sida. Det synes ofrånkomligt, att dessa organ här skulle ställas inför mycket vanskliga avgöranden, vilka skulle kräva ett betydande arbete och där det likväl skulle uppstå stora svårigheter att i det enskilda fallet komma fram till ett fullt rättvist resultat.

Mot kontantbidragen har emellertid framför allt invänts, att denna stödform är olämplig ur psykologisk synpunkt, då stödet icke förknippats med någon form av motprestation. Enligt dessa yttranden skulle stödet få ett demoraliserande inflytande på mottagarna och av dessa betraktas såsom ett fattigunderstöd eller nådegåva. Särskilt har denna uppfattning kommit till synes i de yttranden, som avgivits från jordbrukarehåll. Även om jag finner de betänkligheter, som uttalats i detta hänseende, i viss mån överdrivna, anser jag likväl, att man vid valet av stödform ej kan underlåta att fästa stor vikt vid hur stödet kommer att uppfattas av dem, för vilka det är avsett.

Med hänsyn såväl till nu angivna förhållanden som till vad förut sagts om de svårigheter i administrativt hänseende en tillämpning av kommitténs förslag skulle medföra, finner jag mig ej kunna förorda detta förslag i oförändrat skick utan anser i stället, att man bör söka finna en form för stödet varigenom man så långt möjligt undanröjer anledningen till de erinringar, som riktats mot kommittéförslaget.

Härvid finner jag emellertid ett producentbidrag på andra produkter än mjölk ej böra komma i fråga liksom ej heller ett system med rabatter å vissa jordbruksförmåner. Vad angår tanken på införande av ett rabattsystem till förmån för de mindre jordbruken vill jag, utöver de skäl som kommittén anført däremot, framhålla, att ett dylikt system, i all synnerhet om det utformas på sätt föreslagits i den av herr Svensson avgivna reservationen, knappast ens formellt innebär någon avvikelse från ett system med kontantbidrag, eftersom hinder ej skulle föreligga för jordbrukaren att överlåta ra-

battkupongerna och på så sätt omedelbart förvandla dessa i pengar. Genom införandet av ett dylikt rabattsystem kan man för övrigt enligt min mening knappast sägas uppfylla önskemålet, att stödet skall förknippas med anspråk på motprestation. Vad slutligen angår tanken på att lämna stödet i form av särskilda bidrag till vissa rationaliseringsåtgärder torde det icke vara möjligt att på detta sätt lämna en effektiv hjälp till de åsyftade jordbrukarna, dels med hänsyn till att man ej kan räkna med att det på deras brukningsdelar skall föreligga ett så omfattande behov av på lång sikt önskvärda förbättringsåtgärder, att de år efter år kunna utföra dylika åtgärder såsom motprestation för bidraget, dels i betraktande av att, även om så skulle vara fallet, ökningen av brukningsdelens avkastning ej kan beräknas bliva så stor, att den motsvarar det årliga tillskott till försörjningen, som bidraget varit avsett att utgöra.

Däremot kan man enligt min uppfattning nå ett i stort sett tillfredsställande resultat genom att anknyta stödet till mjölkleveranserna. Jag förordar därför att man, i stället för de av kommittén föreslagna kontantbidragen, skall även i fortsättningen i första hand lämna det särskilda stöd åt de mindre jordbruken, som tills vidare får anses skäligt, i form av producentbidrag för mjölk. Härvid böra dock avsevärda förändringar vidtagas i nu gällande producentbidragsregler. Sålunda bör den övre arealgränsen sänkas betydligt. Vidare bör i princip gälla, att bidrag endast skall utgå till de nuvarande innehavarna av mindre jordbruk och blott till sådana brukare, vilkas inkomst under en viss basperiod legat under en fastställd inkomstgräns. Maximibeloppet för bidraget bör höjas och samtidigt böra jämväl reglerna för beräkning av bidragsbeloppen ändras avsevärt, så att bidraget i högre grad än vad nu är fallet kommer de mest behövande till godo. Härvid bör man söka att, i den mån så är möjligt, genomsnittligt nå ungefär samma effekt med producentbidraget, som åsyftats med det av kommittén framlagda förslaget om kontantbidrag.

I enlighet med nu angivna grunder synes ett producentbidrag för mjölk åt de mindre jordbruken såsom ett temporärt komplement till det allmänna prisstödet lämpligen kunna utgå enligt en skala, så konstruerad att bidraget i princip för en till mejeri levererad kvantitet av upp till 4 000 kilogram mjölk (och till mjölk omräknad grädde) per år utgår med 12 öre per kilogram, därefter förblir oförändrat för leveranser upp till 7 000 kilogram men för leveranser över 7 000 kilogram minskas med 6 öre för varje kilogram, varmed årsleveransen överstiger sistnämnda myckenhet. Bidragets maximibelopp skulle då bliva 480 kronor och utgå vid mjölkleveranser mellan 4 000 och 7 000 kilogram per år. Av praktiska skäl torde bidraget liksom för närvarande böra utbetalas kvartalsvis utan efterreglering. Bidraget torde vidare böra beräknas endast för hela 10-tal kilogram och avrundas till närmaste hela krontal. En tabell, utvisande de belopp, som vid tillämpning av en dylik skala kvartalsvis skulle utgå vid mjölkleveranser av varierande storlek, torde såsom *bilaga A* få fogas vid detta protokoll. Jag vill anmärka, att det enligt min mening bör förutsättas att — i överensstämmelse med vad som redan

tillämpas — för den mjölkproduktion, som kan ske i en för flera brukningsdelar gemensam andelsladugård bör kunna utgå producentbidrag till innehavarna av de olika brukningsdelarna, därvid bidraget för varje särskild brukningsdel bör beräknas efter den del av den producerade mjölmängden, som kan anses belöpa på densamma.

Arealgränsen bör sänkas från nuvarande 25 till 10 hektar. Bidrag bör dock kunna utgå även till brukningsdel med större åkerareal än 10 hektar, om brukningsdelens lönsamhet på grund av dålig arrondering eller dålig beskaffenhet hos åkerjorden ligger så mycket under det normala, att brukningsdelen med hänsyn till sin avkastningsförmåga finnes vara jämförlig med en genomsnittlig fastighet om mindre än 10 hektar åker. Någon undre arealgräns torde ej behöva uppställas.

Genom en sådan bidragsskala, som nu angivits, elimineras åtminstone till väsentlig del vad som enligt min uppfattning utgör en av de allvarligaste invändningarna mot de hittills tillämpade bidragsreglerna, nämligen att dessa i främsta rummet gynna slättbygdernas jordbruk.

Vid prövningen av inkomstförhållandena synes man, i överensstämmelse med vad jordbrukskommittén föreslagit, böra använda sig av taxeringsresultaten. Med hänsyn till önskvärdheten av att undvika, att man vid behandlingen av bidragsfrågan skall behöva företaga en realprövning av brukarens inkomstförhållanden, anser jag dock, i motsats till kommittén, att någon undersökning av huruvida sagda resultat kunna anses utgöra ett tillförlitligt uttryck för försörjningsmöjligheterna för en genomsnittlig brukare av brukningsdelen, icke bör företagas, utan att taxeringsresultaten böra vara utslagsgivande. För att tillfälligheter under ett visst år ej skola få allt för stor betydelse synes det dock lämpligt, att inkomstgränsen fastställles såsom ett genomsnitt av taxeringsresultaten för vissa inkomstår. Vid verksamhetens igångsättande synes man härvid lämpligen kunna bygga på taxeringsresultaten för åren 1944—1946, d. v. s. på de inkomster som brukarna enligt taxeringarna haft under sagda år.

I fråga om inkomstgränsens höjd finner jag kommitténs förslag ej böra godtagas oförändrat. I och för sig har jag väl i huvudsak ej något att erinra mot vad kommittén anfört om de synpunkter, som böra tillmätas betydelse vid avvägningen av inkomstgränsen. Redan den av mig nys förordade framflyttningen av basperioden torde emellertid motivera en viss höjning av inkomstgränsen i förhållande till kommitténs förslag, med hänsyn till den höjning av lantarbetarelönen och den allmänna lönenivån, som ägde rum under år 1946. Den av kommittén föreslagna gränsen synes mig vidare väl låg i betraktande av att en ingalunda oväsentlig del av den vid taxeringarna framkomna inkomsten regelmässigt får anses representera arbete av hustru och andra familjemedlemmar. Det synes slutligen befogat att man i högre grad än vad kommittén gjort beaktar, att ifrågavarande brukare på grund av brukningsdelarnas relativt låga rationaliseringsgrad ej kunna beräknas i samma mån som annan inom jordbruket sysselsatt arbetskraft bliva delaktiga i den allmänna inkomstförbättring för jordbruksbefolkningen, som är avsedd att åga rum successivt. Eftersom en omprövning av inkomstförhållandena om

möjligt ej bör ske förrän efter ett antal års förlopp, motiverar nämligen nyssnämnda förhållande att inkomstgränsen sättes något högre än vad som i och för sig skulle ha varit påkallat, om man endast hade att fästa sig vid de relativa inkomstförhållandena under basperioden. Erinras må slutligen om att i den vid taxeringarna redovisade inkomsten under basåren ingår det hittillsvarande producentbidraget.

På grund av nu anförda omständigheter kan enligt min uppfattning inkomstgränsen skäligen bestämmas så, att rätt till bidrag enligt ovan angivna regler skall föreligga endast för den brukare, vars sammanräknade nettoinkomst under åren 1944—1946 enligt taxeringarna genomsnittligt ej överstigit 3 100 kronor. (Anmärkas må, att sagda inkomstsiffra ej avser det till statliga inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade beloppet utan den inkomstsumma, som taxeringsmyndigheterna upptagit under rubriken »sammanräknad nettoinkomst»). Det av länsstyrelsen i Örebro län gjorda påpekandet, att vid prövningen av inkomstförhållandena hänsyn borde tagas ej blott till brukarens vid taxeringarna fastställda inkomst utan även till den inkomst, som brukaren kunde ha uppburit såsom delägare i skogsallmänning, förtjänar otvivelaktigt att övervägas. Då det vid den schematiska prövning, som här avses, ej blir möjligt att taga hänsyn till åtskilliga andra felkällor anser jag dock det lämpligast, att man även bortser från nu ifrågavarande felkälla, detta desto mer som densamma endast i ett relativt litet antal fall torde vara av någon större betydelse.

Om bidragsreglerna skulle utformas så, att rätt till fullt bidrag skulle föreligga för dem, vilkas genomsnittliga nettoinkomst under sagda år legat under 3 100 kronor, men däremot intet bidrag skulle utgå till dem, vilkas genomsnittliga nettoinkomst legat något över den angivna gränsen, skulle detta tydligen innebära, att de senare brukarna i realiteten skulle kunna bli väsentligt sämre ställda än de förra. Man torde därför genom en övergångsbestämmelse böra söka undvika, att regeln om inkomstgräns i det enskilda fallet skall leda till alltför stora ojämnheter. En sådan övergångsbestämmelse synes mig lämpligen kunna få det innehållet, att bidrag skall utgå med hälften av de förut angivna bidragsbeloppen till sådana brukare, vilkas genomsnittliga inkomst under basperioden överstigit 3 100 men ej 3 400 kronor.

För att skilja mellan de förut överförmälda hela bidragen och de nu ifrågavarande reducerade bidragsbeloppen torde de förra lämpligen kunna betecknas såsom A-bidrag och de senare såsom B-bidrag.

En tabell, utvisande storleken av de B-bidrag, som kvartalsvis skulle utgå vid mjölkleveranser av olika storlek, torde få bifogas detta protokoll såsom *bilaga B*.

Såsom jag redan förut nämnt, böra enligt min mening producentbidragen i princip utgå endast till de nuvarande brukarna. I anslutning till kommittén anser jag dock, att undantag bör kunna göras från denna princip i de fall, då en make övertar en brukningsdel efter andra makens död eller då ett barn, som redan före det nya bidragssystemets införande i realiteten helt

eller i huvudsak skött brukningsdelen, ehuru föräldrarna nominellt varit ägare till denna, även formellt övertar brukningsdelen. Undantag från sagda regel torde härjämte böra kunna medgivas även beträffande annan person, som på grund av släktskap eller andra förhållanden stått nära den nuvarande brukaren samt redan före de nya bidragsreglernas införande i verkligheten helt eller i huvudsak skött fastigheten men som förvärvar äganderätten till densamma först efter sagda tidpunkt.

Härjämte torde ytterligare en möjlighet till undantag böra införas. Jag tror visserligen icke, att det i stort sett kommer att erbjuda några svårigheter för rationaliseringsorganen att genomföra den yttre rationaliseringen i ungefärligen den takt, vari övergångsjordbruken bliva disponibla för rationaliseringsändamål. Samtidigt är jag emellertid på det klara med att det i början av rationaliseringsorganens verksamhet, innan dessa organ ännu hunnit skaffa sig överblick över sitt arbetsområde och företaga den erforderliga planeringen av arbetet, kan vara svårt för dem att i varje särskilt fall bedöma, hurvida en viss fastighet, som byter ägare, bör bliva föremål för yttre rationalisering eller ej. Det synes med hänsyn härtill önskvärt, att rationaliseringsorganen skola ha möjlighet att medgiva, att producentbidrag skall utgå till ny ägare även i andra fall än de förut nämnda, förutsatt att ägareskiftet ägt rum inom en kortare övergångstid efter det organen påbörjat sitt arbete. Denna övergångstid synes lämpligen böra omfatta de tre första åren av lantbruksnämndernas verksamhet eller tiden till och med den 30 juni 1951. Understrykas må emellertid, att härmed ej avses, att dylikt medgivande skall lämnas i alla de fall, då ägareskifte sker under denna tid. Tvärtom bör en förutsättning vara, att lantbruksnämnden haft tillfälle att disponera över fastigheten för rationaliseringsändamål men underlåtit att begagna sig av detta tillfälle.

Utöver vad nu sagts böra enligt min mening några undantag från regeln, att bidrag i princip skall utgå endast till de nuvarande brukarna, ej medgivas.

Med överlåtelse av en fastighet bör, såsom kommittén framhållit, i nu ifrågavarande avseende jämsställas utarrendering av fastigheten.

Enligt kommitténs förslag skulle bidrag i regel utgå endast till sådana brukare, som vid tiden för bidragssystemets införande fyllt 30 år. Möjlighet skulle dock finnas att göra vissa undantag från denna regel. Även om jag delar kommitténs uppfattning om det principiellt berättigade i en dylik regel anser jag dock, att den praktiska tillämpningen av densamma skulle erbjuda vissa svårigheter. Åldersgränsen kommer vidare lätt att framstå såsom obillig för dem, som drabbas av densamma. Med hänsyn härtill och till önskvärdheten av att bidragsreglerna ej skola kompliceras anser jag, att någon dylik åldersgräns ej bör uppställas såsom villkor för rätt till producentbidrag. Ej heller finner jag det böra föreskrivas, att den, som erbjudits att utvidga sin fastighet men underlåtit att begagna sig av detta erbjudande, därmed skulle gå förlustig rätten till producentbidrag.

Vad angår frågan om arrendators rätt att uppbära producentbidrag finner jag vissa skäl tala för att detta bidrag, i överensstämmelse med vad kommit-

tén föreslagit beträffande kontantbidragen, i regel bör utgå endast intill utgången av den arrendeperiod, som löper vid bidragssystemets införande. Då man i så fall ej heller här torde kunna undgå tämligen vidsträckta undantagsbestämmelser, vilka i realiteten skulle avsevärt inskränka värdet av huvudregeln och vilkas tillämpning även ur administrativ synpunkt skulle medföra besvärligheter, är det emellertid enligt min mening i enkelhetens intresse att föredraga, att bidrag får utgå åt arrendator, så länge han sitter kvar å den fastighet, han arrenderade vid tiden för bidragssystemets införande. Skulle arrendatorn avlida före arrendetidens utgång, torde billighetsskäl motivera, att bidraget under återstoden av den vid tidpunkten för dödsfallet löpande arrendeperioden får utgå till dödsbodelägarna, därest dessa fortsätta arrendet.

Någon årlig omprövning av inkomstgränsen bör ej ske, utan den gränsdragning, som gjorts med ledning av taxeringsresultaten för åren 1944—1946, bör tillämpas tills vidare till dess förhållandena ändrats i sådan grad, att en dylik omprövning måste anses erforderlig. Vid bedömandet av om så är fallet torde, därest inkomstgränsen fastställes på sätt jag nu förordat, böra beaktas att denna gräns just för att undvika alltför tätt återkommande omprövningar satts högre än som varit motiverat enbart med hänsyn till förhållandena i utgångsläget. Ej heller bör bidrag automatiskt bortfalla, därför att en brukningsdel genom förvärv av tillskottsjord når över arealgränsen, utan omprövning av bidragsrätten bör även i detta fall ske endast i samband med en allmän omprövning av bidragsfrågorna.

Till dess en dylik omprövning sker bör varje brukare, vars inkomstförhållanden åren 1944—1946 varit sådana, att han tillerkänts A- eller B-bidrag, äga uppbära dylikt bidrag oberoende av de förändringar, som kunna ha inträffat i hans inkomstnivå respektive i storleken av hans brukningsdel. Den som vid den första prövningen haft så hög inkomst, att han avskurits från bidragsrätt, bör å andra sidan ej äga erhålla bidrag därför att han visar, att hans inkomst något följande år varit lägre.

Genom ett producentbidrag enligt de linjer, som nu skisserats, synes det möjligt att åstadkomma ett i stort sett tillfredsställande stöd åt de brukare, vilka leverera mjölk till mejeri. Anknytningen till mejerileveranserna medför emellertid, att de producenter, som på grund av brukningsdelarnas läge eller andra omständigheter ej kunna leverera mjölk till mejeri, ej heller erhålla någon del av det ifrågavarande stödet. Detta synes otillfredsställande, då just bland de senare brukarna torde finnas många, vilka befinna sig i tryckt ekonomiskt läge. Det är därför angeläget, att även dessa brukare i någon form skola kunna erhålla ett stöd vid sidan av det allmänna skyddet åt hela jordbruksnäringen.

Hittills har ett sådant särskilt stöd praktiskt taget enbart utgått till de brukare, vilka framställt lantsmör till avsalu, nämligen i form av de s. k. lantsmörsbidragen. Den ekonomiska betydelsen av dessa bidrag är emellertid vid nuvarande bidragsbelopp mycket ringa, detta i all synnerhet efter den vid

årsskiftet 1946/47 företagna ändringen i bidragsreglerna, enligt vilken lantsmörsbidrag numera utgår endast i vissa delar av Norrland. Som kommittén anfört är det icke möjligt att i någon nämnvärd utsträckning höja de bidrag, som lämnats på denna väg. Ej heller synes det praktiskt genomförbart att bereda de jordbrukare, vilka på grund av svårigheter att leverera mjölk till mejeri använda sin mjölk till göddjursuppfödning, ett stöd i form av pristilllägg å de producerade köttvarorna. På grund härav och med hänsyn till vad jag tidigare anfört om skälen mot att lämna ett stöd i form av rabatter å jordbruksförnödenheter eller särskilda bidrag till förbättringsåtgärder, har jag kommit till den uppfattningen, att den enda framkomliga vägen i nu ifrågasvarande fall är att tillämpa ett system med kontantbidrag till de mjölkproducenter, vilka ej ha möjlighet att leverera mjölk till mejeri och därför ej kunna utnyttja producentbidragen. Då dessa kontantbidrag böra ha karaktären av ett komplement till producentbidragen, synes det lämpligt att låta kontantbidragen utgå i förhållande till antalet kor å brukningsdelen.

I fråga om de allmänna förutsättningarna för rätten att erhålla bidrag böra för kontantbidragen gälla samma regler som för producentbidragen. Bidrag bör sålunda bland annat i princip utgå endast till de nuvarande innehavarna av brukningsdelar om högst 10 hektar (med de undantag från denna regel, som förut angivits) och vidare blott till brukare under de förut angivna inkomstgränserna. Enligt de för producentbidrag föreslagna reglerna kommer dylikt bidrag ej att utgå för husbehovsbrukningen av mjölk. I överensstämmelse härmed synes det mig riktigt, att ej heller kontantbidrag skall utgå till brukare, vilka endast producera mjölk till husbehov. Dylikt bidrag torde därför ej böra utgå till den brukare, som endast har en ko. För två eller flera kor synas kontantbidragen lämpligen kunna utgå enligt följande skala:

Antal kor	Årligt bidrag	
	A-bidrag	B-bidrag
1.....	0	0
2.....	160	80
3.....	320	160
4.....	480	240
5.....	480	240
6.....	360	180
7.....	240	120
8.....	120	60
9 eller fler	0	0

Om hänsyn skulle tagas till de förändringar i besättningens storlek, som kunna inträffa efter bidragssystemets införande, skulle detta tydligen lätt kunna leda till att brukarna i syfte att erhålla högsta möjliga bidrag skulle vidtaga vissa av brukningsförhållandena ej motiverade ökning eller minskningar av koantalet. Det synes därför lämpligt, att man vid bestämmandet av bidragsbeloppens storlek utgår från det antal kor, som fanns å bruknings-

delen vid en viss då redan förfluten tidpunkt, och sedan låter det med ledning av sagda koantal bestämda beloppet utgå tills vidare oberoende av om besättningen ökas eller minskas eller kreatursskötseln eventuellt helt nedlägges. Därest fastställandet av inkomstgränsen baseras på de genomsnittliga inkomstförhållandena under åren 1944—1946 synes det lämpligt att även i fråga om koantalet taga förhållandena under sagda tid till utgångspunkt. Avgörande bör sålunda vara det antal kor, som genomsnittligt hölls å brukningsdelen under sagda år.

Det torde dock ej vara tänkbart att under hela den tid ifrågavarande bidragssystem kan komma att tillämpas låta antalet kor under nyssnämnda år vara avgörande för kontantbidragens storlek. I samband med en sådan omprövning av inkomstgränsen, som enligt vad jag tidigare anfört kan väntas bli en nödvändig vid en framtida tidpunkt, torde man därför även böra företaga en omprövning av det underlag för bestämmande av bidragsbeloppen, som koantalet under en viss tid skall utgöra.

Därest kontantbidrag införs i enlighet med vad jag nu förordat, böra uppenbarligen de nu utgående lantsmörsbidragen helt slopas.

Beträffande kontantbidragen må till slut anmärkas, att i ett undantagsfall kontantbidrag bör kunna utgå, även om producenten skulle ha möjlighet att leverera mjölk till mejeri. Jag åsyftar här det fallet att det föreligger ett rent lokalt behov av mjölk, vilket ej kan täckas genom leveranser från annan brukningsdel eller från mejeri.

I fråga om förfarandet vid prövningen av bidragsfrågor och utbetalande av bidrag må i korthet nämnas följande.

Beträffande producentbidragen torde den första åtgärden böra vara att lantbruksnämnden från mejerierna erhåller förteckningar å dessas leverantörer. I sådan förteckning böra dock ej upptagas leverantörer, vilkas åkerareal, enligt vad för mejeriet är känt, överstiger 10 hektar. Lantbruksnämnden har därefter att med ledning av införskaffade arealuppgifter och uppgifter från vederbörande taxeringsmyndigheter avgöra, huruvida brukarna med hänsyn till brukningsdelens storlek och brukarnas inkomstförhållanden äro berättigade till producentbidrag. Prövningen i fråga om brukningsdelens storlek har här, i motsats till vad som var fallet enligt kommitténs förslag, endast till uppgift att fastställa, huruvida åkerarealen över- eller understiger 10 hektar. I det stora flertalet fall torde det utan vidare vara klart, hur härmed förhåller sig. En prövning av arealens storlek behöver vidare givetvis företagas endast då brukarens inkomst ligger under inkomstgränsen. Då särskild undersökning av arealen blir nödvändig, bör denna göras så enkelt som möjligt. I allmänhet torde ett intyg av trovärdiga personer i orten över av dem verkställd mätning kunna godtagas. Lantbruksnämnden har därefter att å förteckningen angiva, vilka brukare som äro berättigade till producentbidrag, med utmärkande tillika av huruvida vederbörande äger erhålla A- eller B-bidrag. Mejeriet har sedan att, på samma sätt som för närvarande, utbetala producentbidragen till brukarna. Eftersom bidrag i regel skall utgå

endast till de nuvarande brukarna, bör stadgas, att mejeri ej utan särskilt medgivande av lantbruksnämnden äger utbetala producentbidrag till ny innehavare av en brukningsdel. Nämnden bör även öva kontroll över att denna bestämmelse följes.

Något ansökningsförfarande bör sålunda ej tillämpas i fråga om producentbidragen. Undantag härifrån måste dock givetvis göras, då någon, vars brukningsdel ligger över arealgränsen, vill erhålla bidrag, liksom då en brukningsdel bytt ägare och den nye ägaren önskar komma i åtnjutande av bidrag.

I fråga om kontantbidragen torde däremot ett ansökningsförfarande vara ofrånkomligt. Den som vill få dylikt bidrag torde alltså böra göra särskild ansökan härom. Finnes sökanden efter prövning av förhållandena berättigad till bidrag, torde detta därefter böra utbetalas till honom av lantbruksnämnden.

Utformningen av de prisreglerande åtgärderna.

Rörande innehållet av kommitténs förslag på detta område hänvisas till den inledningsvis lämnade redogörelsen för huvuddragen av betänkandet (sid. 57—68) ävensom till kapitel 11 och 21 i detta.

I flertalet av de avgivna yttranden ha de förslag kommittén framlagt rörande utformningen av de prisreglerande åtgärderna, ej berörts. De som yttrat sig över desamma, utgöras huvudsakligen av jordbrukets fackliga och ekonomiska organisationer, organisationerna på handelns område samt vissa representanter för konsumentintressena.

Rörande den allmänna uppläggningsen av kommitténs förslag på detta område har *Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* sagt sig ej kunna underlåta att ifrågasätta, hur man på längre sikt skulle kunna fastställa riktlinjerna för stödet, eftersom produktion och konsumtion ävensom import- och exportförhållandena och andra faktorer ej kunde förutspås under en längre tid, samt uttalat, att frågan om dessa riktlinjer borde upptagas tid efter annan.

Kooperativa förbundet har, under hänvisning till vad förbundet yttrat angående de omständigheter, som talade för ett uppskov med målsättningen för jordbrukspolitiken, förklarat sig anse, att det vore i vårt lands intresse att avvakta det resultat, som kunde nås i fråga om den internationella handelns organisation, innan bindande beslut träffades angående kommitténs förslag till skyddsåtgärder för jordbruket.

Sistnämnda fråga har berörts jämväl av *kommerskollegium*, som — närmast med hänsyftning på målsättningen för jordbrukspolitiken i dess helhet — yttrat följande.

Kollegium vill erinra om det förslag till en världshandelsorganisation, som utarbetats utav en fackmannakommitté inom Förenta staternas regering.

Enligt detta förslag, vilket syftar till att befria världshandeln från de band av skilda slag, som hölle den nere, skulle medlemmarna i den föreslagna organisationen förbinda sig att med vissa undantag icke vidmakthålla några slag av kvotering, export- och importförbud eller andra kvantitativa inskränkningar i sin export- och importhandel med andra medlemsländer samt att vidtaga mått och steg för att avsevärt nedsätta tullsatserna.

Handelskamrarna i Stockholm, Norrköping, Göteborg och Gävle ha i yttranden till kommerskollegium framhållit, att en utformning av jordbrukspolitiken i överensstämmelse med kommittéförslaget icke skulle stämma väl överens med det ifrågavarande amerikanska programmet.

Kollegium vill i detta sammanhang understryka, att en såvitt möjligt fri utrikeshandel är ett angeläget svenskt intresse, och det är därför betydelsefullt, att den framtida jordbrukspolitiken icke gives en sådan inriktning, att den på det allmänna handelspolitiska planet medför olägenheter för vårt land. Kollegium vill sålunda förorda, att en avvägning sker mellan jordbrukets intresse av skydd mot utländsk konkurrens samt övriga näringsgrenars intresse av möjligast fri utrikeshandel, samt att i detta syfte en särskild granskning ur handelspolitiska synpunkter företages innan slutligt ställningstagande till ifrågavarande spörsmål äger rum.

Rörande kommitténs överväganden i fråga om olika prisreglerande åtgärder har statens livsmedelskommission anfört.

Vad kommittén anfört beträffande de olika huvudprinciper, som kunna läggas till grund för utformningen av regleringsåtgärderna — en högprislinje, eventuellt kombinerad med prisrabatter på något eller några livsmedel för vissa konsumentkategorier, respektive en lågprislinje, kombinerad med pristillägg till producenterna — samt möjligheterna att för olika slag av jordbruksprodukter tillämpa dessa principer, kan kommissionen biträda. Kommissionen vill även understryka vad kommittén anfört rörande de olägenheter, som äro förbundna med en subventionering av jordbrukets förnödenheter, och de begränsade möjligheter, som föreligga att genom dylika åtgärder tillförsäkra jordbruket den avsedda lönsamheten.

Att på nuvarande stadium i detalj taga slutgiltig ståndpunkt till de av kommittén framlagda förslagen beträffande utformningen av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område är enligt kommissionens uppfattning icke erforderligt. Dessa spörsmål torde nämligen icke komma att aktualiseras inom den närmaste tiden. Kommitténs förslag på denna punkt taga ju närmast sikte på de åtgärder, som kunna komma att erfordras från det allmännas sida i en överskottssituation, medan det faktiska läget på livsmedelsförsörjningens område ännu kännetecknas och med all säkerhet ännu en tid framåt kommer att kännetecknas av knapphet på livsmedel. Hithörande spörsmål torde med hänsyn härtill få förutsättas bli föremål för närmare överväganden längre fram i samband med regleringsåtgärdernas utformning under de närmast följande åren.

Till kommitténs ståndpunkt, att stödet åt jordbruksnäringen huvudsakligen borde lämnas genom en importreglering, vilken i första hand borde få formen av ett uttagande av importavgifter, ha bland andra *Sveriges lantbruksförbund* och *Riksförbundet landsbyggdens folk* uttalat sin anslutning.

Kooperativa förbundets styrelse har däremot gjort gällande, att ett skydd i form av tullar vore att föredraga framför de av kommittén anvisade for-

merna för importskyddet, samt har i detta hänseende bland annat anfört följande.

Styrelsen har den principiella inställningen, att om en näring av olika skäl enligt beslut av riksdagen skall erhålla skydd gentemot utländsk konkurrens, så bör detta skydd utformas så att härigenom konkurrensen mellan olika inom landet arbetande företag och företagsformer icke begränsas eller påverkas på ett sådant sätt, att någon viss företagsform härigenom gynnas på de övrigas bekostnad. Skyddsåtgärderna böra med andra ord vara så beskaffade, att den inre ekonomiska rörelsefriheten bibehålles. All erfarenhet giver vid handen, att skyddsåtgärder i form av tullar i nu förevarande hänseende medföra mindre olägenheter än skilda slag av kvantitativa importrestriktioner. Om tullskydd beredes en viss näringsgren, innebär detta, att samtliga inhemska företag, som bedriva import, bliva likställda. De ha alla att betala priset för den utländska varan inklusive det tillägg som tullen representerar. Vid kvantitativa importrestriktioner uppstår omedelbart problemet om och efter vilka normer den beskurna importkvantiteten skall fördelas mellan konkurrerande företag och företagsformer, varigenom en diskriminering lätt uppkommer. Ur demokratisk synpunkt bör vidare framhållas, att tullar, som beslutas av riksdagen efter offentlig behandling, äro att avgjort föredraga framför importavgifter, som en regering eller den underordnat regleringsorgan har att självständigt fastställa på grundval av en fullmakt från riksdagen. Ett sådant system flyttar i regel över den verkliga bestämmanderätten från det folkvalda parlamentariska organet på en mindre krets tjänstemän, varigenom allmänhetens möjligheter att följa regleringarna och bedöma deras ekonomiska verkningar kunna i större eller mindre utsträckning beskäras. Ur denna synpunkt framstår det som synnerligen angeläget, att det skydd, som lämnas en näring, offentligt redovisas och blir föremål för granskning och beslut av de i demokratisk ordning valda ombuden för folket.

Styrelsen har vidare pekat på att ett system med tullar hade den fördelen med sig, att det då ej krävdes några statliga organ för reglering av skyddet, ävensom att det med den storlek jordbrukets organisationer nu nått icke föreläge någon risk för att jordbruket skulle kunna berövas den fördel ett tullskydd avsåge att utgöra. I samband härmed har styrelsen vidare anfört.

Ett tullsystem har den fördelen, att priserna med den skillnad, som tullsatsen innebär, automatiskt anpassas efter världsmarknadsläget. För vårt land med dess betydande utrikeshandel kommer det att visa sig nödvändigt att så sker, ty Sverige kan icke undgå verkningarna av prisändringar på världsmarknaden på sådana varor, som exporteras och importeras. Under den långa tidsföljd som jordbrukskommitténs förslag skulle tillämpas kommer säkerligen att inträffa prisfall, som komma att innebära möjligheter att sänka produktionskostnaderna. Levnadskostnaderna i vårt land kunna icke hållas oförändrade utan måste anpassas efter det allmänna läget i världen, detta även om världsmarknadspriserna stegras på grund av allmän knapphet på jordbruksvaror i världen. Under sådana förhållanden kan ingen stat för sin befolkning uppehålla en oförändrad konsumtion. Denna måste hållas tillbaka och så kan endast ske genom höjda priser, om man vill undvika kortransonering.

Till en anpassning efter världsmarknadsläget bidrager en prissättning, som är baserad på en tull på importerade konsumtionsvaror. Mot tullar anföres, att de icke ha samma smidighet och icke kunna ändras så snabbt som om

importavgifterna fastställas av regeringen efter förslag av ett centralt organ. Enligt förslaget skulle vidare regeringen efter förslag av det centrala organet i undantagsfall kunna kvantitativt begränsa importen. Det är visserligen ett till synes smidigt system, men det innebär, att folkets representanter avstå bestämmanderätten till regeringen och under den ställda tjänstemän. Tullar äro mer konservativa och förändring kan endast ske efter beslut av riksdagen. Till mindre variationer i prisläget kan vid tillämpandet av tullsystemet knappast tagas hänsyn. Däremot är det möjligt för riksdagen att vid ett särskilt kritiskt läge höja eller sänka tullarna eller vidtaga andra åtgärder, som läget kan kräva. Nog förefaller det mycket olämpligt att nu bygga upp en permanent organisation, därför att det i en framtid kan komma att inträffa kritiska situationer, som kräva speciell behandling. Det förefaller vara betydligt billigare för landet och för jordbrukarna mer tillfredsställande, om de erhålla ett gränsskydd i form av tullar.

Styrelsen har slutligen påpekat att den vore på det klara med att det under nuvarande knapphetsläge på världsmarknaden icke vore möjligt att frångå den bestående jordbruksregleringen eller de övriga kristidsåtgärder, som vore en följd av varuknappheten, men samtidigt framhållit att det icke vore för bemästrande av den nu föreliggande situationen, som kommitténs förslag uppgjorts.

Jämväl *kommerskollegium* har förklarat sig anse ett stöd i form av tullar eller acciser vara att föredraga framför en statlig importreglering i enlighet med kommitténs förslag. Samma åsikt har uttalats av styrelsen för *Föreningen Sveriges spannmålsintressenter*, vilken emellertid i detta sammanhang endast behandlat formen för importregleringen av fodermedel.

Frågan, huruvida stödet åt jordbruksproduktionen delvis borde utgå i form av särskilda pristillägg till producenterna, har ej berörts i yttrandena i vidare mån än att i några yttranden framhållits, att dylika tillägg borde utgå till jordbruken i vissa delar av landet, exempelvis Norrland, för att jordbruken därstädes skulle kunna uppnå full lönsamhet.

Socialstyrelsen har i fråga om formerna för prisstödet åt jordbruksproduktionen förklarat sig dela kommitténs uppfattning, att anledning ej finnes att utvidga det nuvarande prisrabatteringsystemet till andra varor än mjölk och matfett, samt i samband därmed framhållit, att det vore önskvärt, att den nuvarande prisrabatteringen å sagda varor skulle ersättas av annan bidragsform, närmast de av befolkningsutredningen föreslagna allmänna barnbidragen.

Riksförbundet landsbygdens folk har uttalat en motsatt mening rörande livsmedelsrabatterna och anfört.

Det av kommittén förutsatta sloandet av de indirekta eller direkta livsmedelsrabatterna åt konsumenterna anser förbundet icke böra äga rum. Om livsmedelsrabatteringen upphör samtidigt som omsättningsskatten slopas, kommer detta att verka så, att den generella varuprishöjning omsättningsskatten inneburit åtminstone delvis övervältras på ett fåtal viktiga livsmedel för främst de lägsta inkomsttagare, som förut haft rabatter. Huruvida andra sociala hjälpåtgärder till de lägre inkomsttagarnas förmån kan uppväga nackdelarna av livsmedelsrabatternas slopande, kan starkt betvivlas.

Allt detta kan komma att verka så, att en del av folket icke får eller icke anser sig ha råd till att hålla en tillfredsställande födostandard. Jordbrukspriserna kan nämligen lika litet som andra priser sättas så att de allra sämst ställda bland konsumenterna bliva i stånd att köpa vad de behöva, liksom de inte heller kunna sättas så, att de sämst ställda inom jordbruket bliva i stånd att köpa allt vad de behöva. Likaväl som man föreslår att giva ett speciellt stöd i form av producentbidrag eller kontant bidrag åt dessa, utöver de allmänna sociala hjälpformerna, bör man också kunna giva ett speciellt stöd åt de sämst ställda bland konsumenterna i form av en livsmedelsrabatt. Detta befordrar mera en sund födostandard än vad andra åtgärder skulle göra. Det lindrar också trycket mot den prisnivå, som enligt kommitténs målsättning är nödvändig för folkförsörjningens upprätthållande och jordbruksbefolkningens likaställande i inkomsthänseende med andra grupper.

Till tanken på att avvägningen av prisstödet åt jordbruket åtminstone delvis bör grundas på s. k. typjordbrukskalkyler ha *Sveriges lantbruksförbund*, *Riksförbundet landsbygdens folk* och *statens livsmedelskommission* uttalat sin anslutning. Livsmedelskommissionen har i detta sammanhang vidare anfört.

Kommissionen önskar emellertid understryka kommitténs uttalande, att totalkalkylen till en början liksom hittills måste utgöra den väsentliga vägledningen för prisregleringarna på jordbrukets område och att även sedan en typjordbrukskalkyl upprättats totalkalkylen vid sidan om denna torde få tjäna till ledning för prissättningen åtminstone under den första tiden. Upprättandet av tillförlitliga typjordbrukskalkyler torde nämligen enligt kommissionens uppfattning vara förenat med så stora svårigheter av såväl metodisk som statistisk natur, att dylika kalkyler icke böra få bliva utslagsgivande för prissättningen, förrän såväl metoden som det statistiska materialet hunnit bliva föremål för en ingående prövning.

Vad i övrigt angår kommitténs förslag i fråga om sättet för avvägningen av det allmänna prisstödet ha i ett par yttranden särskilt berörts frågorna hur urvalet av de jordbruk, vilkas resultat skola läggas till grund för typjordbrukskalkylen, skall ske, och vilket organ, som bör handhava arbetet med upprättande av dylika kalkyler.

Rörande sättet för urvalet av ifrågavarande jordbruk har *Riksförbundet landsbygdens folk* anfört följande.

Kommittén framhåller själv att det för närvarande saknas underlag för erhållande av representativa typjordbrukskalkyler, bland annat emedan de i den nuvarande jordbruksökonomiska undersökningen ingående brukningsdelarna äro alltför få — de uppgå blott till 0,6 procent av samtliga brukningsdelar. Förbundet vill också därtill framhålla, att de representera en högre rationalitetsgrad än den genomsnittliga.

Innan en väsentlig utvidgning och förbättring av materialet kommer till stånd, kan alltså ingen användbar typjordbrukskalkyl framställas. Enligt förbundets mening torde knappast heller den utökning från nuvarande 373 deltagande gårdar i storleksgruppen 10—20 hektar till 1 500 räcka till för en önskvärd tillförlitlighet. Det blir endast 2,5 procent av samtliga brukningsdelar i gruppen som bliva beaktade. Dock beror tillförlitligheten i mycket stor utsträckning på hur urvalet göres, varför detta bör ske i intim kontakt med jordbrukets organisationer. Till dess en användbar typjordbrukskalkyl någon gång i framtiden kan uppställas måste den nuvarande totalkalkylen,

enligt vad kommittén också framhåller, utgöra den väsentliga vägledningen för prisregleringarna. De brister, som nu finnas i totalkalkylen, böra därför avhjälpas.

Vad beträffar urvalet av de typjordbruk, vilkas räkenskaper skola läggas till grund för typjordbrukskalkylen, vill förbundet föreslå, att förbundets länsförbund få yttra sig över de påtänkta gårdarnas lämplighet, innan de definitivt uttagas. Detta förefaller vara naturligt, om prissättnings- och rationaliseringsåtgärderna skola vidtagas i samförstånd med jordbrukarna såsom kommittén förordat. Förbundet vill vidare framhålla, att typjordbruken måste uttagas så, att de tillsammans, inom sina respektive områden, komma att motsvara det verkliga genomsnittet i rationalitets- och lönsamhets hänseende för sin storleksgrupp. Emedan den fulla lönsamheten enligt kommitténs målsättning skall nås vid jordbruk av den rationaliseringsgrad, som kan anses motsvara den genomsnittliga hos basjordbruken, måste typjordbruken helt och fullt representera denna genomsnittliga rationaliseringsgrad, om typjordbrukskalkylen skall kunna tjäna till ledning vid beräkningen av den inkomstnivå, som behövs för att göra dessa fullt lönsamma enligt målsättningen. Detta innebär, att om vissa brukningsdelar av basjordbruksgruppens storlek med påfallande dålig rationaliseringsgrad i olika hänseenden uteslutas ur typjordbruksgruppen, så måste också brukningsdelar med påfallande hög rationalitetsgrad uteslutas därur. Eljest skulle förhållandet bli det, att typjordbrukskalkylen kom att visa en inkomstnivå, som låg över den av basjordbruken genomsnittligt nådda. Detta skulle i sin tur kunna medföra att jordbruket inte nådde helt upp till den fulla lönsamhet, som utlovats enligt målsättningen.

Riksförbundet landsbygdens folk har vidare uttalat, att beräkningarna för inkomst- och kostnadskalkylens upprättande i framtiden borde göras av jordbrukarnas egna fackliga och ekonomiska organisationer och därefter för granskning och eventuell överläggning underställas det centrala statliga organet för den prisreglerande verksamheten. Förbundet har framhållit att, eftersom kommittén städse betonat, att jordbrukets rationalisering borde äga rum i full samförstånd med jordbrukarna, framstode denna metod som den enda riktiga. Slutligen har förbundet, med hänvisning till att förbundet föreslagit, att basjordbruken skulle bestå av brukningsdelarna med mellan 10—15 hektar åker, uttalat, att även typjordbruken borde uttagas inom och riktigt representera sagda storleksgrupp.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har ifrågasatt om icke lantbruksnämnderna, vilka vore avsedda att inrymma den bästa lokala sakkunskapen, borde betros uppgiften att verkställa ifrågavarande urval.

Landsorganisationen har ansett, att sagda beräkningar borde verkställas av ett särskilt vetenskapligt råd, och har i detta hänseende anfört följande.

Enligt landsorganisationens mening är det mycket angeläget, att dessa för inkomstfördelningen mellan olika samhällsgrupper väsentliga kalkyler verkställas på fullt vetenskapliga grunder och att inga ovidkommande intressen i utredningsstadiet få göra sig gällande. Landsorganisationen finner det följaktligen lämpligast, att beräkningarna verkställas av ett vetenskapligt råd, vars medlemmar utses av Kungl. Maj:t. I rådet borde landets främsta nationalekonomiska och företagsekonomiska expertis vara representerad och rådet bör vara fristående i förhållande till det statliga organet för de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område (jordbrukskommissionen). För

att trygga ett intimt samarbete mellan sistnämnda organ och rådet kunde jordbrukskommissionens chef lämpligen fungera som rådets ordförande. Rådet borde slutligen regelbundet informera representanter för intresseorganisationerna — i främsta rummet jordbrukare — och konsumentorganisationerna — om sitt arbete och hos dessa inhämta synpunkter, som kunna vara av betydelse för kalkylarbetet. Avgörandet för deras utformning bör dock, sedan principbesluten om deras uppläggning en gång äro fattade, ligga hos de av intressehänsyn obundna vetenskapliga experterna.

Statens livsmedelskommission har yttrat följande.

Typjordbruks- och totalkalkylerna torde i enlighet med vad kommittén anfört böra upprättas genom den av kommittén föreslagna jordbrukskommissionens försorg. Med hänsyn till de omfattande undersökningar rörande nationalinkomstens utveckling, som igångsatts inom konjunkturinstitutet, synes emellertid detta sistnämnda böra genom någon representant deltaga i arbetet med dessa kalkyler. Vidare synes statens jordbrukskommission i enlighet med kommitténs förslag böra beredas inflytande på ledningen för lantbruksstyrelsens jordbruksekonomiska undersökning.

Kommitténs förslag, att avvägningen av prisstödet skall ske i form av s. k. vårprissättning och att denna avvägning i princip ej skall göras till föremål för justering längre fram under regleringsåret, har direkt berörts endast av *Riksförbundet landsbygdens folk* och *Sveriges lantbruksförbund*, vilka uttalat sin anslutning till förslaget. Båda dessa förbund ha vidare berört frågan, hur man vid sagda avvägning bör beräkna den marginal, som enligt kommitténs förslag borde finnas såsom en säkerhetsmarginal för jordbruket med hänsyn till risken för dålig skörd med mera. Lantbruksförbundet har härom anfört bland annat följande.

Vad beträffar den övre marginalen för prisvariationerna synes kommittén ha ställt mot varandra å ena sidan ett relativt stort utrymme men med begränsning av rörelsefriheten och å andra sidan ett relativt litet utrymme men med frihet för jordbrukarna och deras ekonomiska organisationer att utan restriktioner utnyttja hela importskyddet. Av de båda linjerna har kommittén förordat den senare. Detta betyder enligt vad lantbruksförbundet kunnat finna, att möjligheterna till en inkomstjämföring vid låg produktion genom prisstegring å produkterna i realiteten skulle komma att bli ganska begränsade. Då man vidare icke önskat fastställa någon undre marginal för prisvariationen, kan detta giva anledning till vissa farhågor, att inkomstnivån i genomsnitt för flera år med varierande produktion kommer att ligga något under den önskade nivån.

Lantbruksförbundet är medvetet om att prisavvägningen måste ske med hänsynstagande till förhållandena i det speciella fallet och att det därför kan vara svårt att angiva några generella regler härför. Som en lämplig allmän regel torde dock kunna uppställas, att den övre prismarginalen icke bör göras snävare än att inkomsttillskotten genom prisstegring på något längre sikt kompensera inkomstbortfallen genom prissänkning, allt i förhållande till den totala produktionsvolym, som statsmakterna önska upprätthålla.

Efter att ha framhållit, att enligt kommitténs förslag den prisnivå, som statsmakterna borde stödja genom importregleringen (importgränsen) borde variera i förhållande till de normala säsongmässiga variationerna i den inhemska prisnivån, har lantbruksförbundet förklarat, att detta syntes för-

bundet lämpligt. Förbundet har emellertid ansett sig böra framhålla, att den normala säsongvariationen knappast kunde uppfattas på annat sätt än som medelvariationen under en längre följd av år och att spridningen kring en sådan medelvariation för de flesta av lantbruksprodukterna visat sig vara ganska betydande. Detta innebure att importgränsen, därest en relativt fri prisbildning eftersträvades på den inhemska marknaden, även i nu nämnt avseende måste medge ett förhållandevis stort utrymme för prisjusteringar.

Riksförbundet landsbygdens folk har förklarat sig förutsätta, att prisstödet komme att avvägas så, att det lämnade en tillräckligt betryggande säkerhetsmarginal till motvikt mot de risker jordbruket oavkortat skulle få bära vid svag skörd och dylikt, samt att en tillräcklig lönsamhetsmarginal lämnades för att möjliggöra en fortlöpande anskaffning av modernare och rationellare byggnader, maskiner och inventarier.

Mot det sätt, på vilket kommitténs förslag till stöd åt jordbruksproduktionen utformats, har en allmän invändning gjorts av *Sveriges grossistförbund*, vilket ansett, att kommittén icke tagit skäligen hänsyn till de företagare, vilka vore verksamma inom distributionen vid sidan av jordbrukets ekonomiska organisationer. Förbundet har i detta hänseende anfört följande.

Den principiella uppläggnig i fråga om sättet för import- och exportregleringarnas handhavande, som kommittén gjort, synes icke ha beaktat den dubbla funktion som avsättningsorgan för jordbrukets produkter och som självständigt distributionsorgan, vilken de producentkooperativa företagen uppbära vid sidan av andra distributionsorgan. Genom att såsom verkställande organ (exempelvis beträffande kött) föreslå ensamrätt till import för en sammanslutning, som visserligen består av såväl producentkooperativa som andra företag, men där andelar och rösträtt förutsättes baserad på andelar i den totala slakten, har här en prioritet skapats för producentkooperationen, som icke är baserad på en fri konkurrens inom distributionen utan på det med fackliga medel uppbyggda greppet över varan. Ehuru det icke direkt utsäges, synes tankegången vidare vara att lägga liknande norm till grund för eventuella kvoteringar av den import, som förutsättes komma till stånd. I den mån producentkooperationens strävan att genom samverkan bemästra utbuden respekteras och handeln icke inriktar sig på en konkurrens i detta för jordbrukets intressen viktiga avsnitt, måste resultatet för den enskilda liksom för den konsumentkooperativa handeln bliva ett successivt minskat inflytande inom den föreslagna sammanslutningen, i andra hand inom partidistributionen i dess helhet. Det synes oss — inte minst med hänsyn till statsmakternas allmänna och i olika sammanhang framförda synpunkter på frågan om konkurrensbegränsningen — ofattbart, om de statliga åtgärderna för stöd åt jordbruket i stället för att eliminera skulle bidra till upprätthållandet av en konkurrensbegränsning inom distributionen med jordbruksprodukter, som utesluter en fri konkurrens utifrån likställda utgångspunkter mellan olika företag och företagsformer. I den mån i planläggningen av riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken även ingår ett skäligen hänsynstagande till att andra berättigade intressen icke åsidosätts, måste detta beaktas såväl med avseende på konsumenternas intresse av att livsmedelspriserna icke belastas med högre distributionskostnader än vad en effektiv konkurrens kan framtvinga som med hänsyn till

inom distributionen verksamma företags och sammanslutningars självklara anspråk på att staten icke medverkar till åtgärder, som äventyra deras existensmöjligheter. Några dylika överväganden synes kommittén icke ha verkställt. Detta är enligt vår mening en allvarlig brist. Därest de framtida jordbrukspolitiska problemen lösas på ett sådant sätt, att andra, ehuru kvantitativt mindre yrkesgruppers intressen åsidosättas, spolieras en av de viktigaste förutsättningarna för att uppnå en ur samhällssynpunkt hållbar lösning. Dessa grupper ha rätt att få sina intressen prövade och beaktade vid utformningen av de föreslagna åtgärderna efter samma principiella ekonomiska målsättning som den för jordbruket givna.

Vad härefter angår utformningen av prisstödet åt de olika produktionsgrenarna och då först regleringen av fodermedelsimporten har *Sveriges lantbruksförbund* uttalat sin anslutning till vad kommittén här föreslagit, i det förbundet anfört följande.

Kommittén har funnit, att risken för en överproduktion i första hand bör reduceras genom en begränsning av fodermedelsimporten. Denna bör komma till stånd genom importavgifter så avpassade, att priset på importerat foder bringas i nivå med eller något överstiger förädlingsvärdet för de inom landet producerade fodermedlen. För att importen av fodermedel skall kunna överblickas bör densamma ske mot licens. Licensgivningen förutsättes emellertid icke skola utnyttjas till en kvantitativ reglering av importen. Genom att importavgifterna erläggas vid licensgivningen bör vinnas, att importörerna kunna skydda sig mot sådana förändringar i avgifterna, som inträffa efter det att avtal slutits om ifrågavarande inköp från utlandet.

Mot vad sålunda föreslagits finner lantbruksförbundet icke anledning göra någon erinran. Förbundet anser tvärtom, att systemet med avgiftsbeläggning i samband med licensgivningen innebär vissa påtagliga fördelar i jämförelse med vad som tidigare praktiserats i liknande fall.

Beträffande inom riket tillverkade oljekakor med mera föreslår kommittén, att skatt härå skulle kunna uttagas på samma sätt som före kriget. Kommitténs ställningstagande torde motiveras av önskan att bringa prisnivån på de inhemska varorna i en lämplig balans till prisnivån på de importerade fodermedlen. Vad avser oljekakorna med mera finner lantbruksförbundet detta vara nödvändigt samt att systemet med särskild skatt fungerat på ett tillfredsställande sätt.

Jämväl *statens livsmedelskommission* har tillstyrkt förslaget, i det kommissionen yttrat.

Begränsningen av fodermedelsimporten torde, såsom kommittén föreslagit, i första hand böra ske genom en avgiftsbeläggning av importen, medan en direkt kvantitativ reglering om möjligt bör undvikas. Regleringsorganet torde dock, såsom också förutsatts av kommittén, böra äga befogenhet att även använda sig av sistnämnda metod. En sådan torde nämligen i vissa fall kunna bli nödvändig, exempelvis i samband med import för industriella ändamål. Beträffande formerna för avgiftsbeläggningen har kommittén icke tagit någon bestämd ståndpunkt, och denna fråga synes också tills vidare kunna hållas öppen.

I andra yttranden ha däremot framställts erinringar mot kommitténs förslag på denna punkt. *Svenska foderämnes- och spannmålsimportörernas förening* har sålunda ansett, att någon form av kvantitativ importreglering

överhuvud ej borde ifrågakomma, och har i detta hänseende anfört följande.

Fodermedelsimporten bör uteslutande regleras genom avgiftsbeläggning av importerade varupartier, medan däremot en kvantitativ reglering, vilken kommittén förutsätter skola undantagsvis och i sista hand tillgripas, överhuvud icke bör komma till användning, då den lätt medför orättvisor och dessutom är svår att handhava. Föreningen motsätter sig därför bestämt tanken, att fullmakt skall lämnas regleringsorganet att vid behov införa en kvantitativ reglering av importen. De av kommittén anförda farhågorna för att vid en reglering enbart genom avgiftsbeläggning importen under vissa omständigheter skulle svälla ut till alltför stora proportioner finner föreningen överdrivna. I ett dylikt läge torde riskerna för att en avgiftshöjning skall vidtagas för importfirmorna utgöra ett tillräckligt starkt återhållande element, när det gäller inköp och införsel av varor utifrån. Om avgiftssystemet anordnas på ett tekniskt lämpligt sätt komma nämligen de importfirmor som verkställt fördelaktiga inköp på världsmarknaden att inlägga importerade partier på tullnederlag och uttaga desamma först när till följd av sänkning av avgifterna en utförsäljning å den svenska marknaden blir för firmorna ekonomiskt fördelaktig. Härigenom vinnes det ur statsverkets synpunkt förmånliga praktiska resultatet, att ett extra beredskapslager kommer till stånd på importfirmornas egen risk och bekostnad och sålunda utan några kostnader för statsverket.

Förbundet har vidare berört frågan om den tidpunkt, då importavgiften bör erläggas. Härom har förbundet anfört.

De i betänkandet gjorda uttalandena angående hur kommittén tänker sig avgiftssystemet utformat giva alltför oklara anvisningar om hur denna för handeln synnerligen betydelsefulla detalj skall ordnas. En närmare precisering i denna del är obetingat nödvändig för att icke systemet skall få oförutsedda verkningar som kunna stå mindre väl överens med regleringssystemets syfte och menligt inverka på handeln. Enligt föreningens mening bör samma system införas som tillämpats de sista åren före kriget nämligen att system, enligt vilket avgifterna, utan att licens erfordras, uttagas först vid förtullningen, dock med den avvikelse att avgifterna, som under förkrigsperioden relativt ofta höjdes eller sänktes, till sitt belopp i princip fastställas för ett regleringsår i sänder, så snart det inhemska skördeutfallet kan överblickas, och att ändringar däri göras endast om så påfordras med hänsyn till markerade prisfluktuationer på de utländska marknaderna. Härvid förutsattes, att importfirmorna — i likhet med vad fallet var före kriget — få möjlighet att inlägga importerade partier å tullnederlag. Att föreskriva betalning av importavgiften redan före eller i samband med köpet — som kommittén möjligen kan ha tänkt sig — skulle enligt föreningens mening vara olämpligt. En dylik anordning skulle nämligen avsevärt minska importfirmornas möjligheter att smidigt utnyttja konjunkturen på världsmarknaden till fördelaktiga inköp och befraktningar. Bland annat skulle omöjliggöras sådana affärstransaktioner som återförsäljning till andra länder av inköpta flytande laster eller delar därav, transaktioner, som enligt erfarenhet ofta kunna lämna vinster, vilka icke obetydligt reducera firmornas effektiva inköpspris för importerade varupartier. Därtill kommer, att genom en dylik anordning för avgifternas betalning importfirmorna nödgas binda avsevärda kapitalbelopp och åsamkas onödiga ränteförluster. För den händelse emellertid det av administrativa skäl skulle anses nödvändigt, att en uppdebitering av importavgiften verkställes i samband med licensens utfärdande, bör

vederbörande importör ovillkorligen äga rätt till anstånd med betalningen (tullkredit), till dess införseln äger rum, respektive till avgiftsbefrielse eller restitution, då införsel ej kommer till stånd.

Även *styrelsen för Föreningen Sveriges spannmålsintressenter* har uttalat, att någon kvantitetsreglering av fodermedelsimporten ej borde införas. Rörande den tid, för vilken importavgifterna borde fastställas, har sagda styrelse — efter att ha framhållit, att en tull enligt dess mening vore att föredraga — anfört, att importen och återförsäljningen av fodervaror ej rimligen borde störas genom variationer i avgiftsbeläggningen under löpande säsong, och att en avgiftsbeläggning därför borde vara fast och gälla minst ett år i taget.

Svenska kvarnföreningen har avstyrkt kommitténs förslag, att befogenheten att uttaga skatt å här i riket tillverkat kli skulle bibehållas, därvid föreningen framhållit, att tidigare erfarenheter visat att kliskatten icke medfört den åsyftade höjningen av klipriserna.

I detta sammanhang kan nämnas, att *Svenska foderämnes- och spannmålsimportörernas förening* även berört frågan, hur priserna å spannmål och fodermedel skola lokalt bestämmas. Här om har föreningen anfört.

Det skulle enligt föreningens mening stå bäst i överensstämmelse med de synpunkter, vilka eljest varit vägledande för kommittén i denna del, om det fastslogs, att för fodermedel priset i respektive importhamnar skall vara normerande, medan för spannmål priset på de naturliga avsättningsorterna d. v. s. i regel respektive kvarnplatser, blir normerande. En dylik ordning vore den enda rimliga och affärsmässigt sunda. Under krigsåren har förekommit en annan ordning med särskilda prisorter respektive bashamnar, vilken under dessa år varit möjlig att upprätthålla till följd av den strängt genomförda regleringen. Vid fri handel skulle ett dylikt system verka förtryckande på handelsvägarna och överhuvud bliva mycket svårt att tillämpa. Ett sådant system skulle dessutom få långt gående konsekvenser i fråga om fastighetsvärdena och därigenom beröra grundvalarna för hela jordbruksregleringen. För den händelse statsmakterna till äventyrs skulle finna önskvärdt, att en prisutjämning mellan olika orter i landet kom till stånd, bör detta ske på andra vägar än genom prisorter o. d. En lämplig utväg vore i detta fall lämnande av statliga fraktbidrag. Från lämnandet av statliga rabatter måste däremot bestämt avrådas.

Slutligen kan nämnas att *styrelsen för Föreningen Sveriges spannmålsintressenter* förklarar sig förutsätta, att särskilda överväganden komme att göras rörande den tekniska utformningen av importen av fodermedel, vid vilka representanter för importen komme att konsulteras.

Kommitténs förslag rörande utformningen av stödet åt brödsädsodlingen har tillstyrkts av *Sveriges lantbruksförbund*, som därvid i fråga om utjämningslagringen anfört följande.

Lantbruksförbundet finner det vara lämpligt, att åtgärderna för en reglering av brödsädsmarknaden kompletteras genom ett stödköpsförfarande samt att formerna härför göras så smidiga som möjligt. Därvid måste emellertid särskilt beaktas att stödköpskvantiteterna och perioden för stödköpen icke fastställas snävare än att det pristryckande överskottet kan absorberas. Ett annat förfaringssätt måste nämligen leda till att jordbrukare, som hålla

tillbaka sina utbud och på så sätt, om ock för en kortare period, själva bidra till den åsyftade utjämningslagringen, komma i ett ogynnsammare läge än de jordbrukare, från vilka stödköpen verkställets.

Även Svenska foderämnes- och spannmålsimportörernas förening har tillstyrkt dessa förslag och anfört följande.

Föreningen finner vad av jordbrukskommittén i denna del föreslås, d. v. s. importreglering, inmalningstvång och utjämningslagring i syfte att stödja bottenpriset på brödsäd, kunna utan invändning godtagas. Att utjämningslagringen och den därmed förenade stödköpsverksamheten anförtros åt spannmålshandelns egna organ efter avtal med enskilda lagerhållare torde vara ägnat att åstadkomma en lämplig förenkling av regleringssystemet, varför föreningen tillstyrker förslaget därom. Föreningens medlemmar äro ock i sin mån bereda att lämna sin medverkan vid denna verksamhet, när så påkallas. Mot den föreslagna konstruktionen av avtalen om utjämningslagring har föreningen icke något att invända. De utav kommittén anlagda synpunkterna på frågan om ett statligt stöd åt export av brödsäd som en lämplig nödfallsutväg i vissa situationer delas i huvudsak av föreningen. Föreningen förutsätter sålunda att, då export av brödsäd kommer i fråga, denna blir anförtrodd åt spannmålshandelns egna organ och att statens medverkan kommer att inskränka sig till utbetalande av exportbidrag.

Svenska kvarnföreningen har i ifrågavarande hänseende anfört följande.

Föreningen är ense med kommittén därom, att reglering av införsel av brödsäd och brödsädsprodukter samt inmalningstvång äro de åtgärder, som statsmakterna i första hand böra vidtaga för att stödja brödsädsodlingen och att dessa anordningar således böra bibehållas.

Kommittén anser vidare, att staten — förutom genom importreglering och inmalningstvång — skall stödja bibehållandet av en viss lägsta prisnivå å brödsäd genom stödköp i samband med utjämningslagringen, varvid avtal härom skall träffas med handel och industri. Principiellt har föreningen intet att erinra häremot, ehuru det synes kunna ifrågasättas, huruvida icke det direkta prisstödet borde utformas hellre såsom en inlösningsgaranti än såsom stödköp, vilka hittills visat sig vara svåra att effektivt genomföra.

Utän att i detta sammanhang gå in på några detaljer i fråga om formerna för stödverksamheten på brödsädens område, vill föreningen allmänt framhålla vikten av att statsmakterna vid fastställandet av riktlinjerna tillse, att systemet blir överskådligt och medger någorlunda jämn prisbildning. För spannmålsmarknadens samtliga parter (odlare, handel, industri) är det av betydelse, att regleringsorganet icke genom oregelbundna och tillfälliga ingripanden i marknaden åstadkommer störande svängningar i marknadsläget eller mera betydande prisdifferenser mellan olika områden. Vidare är det av största vikt, att regleringsverksamheten fungerar med lägsta möjliga kostnader. Utvecklingen har allmer tenderat åt en fortgående höjning av kostnaderna för brödsädens förflyttning från odlare till kvarn. I ifrågavarande kostnader inräknas då utgifter för transport, magasinering, torkning och lagring. Den nuvarande marginalen mellan det pris, som odlaren erhåller för sin spannmål, och det pris, som kvarnen betalar, skulle genom mera rationella anordningar beträffande transporter och lagring kunna avsevärt nedbringas. Dessutom har den månatliga prisstegringen för brödsäden ofta bestämts till ett så högt belopp, att odlare, som levererar sin spannmål under höstmånaderna, onödigtvis blir lidande i prishänseende. Vad beträffar den ersättning, som skall utgå till regleringsorganets lagerhållare, uttalar kommittén, att man kan tänka sig, att regleringsorganet skall infordra anbud från lagerhållarna

rörande de villkor, på vilka de äro beredda att ingå avtal om lagring, eller också att regleringsorganet fastställer vissa normer angående ersättningens storlek och på grundval av dessa infortrar anbud från eventuella lagerhållare rörande de kvantiteter, som de äro villiga att lagra. Föreningen vill för sin del tillstyrka det förstnämnda tillvägagångssättet och förutsätter givetvis därvid, att även kvarnarna bli i tillfälle att avgiva anbud.

En viss tveksamhet rörande lämpligheten av förslaget om utjämningslagring har uttalats av *Föreningen Sveriges handelskvarnar*, under framhållande av att kommittén visserligen betonat att lagringen vore avsedd att vara av tillfällig natur men att sannolikhetsskålen dock talade för att lagringen, om den komme till stånd, skulle bli bestående år från år, medförande en förrådsanhopning, som kunde läggas till grund för anspråk på ytterligare statsingripanden med påföljd att marknaden ej uppnådde en inre jämvikt eller en genom fri prisbildning förmedlad självreglering. Föreningen har vidare avstyrkt tanken på att lämna statliga exportbidrag för brödsäd, därvid föreningen som skäl anfört, att en statsfinansierad dumping av spannmål räknats till de grövre handelspolitiska missbruken från förkrigstiden, och att det ingalunda vore säkert att denna utväg vare sig av politiska eller andra grunder komme att stå till buds, samt att dessutom statsåtgärder i den angivna riktningen måste utgöra besvärliga hinder för ansträngningarna att infoga vårt land i ett mera medvetet och utvidgat internationellt samarbete.

Styrelsen för Föreningen Sveriges spannmålsintressenter har avstyrkt förslaget om utjämningslagring och därvid yttrat.

Införande av utjämningslager synes styrelsen stå i strid med kommitténs principståndpunkt om skördens anpassning efter avsättningsutrymmet och överskottets användning för foderändamål. Förslaget har karaktären av ett extra prisstöd, som kan befaras leda till en så småningom utbyggd statlig marknads- och prisdirigering, ägnad att upphäva eller urholka den relativa frihet, som kommittén velat bereda handeln med brödsädesvaror. Ej heller får man förbise, att rika skördar med lägre priser medföra viss lagring av brödspannmål till efterföljande säsong hos såväl odlare som handeln och industrien. Att skördevariationerna avspegla sig i prisrörelsen är en företeelse lika gammal som jordbruksnäringen. En utjämning av prisutvecklingen genom tillskott från av det allmänna bekostade lager berövar odlaren den uppmuntran, som gynnsammare priser vid svagare skördeutfall erbjuda.

Styrelsen har vidare beträffande inmalningstvänet anfört följande.

Beträffande brödsäden kan den närmaste tiden komma att ställa landet inför överproduktionsproblemet med de rubbningar av odlingen och handeln som därav följa. Huruvida jordbruket totalt kommer att vidkännas en överproduktion inom den av kommittén angivna tidpunkten kan synas ovisst, men överodling av brödsäd har framträtt redan under 1930-talet. Då reguljära exportmöjligheter av brödsäd saknas, måste överproduktionen nedpressa prisnivån och därmed sänka värdet av hela brödsädeskörden. Av omsorg om prisnivån synes det därför angeläget att överväga möjligheterna att bromsa överodlingstendenserna. Det torde ej kunna bestridas att ett obegränsat inmalningsförfarande utgör en verksam stimulans till ökad produktion. Den risken förminskas om inmalningsgränsen maximeras vid en lämplig, bestående höjd, oberoende av skördeväxlingarna. En sådan maximering utgör gi-

vetvis ej hinder för kvarnarna att helt täcka sitt förmalningsbehov med inhemsk brödsäd, därest pris- och kvalitetsbetingelserna motivera det. Någon erinran mot en sådan maximering torde så mycket mindre kunna uppställas som det säkerligen aldrig har varit jordbrukspolitikens mål att totalt avstänga kvarnindustrien från erforderliga blandningsveten. Genom maximeringen skapas emellertid en marginal mellan produktionen och konsumtionen. I kommitténs betänkande saknas en sådan marginal. Den synes dock ägnad att verka återhållande på produktiviteten. Därmed bidrager den till en stabilare och lugnare prisutveckling, ett mera ostört marknadsförlopp, och därmed tillförsäkras odlarna ett större mått av produktionstrygghet.

I samband härmed får styrelsen påpeka, att handel med brödsäd för foderändamål ej är möjlig till det av kommittén angivna bottenpriset, eftersom denna brödsäd måste belastas med handels- och transportkostnaderna för överflyttningen mellan brukare i exempelvis olika provinser.

Slutligen har *Svenska kvarnföreningen* betonat vikten av att statsmakterna vid utformningen av regleringsbestämmelserna måtte bereda skäligt skydd för sådana förädlingsindustrier, vilkas råvara vore prisreglerad eller importreglerad. Föreningen har anfört, att det redan förekommit, att tillstånd lämnats för import av färdiga industriprodukter inom kvarn-, kex- och makaroniindustrierna, vilka produkter ofta hade högre kvalitet än de motsvarande produkter, som kunde framställas i Sverige, på grund därav att den svenska industrien ej tillätes att importera råvaror av samma kvalitet, som stode till förfogande för de utländska konkurrentindustrierna.

I fråga om utformningen av stödet åt produktionen av köttvaror har *Sveriges lantbruksförbund* uttalat.

Vad kommittén anfört rörande utformningen av de prisreglerande åtgärderna avseende kött och fläsk, synes lantbruksförbundet i princip icke giva anledning till någon erinran från förbundets sida. Detta gäller även vad kommittén i detta fall anfört om behovet av en central organisation för exporten och om den samverkan, som härför erfordras mellan producentorganisationen på området och andra slakteriföretag. Därest sistnämnda företags intresse i exporten sedermera skulle komma att visa sig vara av underordnad betydelse, finner lantbruksförbundet det emellertid vara önskvärt, att behovet av ett för ändamålet särskilt inrättat centralorgan upptages till förnyad prövning.

Även *statens livsmedelskommission* har i förevarande del tillstyrkt kommitténs förslag.

Sveriges grossistförbund har gentemot tanken på en centralisering av importen och exporten av köttvaror hänvisat till vad förbundet anfört därom i samband med sina allmänna invändningar mot kommitténs förslag till utformning av regleringsanordningarna.

Även *kommerskollegium* har förklarat sig finna starka skäl tala mot en centralisering av utrikeshandeln med köttvaror.

Rörande stödet åt äggproduktionen har *Sveriges fjäderfäavelsförening*, efter att ha pekat på den betydelse fjäderfäaveln hade för de mindre jordbruken, anfört bland annat följande.

Med hänsyn till äggproduktionens säsongmässiga variation kan den svenska produktionen under vår och sommar svara för vårt lands äggförsörjning, tidvis med ett avlastningsbehov genom export. Under övriga delar av året svara produktion och konsumtion mot varandra, tidvis med ett mindre importbehov. Allteftersom skötseltekniken förbättras ute hos producenterna så kommer variationens storlek att minska och därmed även prisvariationerna, förutsatt att produktionen genom staten åtnjuter importskydd i form av importreglering med importavgifter eller liknande. Ett dylikt importskydd blir också nödvändigt så snart den svenska foderspannålen icke kan säljas till världsmarknadspris eller köpkraftfodret belägges med införselavgifter i syfte att reglera animalieproduktionen och hindra produktionsöverskott. Dessutom förekomma tillfälliga variationer, vilka äro betingade av till exempel onormalt gynnsam väderlek o. d. Jämväl dessa variationer kunna kräva en avlastning genom export. Andra medel för avlastning av mindre tillfälliga överskott äro konservering och kylhuslagring, men komma dessa under normala tider att tidvis visa sig otillräckliga för avlastningen av pristryckande överskott. En äggexport av viss omfattning synes därför vara ofrånkomlig under normala tider. I samband med införandet av importavgifter på kraftfoder, såsom föreslagits, bör givetvis äggproduktionen få sin del av de inkomster, som uppkomma av importavgifterna. En reglering av äggproduktionens storlek liksom den övriga animalieproduktionen är givetvis som grundprincip riktig, men importrestriktioner för kraftfoder, införda i syfte att reglera exempelvis mjölkproduktionen eller fläskproduktionen, kan komma att drabba fjäderfäskötseln hårt, då speciellt hönsen leva så gott som uteslutande på koncentrerade fodermedel. Läger man så härtill att bristen på arbetskraft vid jordbruket skärper kravet på arbetsbesparande åtgärder även vid hönsskötseln, och härvid är utfodringen med färdiga kraftfoderblandningar en av de viktigaste, kan importrestriktionerna få en icke önskvärd inverkan på utvecklingen. Detta förhållande bör uppmärksammas. Kommittén har vidare föreslagit, att något statligt stöd vid export av ägg icke skall ifrågakomma, men att i stället restitution å kraftfoderavgifter skall utbetalas vid export av bland annat ägg men ej för större mängd importerade fodermedel än som motsvarar den verkliga exporterade kvantiteten ägg. Med kännedom om den internationella äggmarknadens mycket stora prisvariationer komma ganska säkert långa perioder att kännetecknas av en mycket stark spänning mellan å ena sidan det äggpris som behövs för att den svenska produktionen skall uppnå önskvärd räntabilitet och å den andra världsmarknadspriset. Under sådana högproduktionstider räcker icke en enkel restitution utan kräves ett kraftigare stöd för att icke det svenska äggpriset skall sjunka för långt under lönsamhetsgränsen. Prisvariationerna vid fri marknad äro avsevärt större för ägg än för något annat livsmedel, och detta förhållande kräver även särskilda åtgärder vid reglering av hemmamarknadspriset. Det rätta torde vara att hela det belopp, som kan beräknas ha lämnats i form av importavgifter, ställes till förfogande som stöd åt exporten.

Sveriges lantbruksförbund har yttrat.

Produktionen av ägg varierar starkt med säsongen och en utjämnande säsonglagring blir därför här av särskilt stor betydelse. Sådan säsonglagring omfattar regelbundet två på varandra följande regleringsår på så sätt, att upplagringen under ett år till viss del icke föres i marknaden förrän under det efterföljande året. Om man vid överväganden rörande prissättningen under det efterföljande regleringsåret kommer till den slutsatsen, att priset på ägg icke längre kan upprätthållas i tidigare utsträckning och om grunden för den verkställda inlagringen härigenom rubbas, så bör man enligt lantbruksförbun-

dets förmenande i detta fall jämväl särskilt överväga, vilka prisfallsersättningar, som lämpligen skola lämnas till lagerhållarna. Risken för handeln kan annars lätt framstå som så pass stor, att erforderlig lagring icke kommer till stånd på frivillig väg.

För att utjämna säsongväxlingarna i äggproduktionen torde förutom lagring jämväl i viss utsträckning böra upprätthållas en temporär export eller import. För att denna skall kunna smidigt anpassas till de föreliggande behoven och till riktlinjerna för prispolitiken, är det nödvändigt, att en effektiv samverkan säkerställes mellan vederbörande handelsorgan. Lantbruksförbundet finner därför lämpligt, att det av kommittén föreslagna centralorganet vid utrikeshandeln med ägg snarast möjligt måtte komma till stånd. Det synes också vara välbetänkt att centralorganet får till sitt förfogande en lämplig andel av importavgifterna för fodermedel på sätt kommittén föreslagit.

Sveriges grossistförbund har avstyrkt kommitténs förslag i fråga om en centralisering av importen och exporten av ägg, i det förbundet anfört följande.

Kommittén hänvisar beträffande den tekniska utformningen av äggregleringen till vad som anförts angående motsvarande reglering av handeln med köttvaror samt förordar att import och export skola centraliseras till en sammanslutning, uppbyggd efter samma principer som den för handhavandet av motsvarande uppgifter inom köttvaruregleringen föreslagna. Orimligheten i att låta invägningen av ägg — motsvarigheten alltså till omfattningen av slakten — bliva utslagsgivande såväl beträffande inflytandet i sammanslutningen (andelsteckningen skall, om jämförelsen med motsvarande sammanslutning inom köttvaruregleringen utdrages, baseras på ägginvägningen) som beträffande den sannolika kvoteringen av import och export, är här ännu mera påtaglig. Importen har hittills övervägande omhänderhaftas av andra än Svenska ägghandelsförbundet. Exporten har likaså i stor utsträckning omhänderhaftas av andra förelag, vilkas verksamhet till mycket stor del baserats på utlandsaffärer. Genomförandet av på ägginvägningen baserade kvotregler för import och export skulle alltså innebära ett premierande av en part, som med fackliga medel byggt upp en relativt hög invägning från producenterna (procentuellt dock icke lika mycket som slakteriförbundets del av den totala slakten), men vars andel i import- och exportaffärerna — speciellt importen — icke tillnärmelsevis motsvarar invägningsandelen. Flera enskilda företag med stor invägning ha vidare icke sysslat med import, under det att flera företag utan invägning eller med obetydlig sådan haft en relativt betydande import.

Ett fullföljande av jordbrukets fackliga och ekonomiska strävan mot 100-procentig anslutning skulle vidare de facto monopolisera utrikeshandeln till producentkooperationen utan möjlighet för övriga, som helt eller delvis syssla med distributionen, att från lika utgångspunkter bevaka sina intressen. En sådan konsekvens är, som vi även tidigare framhållit, oacceptabel och rimmar föga med de av kommittén beträffande den allmänna ekonomiska målsättningen åberopade principerna.

Förslaget om en centralisering av utrikeshandeln med ägg har vidare avstyrkts av *kommerskollegium*.

Vad angår de av kommittén ifrågasatta åtgärderna för stöd åt produktionen av mjölk och mejeriprodukter har *Sveriges lantbruksförbund* speciellt uppehållit sig vid frågan om export av smör såsom ett medel för att bereda ökat avsättningsutrymme för margarin på den inhemska marknaden och har härom uttalat.

Kommittén har diskuterat de förhållanden, under vilka export av smör i utbyte mot import av margarinråvaror kunde tänkas vara nationalekonomiskt lönande. Vederbörlig hänsyn synes härvid icke ha tagits dels till att smöret är drygare än margarinet och dels till att smöret måste anses äga ett mervärde framför margarinet. Lantbruksförbundet anser det vara angeläget, att dessa förhållanden beaktas, då man i ett visst läge har att taga ställning till frågan, huruvida avsättningen bör sökas på den inhemska eller på den utländska marknaden.

Kommittén har även utan ett slutgiltigt ställningstagande ifrågasatt, huruvida icke exportpristillägg borde kunna utbetalas å smör med fast belopp eller med visst belopp i förhållande till någon viss utlandsnotering, exempelvis den danska exportnoteringen. Vad sålunda ifrågasatts avser det fall, då produktionen icke överstiger den kvantitet, som statsmakterna förklarat sig vara villiga att stödja. Om något av de nämnda systemen kommer att tillämpas, vill lantbruksförbundet emellertid starkt understryka, att tilläggen måste avvägas så att de i genomsnitt utgå med hela skillnaden mellan det uppnådda exportpriset och priset inom landet. Om så ej sker blir nämligen stödet icke det avsedda, varjämte svårigheter komma att uppstå för det organ, som sättes att ombesörja exporten.

Som olika metoder att utvidga smörkonsumtionen respektive att begränsa margarinkonsumtionen har kommittén diskuterat antingen kvantitativ ransonering av margarinet eller inblandning av smör i margarin eller ändring av prisrelationen mellan de båda varuslagen. Av dessa alternativ har kommittén förordat det sistnämnda. Lantbruksförbundet kan för sin del starkt understryka de synpunkter, som härvid varit vägledande för kommitténs ställningstagande.

Förbundet har vidare förklarat sig vilja understryka det av kommittén uttalade önskemålet, att exporten av smör skulle centraliseras till Svenska mejeriernas riksförening, ävensom framhållit, att en viss centralisering även torde få anses påkallad av utrikeshandeln med ost liksom eventuellt även med andra mjölkprodukter.

Statens livsmedelskommission har beträffande den föreslagna avvägningen mellan smör- och margarinförbrukningen understrukit kommitténs uttalande, att då smör kunde exporteras till ett högre pris än tillverkningskostnaden för margarin, sådan export borde få äga rum och smör följaktligen få utbytas mot margarin på den inhemska marknaden i den utsträckning, som betingades av allmänhetens kostvanor och önskemål om tillgång till ett billigt matfett.

Sveriges grossistförbund har, under hänvisning till sitt tidigare återgivna principiella resonemang, anfört följande.

I fråga om den av kommittén föreslagna uppläggningsen av frågan om export och import av ost är en centralisering av samma slag som beträffande kött och ägg icke ifrågasatt. En randanmärkning, belysande för det sätt, varpå handelsn problem i detta sammanhang behandlas, må här dock påtalas. Kommittén anför parentetiskt om importen följande: Sådan import, som kan vara önskvärd i ett knapphetsläge och som sker innan priset å den inhemska marknaden överskrider den fastställda importgränsen, torde i stor utsträckning komma att ombesörjas av Svenska mejeriernas riksförening eller rättare sagt denna förenings centralorgan för osthandeln, d. v. s. Riksst, Svenska mejeriernas riksförenings ostlagerförening. Detta apostroferan-

de av producentkooperationen i dessa sammanhang är genomgående. Det förefaller egendomligt att kommittén vare sig här eller i andra sammanhang synes ha beaktat den faktiska ställning övriga grupper inom distributionen intagit och fortfarande i betydande utsträckning intaga i import- och export-handeln. Vi kunna icke värja oss för uppfattningen att kommitténs framställning här bär en utpräglad tendentiös prägel.

Frågan om att slopa det statliga stödet åt säsongmässig lagring av vissa animaliska produkter och att i stället lämna en prisfallsgaranti åt lagerhallarna, för den händelse importgränsen å dessa varor skulle sänkas, har berörts av *Sveriges lantbruksförbund*, som därom — utöver vad förbundet anfört i samband med frågan om stödet åt äggproduktionen — yttrat bland annat följande.

Enligt de erfarenheter man har från mellankrigsperioden, kommer säsongprisvariationen inom landet, därest den isoleras genom ett importskydd, att få ett annat förlopp än motsvarande säsongprisvariation utomlands. Det förefaller härvid icke uteslutet, att priset utomlands temporärt vid säsongmässigt stor inhemsk produktion kan komma att ligga över prisnivån inom landet. Detta har också av kommittén framhållits. I ett sådant läge kan det, därest export kommer till stånd, visa sig, att exporten senare vid säsongmässigt liten produktion skapat ett sådant knapphetsläge, att det genomsnittliga priset under året blir högre än det som statsmakterna avsett att stödjä. I en sådan situation synes kommittén vilja rekommendera, att exporten regleras i syfte att framtvunga en ökad säsonglagring och större utjämning av tillförseln till den inhemska marknaden. Därvid kommer givetvis säsongprisvariationen att utjämnas vad avser konsumentpriserna, vilket i sin tur får till följd att de med lagringen förenade riskerna bliva större. Som konsekvens härav finner kommittén, och lantbruksförbundet instämmer häri, att staten i vissa fall bör lämna prisfallsersättning åt lagerhallarna och detta oaktat att staten eljest icke längre bör stödjä den säsongmässiga lagringen.

Lantbruksförbundet vill för sin del framhålla, att säsonglagringen och en därigenom åstadkommen utjämning av tillförseln på den inhemska marknaden varit ett av de viktigaste arbetsfälten för jordbrukets ekonomiska föränsrörelse, som på detta område numera samlat en betydande erfarenhet. Därest säsongprisvariationen åter blir av lämplig storlek, kan man därför enligt förbundets förmenande antaga, att säsonglagringen på frivillig väg skall komma att få en betryggande omfattning. Förbundet vill sålunda även i detta sammanhang framhålla såsom önskvärt, att största möjliga frihet måtte lämnas för en naturlig anpassning till marknadsläget. För produkter, som i mindre utsträckning saluföras genom de ekonomiska organisationerna, är det därvid av särskild vikt, att säsongvariationen i konsumentpriserna ger en erforderlig stimulans till utjämnande lagring. I andra fall däremot kan, som kommittén även framhållit, kostnaden för lagringen i viss utsträckning fördelas på produktionen genom en inom vederbörande organisation ordnad anpassning av producentpriserna efter säsongen, detta frånsatt vilken säsongvariation som lämpligen befinnes böra slå igenom i konsumentpriserna. Dessa förhållanden äro inom den ekonomiska föränsrörelsen föremål för uppmärksamhet.

I samband med redogörelsen för yttrandena över kommitténs förslag rörande utformningen av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område torde här även få nämnas, att *Sveriges lantbruksförbund* — jämte det för-

bundet förklarar sig dela kommitténs uppfattning att en statlig subventionering i fråga om jordbruksmaskiner och redskap ur teknisk synpunkt vore svår att anordna och måste få en mycket ojämn verkan vid olika jordbruk — pekat på den möjlighet att nedbringa jordbrukets kostnader för dylika maskiner och redskap, som en sänkning av nu gällande tullsatser kunde erbjuda, samt uttalat, att denna fråga vid lämpligt tillfälle borde upptagas till en mera allsidig prövning.

I anslutning till utformningen av de prisreglerande åtgärderna må till sist även beröras frågan om löneklyftan mellan jordbruksbefolkningen och med denna jämförliga befolkningsgrupper.

Beträffande kommitténs uttalanden härom hänvisas till sid. 68—70 i den förut lämnade redogörelsen för huvuddragen av betänkandet samt till kapitel 16 i detta.

Förevarande spørsmål har särskilt berörts endast i ett fåtal yttranden.

Riksförbundet landsbygdens folk har anfört.

Kommittén har enligt vad förbundet kunnat finna ingenstädes sagt, att likställandet endast bör ske i förhållande till andra näringsgrupper på landsbygden, men kommittén har av direktiv från regeringen och riksdagen känt sig bunden att begränsa jämförelsen till att gälla mellan inkomstnivån för jordbrukets folk och löneläget i stort för arbetare på landsbygden utanför jordbruket. Eftersom kommitténs bedömning alltså blott kunnat avse löneskillnaden mellan jordbruksbefolkningen och andra grupper av arbetare å landsbygden, har kommittén enligt vad den själv framhåller ej ingått på frågan om skillnaden mellan landsbygd och stad i fråga om löneläget eller dylika förhållanden.

Detta är enligt förbundets åsikt en stor svaghet i kommitténs arbete och innebär, att kommittén icke tillräckligt beaktat problemet »flykten från landsbygden». Förbundet anser som ett oeftergivligt önskemål, att arbetsinkomstnivån för jordbruket skall jämföras icke blott med den nuvarande inkomstnivån för andra grupper av arbetare å landsbygden, utan med inkomstnivån för andra grupper i landet som helhet. Förbundet hävdar, att en jämförande undersökning i sådant syfte snarast bör föranstaltas. Den från kommitténs sida föreslagna utjämningen mellan den av kommittén beräknade inkomstskillnaden mellan jordbruket och andra grupper på landsbygden kan enligt förbundets mening endast betraktas som en etapp på vägen till den fulla utjämningen.

Den likställighet kommittén uppställt som mål innebär icke att även alla människor inom jordbruket skola ha samma inkomst. En sådan likställighet torde för övrigt vara omöjligt att genomföra. Liksom det inom näringslivet i övrigt finnes större och mindre företagare med däremot svarande risker och inkomster, skickligare och mindre skickliga arbetare med olika arbetsinkomster o. s. v., så kommer det att vara på samma sätt inom jordbruket. Den nu åsyftade likställigheten innebär alltså, att jordbruket som näring skall jämföras med andra näringar.

Vid jämförelsen mellan inkomstnivån för jordbruket och för andra grupper på landsbygden har kommittén konstaterat, att inkomstskillnaden i vart fall icke torde understiga 15 procent. Inom kommittén har emellertid också framförts den uppfattningen, att den nuvarande löneklyftan enligt erfarenheterna i praktiken är större och att en uppskattning av löneklyftan till mellan 20 och 25 procent av nuvarande lantarbetarlön skulle giva en rik-

tigare bild av dagens läge. Förbundet anser, med den omedelbara kontakt det har med jordbrukets förhållanden, att den sist angivna skillnaden torde vara närmast överensstämmande med verkliga förhållandet.

Som en naturlig följd av statsmakternas sedan flera år tillbaka gjorda uttalanden bör man nu, när kriget upphört, snarast utjämna den skillnad, som finnes. Härvid bör man enligt förbundets mening omedelbart kunna utjämna den skillnad på 15 procent som lägst konstaterats vara för handen och senare — efter förnyad undersökning av den återstående skillnaden — även denna så snart som möjligt. För utjämning av skillnaden på 15 procent behöves enligt kommitténs beräkning en summa på cirka 195 miljoner kronor tillföras den nuvarande jordbrukskalkylens inkomstsida. I denna summa är emellertid icke beaktad den ökning i skillnaden, som kan komma att uppstå genom de nu påbörjade avtalsrörelserna utanför jordbruket, varför summan måste bli i motsvarande mån högre. Förbundet anser, att statsmakterna böra giva prismskyddet direktiv om att denna summa tillräknas vid utarbetandet av kalkylen för produktionsåret 1947/48. Någon praktisk omöjlighet att åstadkomma denna utjämning torde enligt vad kommitténs beräkningar visa knappast finnas. Den erforderliga höjningen skulle endast medföra en mindre ökning av hushållens utgifter, varjämte den höjande inverkan på levnadskostnadsindex i huvudsak komme att uppvägas av omsättningskattens upphörande. I den mån priserna på jordbrukets förnödenheter i nästa kalkyl kunna beräknas sjunka, antingen av sig själva eller med statsmakternas medverkan, kan den direkta höjningen av jordbrukspriserna naturligtvis bli i motsvarande grad lägre.

Förbundet vill vidare anmärka, att avvägningen mellan olika intressen inom den allmänekonomiska ramen städse bör ske till jordbrukets förmån under den tid, som kommer att förflyta till dess den fulla utjämningen är ett faktum. Eventuella inkomstökningar för grupperna utanför jordbruket böra enligt förbundets mening icke få ske så, att priserna på jordbrukets förnödenhets- och konsumtionsvaror komma att stiga. Tvärtom böra de ske så, att priserna på dessa varor förbli oförändrade eller helst sänkas. Detta är en av förutsättningarna för att utjämningen skall kunna förverkligas utan en stark stegring av jordbruksprodukternas pris.

Jämväl *Svenska lantarbetsgivareföreningen* har ansett, att kommitténs beräkning av löneklyftan vore för låg. Föreningen har anfört.

Vid den lönejämförelse, som kommittén gjort, har man i stort sett hållit sig till arbetare i anställningsgruppen körkarl och med en sådan jämfört arbetare utanför jordbruket med ungefär samma ställning inom sitt yrke som körkarlen. Det synes föreningen, att denna jämförelse icke är tillfredsställande, då densamma i sin ofullständighet giver en bild av att den existerande löneklyftan är mindre än de faktiska förhållandena giva vid handen. Betydelsen av ett för jordbruket förbättrat löneläge har därmed icke erhållit den accentuering, som enligt föreningens uppfattning är nödvändig. Föreningen är nämligen av den uppfattningen, att en överbryggnings av den av kommittén angivna löneklyftan knappast bereder jordbruket möjlighet att upplaga konkurrensen med andra näringsgrenar om den kvalificerade arbetskraften. Föreningen finner det därför synnerligen angeläget att understrika betydelsen av att vid jordbruket sysselsatta arbetstagare inom olika kategorier komma i minst samma löneläge, som gäller för befattningshavare i motsvarande ställning inom andra näringsgrenar. Föreningen anser sålunda, att även andra jämförelser än den kommittén företagit måste läggas till grund för ett bedömande. Enbart en utjämning av nyssnämnda löneklyfta skulle blott delvis föra jordbruket ur dess bekymmersamma läge i avseende

å arbetskraftsförsörjningen. En målsättning bör sålunda enligt föreningen vara att uppnå konkurrenskraftigt löneläge och därmed eliminera den eftersläpning i fråga om lönerna, som sedan lång tid påtagligt bidragit till att jordbruket väl mera än någon annan näringsgren sedan lång tid haft svårt att erhålla tillräcklig och god arbetskraft.

Vidare ha *lantbruksakademien* och *Svenska lantarbetareförbundet* uttalat den åsikten, att löneklyftan vore större än kommittén antagit.

Vikten av jordbrukets konkurrenskraft på arbetsmarknaden har understrukits även av *Svenska bankföreningen*, som angående förevarande fråga yttrat.

Kommittén har till en början anslutit sig till vissa uttalanden om att man för den i jordbruket arbetande befolkningen bör eftersträva likställighet i inkomsthänseende med jämförliga befolkningsgrupper. Innebörden av denna sats är såtillvida icke fullt klar, att det synes ovissst huruvida med jämförliga befolkningsgrupper avses befolkningen allenast på landsbygden eller även i städerna. I ett senare sammanhang gör kommittén ett uttalande av innebörd, att jordbruket bör lämna så stor avkastning, som erfordras bland annat för att »arbetskraften skall erhålla den lön, vid vilken den vill stanna kvar i jordbruket». Enligt bankföreningens mening innebär den sistnämnda satsen ett principiellt riktigare ståndpunktstagande till avlöningsfrågan än den förra. Att i detta hänseende draga upp andra paralleller med »jämförliga befolkningsgrupper» än att lönerna böra vara av den storlek att de bliva konkurrenskraftiga synes här liksom på andra områden vara opåkallat.

Socialstyrelsen har under framhållande av osäkerheten vid beräkningen av löneklyftans storlek uttalat, att vissa skäl föreläge till antagande, att skillnaden i lönenivå mellan lant- och industriarbetare under de senaste åren minskats så att den av kommittén angivna övre gränsen för löneklyftan, d. v. s. 20 procent, numera sannolikt underskridits. I anslutning härtill har styrelsen understrukit kommitténs uttalande om att en fördjupad undersökning av detta spörsmål vore erforderlig.

Departementschefen.

Kommittén har ingående behandlat frågan om utformningen av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område. Beträffande flertalet av de här berörda spörsmålen gäller, att de icke lämpligen böra lösas för någon längre tid framåt. Gestaltningen av de prisreglerande åtgärderna kan i hög grad komma att påverkas av sådana omständigheter av handelspolitisk natur, som nu ej kunna överblickas, ävensom av förhållandena överhuvud taget på världsmarknaden. Även i fråga om sådana åtgärder, som huvudsakligen taga sikte på förhållandena inom landet, måste man vara beredd att anpassa utformningen efter de förändringar, som kunna inträffa, exempelvis i fråga om produktionsförhållandena i olika delar av landet, avsättningsmöjligheterna på den inhemska marknaden och den verkan de få för olika grupper av konsumenter. Man måste vidare förutsätta, att justeringar i regleringssystemet efter hand böra vidtagas, i den mån erfarenhet vinnes rörande dess verkningar i olika avseenden.

Att märka är dessutom, att regleringsanordningarna, så länge nuvarande extraordinära förhållanden bestå, måste anpassas efter dessa. Det kan ej nu bedömas, när det kan bli möjligt att avveckla de nuvarande regleringsanordningarna och övergå till de friare former, som jag i likhet med kommittén anser önskvärda. Detta bör dock ej hindra att man, utan att därmed binda sig för längre sikt, nu till behandling upptager sådana frågor av mera principiell betydelse, som kunna väntas bli aktuella vid en återgång till normala förhållanden och vilkas lösning ej är beroende av förhållanden, som ännu ej kunna överblickas. Sedan dylika ståndpunkttaganden skett, böra strävandena bland annat inriktas på att, i den mån försörjningsläget lättar, successivt anpassa regleringsåtgärderna efter de principer, som anses böra tillämpas under normala förhållanden, så att övergången till de sistnämnda kan ske smidigt och utan onödigt dröjsmål.

Med hänsyn till det anförda kommer jag i det följande i stort sett att begränsa mig till att ange min uppfattning rörande vissa av grunddragen för den prisreglerande verksamheten. Jag vill emellertid erinra om att även dessa grundlinjer, åtminstone delvis, äro beroende av omständigheter, som lätt kunna förändras, och därför huvudsakligen böra betraktas såsom ett handlingsprogram, vilket kan behöva revideras, allteftersom förändringar inträffa i de förhållanden, som förelågo då det uppgjordes.

Den måhända mest betydelsefulla frågan i detta sammanhang, i vart fall ur konsument synpunkt, torde vara vilken form det allmänna prisstödet åt jordbruket bör få. Såsom kommittén framhållit kunna här framför allt två vägar komma i fråga. Den ena är, att stödet lämnas i form av en reglering av importen av jordbruksprodukter på så sätt att jordbruket, genom att importen avgiftsbelägges eller kvantitativt begränsas, får möjlighet att i den mån så erfordras för att bereda jordbruket avsedd lönsamhet uttaga priser på den inhemska marknaden, som överstiga världsmarknadens. Den andra är att det allmänna ej vidtager några importreglerande åtgärder eller endast vidtager dylika i mycket begränsad utsträckning och sålunda låter konsumentpriserna och därmed också de priser, som producenterna kunna erhålla vid försäljningen av sina produkter, mer eller mindre anpassa sig efter världsmarknadens, men i stället genom utbetalande av särskilda statliga pristillägg till producenterna bereder dessa den utfyllnad, som behövs för att jordbruket skall uppnå den avsedda lönsamhetsnivån.

Såsom kommittén utvecklats är den senare vägen överhuvud knappast framkomlig beträffande flertalet vegetabilier och erbjuder betydande svårigheter och olägenheter i fråga om andra animalier än mejeriprodukter. För sistnämnda produkter erbjuder den däremot tekniskt sett inga större svårigheter och har ju även i stor utsträckning tillämpats under åtskilliga år.

Jag vill här även framhålla att jag ej finner det möjligt att genom statliga subventioner nedbringa priserna å jordbrukets förnödenheter eller dess produktionskostnader i övrigt i sådan grad, att detta skulle kunna till någon nämnvärd del ersätta ett importskydd i annan form.

För min del anser jag det icke önskvärt, att som ett normalt led i pris-

regleringsverksamheten på jordbrukets område skall ingå utbetalande av betydande bidrag av statsmedel för att hålla de allmänna konsumentpriserna på en lägre nivå än som svarar mot de faktiska produktionskostnaderna, i de sistnämnda då inräknad en ersättning till jordbrukets arbetskraft, likvärdig med den jämförliga befolkningsgrupper erhålla. Det synes mig ur alla synpunkter vara att föredraga att stödet här — liksom stödet åt andra näringsgrenar, vilka åtnjuta skydd — får den formen, att både producent- och konsumentprisnivån genom en begränsning eller fördyring av importen lyftas över importprisnivån och att konsumentpriserna sålunda giva uttryck för de faktiska produktionskostnaderna. Bland annat synes en dylik form för prisstödet stå bäst i överensstämmelse med den målmedvetna utveckling av åtgärderna på det socialpolitiska området, som ägt rum särskilt under de senaste åren och alltjämt pågår.

Som medel för en höjning av den inhemska producentprisnivån över importprisnivån har kommittén, i överensstämmelse med vad som gällde under 1930-talet, anvisat en importreglering, i första hand genom uttagande av importavgifter men därjämte, för den händelse så skulle visa sig erforderligt, i form av kvantitativ importreglering. Förslaget i denna del har i allmänhet i princip lämnats utan erinran. I vissa yttranden har dock hävdats, att man hellre borde söka nå den avsedda effekten genom ett tullskydd. Särskilt har, såsom av det föregående framgår, Kooperativa förbundet gjort gällande att ett system med tullskydd bestämt vore att föredraga i synnerhet framför en kvantitativ importreglering men även framför ett system med importavgifter, enligt vilket avgifternas storlek efter bemyndigande från riksdagen fastställdes av Kungl. Maj:t eller eventuellt av ett Kungl. Maj:t underordnat centralt regleringsorgan. Delvis kan jag instämma i vad förbundet anfört rörande de företräden tullar ha framför nyss nämnda former för importskydd. Det är sålunda uppenbart, att en kvantitativ importreglering alltid måste väntas erbjuda svårigheter med hänsyn till de problem, som uppkomma vid fördelningen av importkvantiteter med mera. Särskilt ur handelns synpunkt äro vidare tullar otvivelaktigt att föredraga framför ett system med importavgifter på grund av den större fasthet, som utmärker tullsystemet. Däremot kan jag icke dela förbundets uppfattning, att tullar ur demokratisk synpunkt skulle vara att avgjort föredraga framför importavgifter. Vad angår kravet på offentlighet synes det mig ej föreligga någon skillnad mellan de båda systemen, och även i fråga om importavgifterna ankommer det ju alltid på riksdagen att besluta om dessas höjd och om de gränser, inom vilka Kungl. Maj:t eller det centrala regleringsorganet skall äga variera desamma.

Enligt min mening skulle det dessutom erbjuda utomordentligt stora svårigheter att enbart medelst ett tullskydd nå den åsyftade effekten. Jag vill erinra om att priserna på jordbruksprodukter på världsmarknaden förut ofta uppvisat stora och häftiga fluktuationer, och att risken för att liknande svängningar skola förekomma även i fortsättningen ingalunda torde vara utesluten. Lämnades skyddet åt jordbruket enbart i form av tullar, skulle

detta därför lätt, om prisnivån på världsmarknaden förändrades mer avsevärt i förhållande till den vid fastställandet av tullens storlek rådande prisnivån, kunna leda till kraftiga variationer i den inhemska producentprisnivån. Med hänsyn till storleken av den inhemska produktionen måste man härvid vänta, att det framför allt skulle bliva prisfall på den internationella marknaden, som skulle komma att giva ett utslag på den inhemska producentprisnivån, medan däremot prisstegringar på utlandsmarknaden sannolikt ej i samma mån skulle kunna utnyttjas av jordbruket. Förutom på de menliga inverkningsar detta skulle få för jordbrukets lönsamhet kan även pekats på de olägenheter, som ur konsumentsynpunkt äro förenade med stora och häftiga svängningar i livsmedelspriserna. Vidare må erinras om svårigheten att vid ett system med tullskydd taga erforderlig hänsyn till de säsongmässiga variationer i den inhemska producentprisnivån, som normalt förekomma i fråga om flera jordbruksprodukter och som utgöra en förutsättning för att jordbruket skall kunna utan särskilt stöd från statsmakternas sida lagra de periodvis uppkommande överskotten på vissa slag av jordbruksprodukter för att sedan sälja dessa under de perioder, då produktionen understiger konsumtionen. Om man ej vill permanent sätta tullarna så högt, som motsvarar jordbrukets behov av importskydd under de perioder, då den inhemska producentprisnivån normalt ligger högst, vilket förfaringssätt tydligen är ägnat att ingiva stora betänkligheter, nödgas man alltså tillämpa ett system med varierande tullar under olika perioder. Svårigheten härmed är att de tidpunkter, då tullarna böra höjas eller sänkas, ej alltid kunna bestämt fixeras i förväg.

Med hänsyn till de betydande företräden, som importavgifter ur de nyss anförda synpunkterna ha framför tullar, anser jag att man åtminstone tills vidare bör utgå från att importskyddet åt jordbruket i första hand bör lämnas genom uttagande av dylika avgifter. Härvid förutsätter jag, att den utsträckning, i vilken importavgifter skola få uttagas av Kungl. Maj:t eller vederbörande centrala regleringsorgan, årligen kommer att fastställas av riksdagen i samband med prövande av förslag från Kungl. Maj:t rörande utformningen av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område.

Importskyddet åt jordbruksproduktionen bör, såsom kommittén framhållit, självfallet omfatta ej enbart jordbruksprodukter i egentlig mening utan även fodermedel.

Med hänsyn till de olägenheter, som ur olika synpunkter äro förenade med en kvantitativ importreglering, anser jag, att detta medel för åvågabringande av det önskade importskyddet om möjligt bör undvikas. Det bör dock kunna tillgripas såsom en sista utväg, om andra åtgärder ej skulle visa sig tillräckliga. I likhet med vad som var fallet före det senaste världskriget torde därför böra finnas befogenhet för Kungl. Maj:t och, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, vederbörande centrala regleringsorgan att tillämpa en kvantitativ importreglering.

Efter vad nu anförts om det sätt, på vilket det statliga prisstödet åt jordbruket bör lämnas, torde jag få övergå till frågan, hur storleken av detta stöd skall bestämmas. Rörande själva principen härför har jag redan på tal om målsättning för jordbrukspolitiken anført, att det allmänna prisstödet åt jordbruket bör avvägas så, att det skall åsyfta att giva full lönsamhet åt jordbruk, som till storleken motsvara genomsnittet i storleksgruppen 10—20 hektar och som fylla rimliga anspråk i fråga om arronderingen och de fasta anläggningarnas beskaffenhet (basjordbruk). Tillämpningen av en dylik princip förutsätter vissa ändringar i de grunder, som nu tillämpas för beräkningen av stödets storlek. Under det att man för närvarande använder sig av en s. k. totalkalkyl, vilken angiver indexmässiga förändringar i jordbrukets samlade inkomster och utgifter i förhållande till ett visst basår, bör man i fortsättningen utgå från de faktiska genomsnittliga förhållandena inom en viss grupp av jordbruk. Detta torde, såsom kommittén föreslagit, lämpligen kunna göras så, att man införskaffar faktiska siffror rörande produktionskostnader och inkomster vid ett antal jordbruk, så utvalda, att de genomsnittligt motsvara det nyss angivna basjordbruket. Med ledning av dessa faktiska resultat bör så uppgöras en kalkyl (typjordbrukskalkyl) utvisande vilka priser dylika jordbruk under exempelvis antagande om normal skörd och oförändrade produktionskostnader genomsnittligt behöva för sina produkter för att kunna uppnå avsedd lönsamhet. En dylik kalkyl innefattar betydande företräden i förhållande till den nu använda totalkalkylen. Den angiver sålunda direkt, vilken lönsamhet jordbruken i den åsyftade gruppen genomsnittligt faktiskt uppnått och den inverkan en viss förändring i producentpriserna får för lönsamheten, medan totalkalkylen endast utvisar relativa förbättringar eller försämringar i lönsamheten i förhållande till ett visst basår. Genom att upprätta särskilda typjordbrukskalkyler för olika storleksgrupper av jordbruk och för olika delar av landet kan man vidare utläsa de skillnader i lönsamhet, som kunna föreligga mellan dessa, medan totalkalkylen behandlar hela landets jordbruk som ett enda företag. Typjordbrukskalkylen blir sålunda bland annat av stort värde, då det gäller att avväga prisstödet åt olika produktionsgrenar så, att basjordbruken i olika delar av landet skola kunna erhålla full lönsamhet.

Med hänsyn till den betydelse dylika typjordbrukskalkyler få vid avvägningen av det allmänna prisstödet är det av vikt, att det material, på vilket de skola grundas, är tillräckligt omfattande och tillförlitligt. Det antal jordbruk i den nu närmast ifrågavarande storleksgruppen, 10—20 hektar, vilka för närvarande genom deltagande i den jordbruksekonomiska undersökningen ha en fullständig inkomst- och kostnadsredovisning, är särskilt i vissa delar av landet alltför litet för att deras driftsresultat skulle kunna läggas till grund för dylika kalkyler. Det är därför angeläget, att en utvidgning av underlaget för desamma snarast kommer till stånd. Det torde lämpligen få ankomma på statens livsmedelskommission och lantbruksstyrelsen att i samråd utreda vilka åtgärder, som böra vidtagas för en dylik utvidgning. Härvid bör givetvis särskild vikt fästas vid att urvalet av de

deltagande fastigheterna skall bliva sådant, att genomsnittet inom den grupp, som skall läggas till grund för avvägningen av det allmänna prisstödet, blir representativt för den åsyftade rationaliseringsgraden, d. v. s. jordbruk med för gruppen genomsnittlig storlek och med rimliga arronderings- och anläggningsförhållanden. Utredningen bör även omfatta frågorna om de åtgärder, som böra vidtagas för att räkenskapsmaterialet skall bliva fullt tillförlitligt, och det sätt, på vilket bearbetningen av materialet skall ske. Vad sistnämnda fråga angår vill jag framhålla, att det icke synes mig böra komma i fråga, att arbetet med upprättande av kalkylerna, såsom Riksförbundet landsbygdens folk gjort gällande, skulle omhänderhavas av jordbrukets fackliga och ekonomiska organisationer. Däremot kan jag såtillvida instämna i den uppfattning, som legat till grund för detta riksförbundets uttalande, att det givetvis är angeläget, att arbetet sker på ett fullständigt objektivt sätt samt att jordbruket beredes tillfälle att deltaga däri och att granska de föreliggande utredningsresultaten.

Enligt kommitténs förslag borde de här avsedda kalkylerna i första hand upprättas för storleksgrupperna 10—20 hektar och 20—30 hektar. Vidare borde vid uppgörandet av dylika typjordbrukskalkyler tillämpas den indelning av riket i fem naturliga jordbruksområden, som använts vid bearbetningen av de hittills insamlade räkenskapsresultaten, och särskilda kalkyler upprättas för ett vart av dessa områden. Här åsyftade områden äro följande:

Skåne-Hallands slättbygder,

sydsvenska mellanbygden,

mellersta Sveriges slättbygder, omfattande Öland, Gotland, Östgötaslätten,

Vänerslätten samt Mälar- och Hjälmarsbygden,

södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder, samt

norra Sverige, omfattande hela Norrland utom Gästrikland ävensom mellanbygden och fjällbygden i Kopparbergs län.

Kommittén har ytterligare framhållit, att det vore önskvärt, att norra Sverige i beräkningarna skulle uppdelas i två områden, nämligen övre Norrland, omfattande Västerbottens och Norrbottens län, samt nedre Norrland, omfattande den övriga delen av norra Sverige.

Vad kommittén föreslagit i fråga om de grupper, för vilka typjordbrukskalkyler böra upprättas, synes mig ändamålsenligt. Av den ståndpunkt jag intagit till frågan om valet av basjordbruk följer, att det enligt min mening ej finnes anledning att, såsom ifrågasatts bland annat i ett av vissa kommittéledamöter avgivet yttrande, verkställa särskilda kalkyler för jordbruk i storleksgruppen 10—15 hektar. Jag vill emellertid framhålla, att det torde böra förutsättas, att den jordbruksekonomiska undersökningen liksom hittills kommer att omfatta jordbruk i samliga storleksgrupper. Man kommer sålunda i fortsättningen, även om särskilda typjordbrukskalkyler ej upprättas beträffande andra storleksgrupper än de två först nämnda, alltid att ha möjlighet att, låta vara något i efterhand, jämföra lönsamhetsförhållandena i de olika grupperna. Ej heller i fråga om valet av de områden, för vilka särskilda kalkyler böra upprättas, finner jag anledning till erinran mot kom-

mitténs förslag. Påpekas må, att det här ej är fråga om att bestämma vissa områden, vilka skola behandlas olika vid detaljutformningen av de prisreglerande åtgärderna, utan endast om en uppdelning i syfte att belysa effekten av prisstödet i olika delar av landet med olikartade naturliga produktionsförutsättningar och även med i viss mån olikartad produktionsinriktning. Båda de nu berörda frågorna torde emellertid i viss mån bliva beroende på de erfarenheter, som vinnas under arbetet med handhavandet av prisregleringsverksamheten. Det är sålunda exempelvis tänkbart, att det längre fram kan befinnas önskvärt att vid upprättandet av typjordbrukskalkylerna följa en områdesindelning, som avviker från den nu angivna.

Såväl med hänsyn till att jordbrukets produktionsförhållanden ännu äro i så hög grad påverkade av krigsförhållandena, att de icke äro lämpade att användas som underlag för en för normala förhållanden avsedd avvägning av prisstödet, som ock i betraktande av att anslutningen av räkenskapskontrollerade jordbruk ännu icke är så stor, att tillförlitliga kalkyler kunna upprättas på grundval av dessa jordbruks räkenskapsresultat, torde det, såsom kommittén framhållit, åtminstone ännu en tid vara nödvändigt att bibehålla ett system med en totalkalkyl. Till den av kommittén berörda frågan om eventuella omläggningar i metoderna för upprättande av denna kalkyl torde det ej vara påkallat att här taga ställning. Ej heller synes det nödvändigt att nu i vidare mån än jag förut angivit fatta ståndpunkt till de i och för sig betydelsefulla spörsmål angående metoden för upprättandet av typjordbrukskalkylerna och användningen av desamma, som kommittén behandlat. Jag syftar här bland annat på sådana frågor som valet av basår eller basperiod, sättet för beräkning av de produktkvantiteter, som skola införas i kalkylen, längden av den tidrymd, under vilken den för basperioden uppgjorda kalkylen bör tillämpas, och det sätt, varpå under sagda tidrymd hänsyn bör tagas till eventuellt inträffade förändringar å inkomst- eller kostnadssidan. Nu nämnda och ett flertal andra problem torde i stället få upptagas till successivt avgörande med ledning av de erfarenheter, som efter hand kunna vinnas rörande metoden för upprättande av kalkylerna och rörande dessas användbarhet, och torde i första hand böra upptagas av det organ, som upprättar dylika kalkyler. Såvitt den närmaste tiden angår torde man böra räkna med att avvägningen av prisstödet i vart fall huvudsakligen måste baseras på en totalkalkyl.

Avvägningen av det allmänna prisstödet torde, vare sig densamma i främsta rummet skall grundas på en totalkalkyl eller på en typjordbrukskalkyl, böra ske före regleringsårets början. Det nu tillämpade systemet med vårprissättning bör alltså bibehållas. Såsom kommittén framhållit synes det emellertid angeläget, att denna avvägning skall vara definitiv och att justeringar av densamma med hänsyn till resultatet av skördeutfallet eller andra under regleringsåret inträffande förändringar å inkomst- eller kostnadssidan undvikas. Vid avvägningen av prisstödet bör därför till de priser, som i och för sig enligt föreliggande kalkyler behövas för att jordbruket skall kunna uppnå avsedd lönsamhet, läggas en marginal, vilken giver jord-

bruket möjlighet till en viss kompensation i händelse av svag skörd. Vid bestämmandet av marginalens storlek bör bland annat beaktas, att variationerna i skörderesultatet under ett antal år i viss utsträckning böra medföra en utjämning av de över- eller underskott i förhållande till det beräknade resultatet, som kunna ha uppstått enstaka år. Såsom kommittén anfört, torde det icke vara möjligt att någon längre tid i förväg angiva något bestämt mått för marginalens storlek, utan denna fråga torde få prövas med ledning av föreliggande förhållanden och vunna erfarenheter. Ej heller kan vid bedömningen av hur stor marginalen bör vara hänsyn tagas till de förhållanden, som skulle uppstå vid missväxt eller vid ett skörderesultat, som närmar sig missväxt. Frågan, i vad mån särskilt stöd bör utgå i dylika situationer, torde ej kunna regleras i förväg.

Den varje vår skeende avvägningen av det allmänna prisstödet bör alltså leda till att för varje särskild produktionsgren, där importskydd bör lämnas, anges den genomsnittliga prisnivå å produkterna, som statsmakterna skola stödja genom importregleringen (importgränsen). I den mån så anses erforderligt, torde i samband därmed även böra i stora drag angivas de variationer i importgränsen, som böra medgivas på grund av normala säsongmässiga variationer i den inhemska prisnivån.

Riktpunkten vid avvägningen av prisstödet bör, i enlighet med vad förut anförts, vara att arbetskraften vid jordbruk av basjordbrukets rationaliseringsgrad skall få en ersättning för sitt arbete, som motsvarar vad jämförbara arbetargrupper erhålla. Såsom kommittén framhållit måste emellertid den takt, i vilken utjämningen av den nuvarande löneklyftan mellan jordbruksbefolkningen och andra befolkningsgrupper kan ske, bliva beroende av olika faktorer, bland andra produktionsutvecklingen, avsättningsförhållandena och det allmänna ekonomiska läget.

Vid avvägningen av prisstödet bör beaktas, att stödet skall giva avsedd lönsamhet åt jordbruken i olika delar av landet. Rörande de problem, som härvid uppkomma, må erinras om vad förut sagts därom att åtminstone en avsevärd del av de olikheter i fråga om produktionsförutsättningarna och produktionskostnaderna, som föreligga mellan skilda delar av landet, torde kunna utjämnas genom det sätt, på vilket stödet åt olika grenar av jordbruksproduktionen avväges. Vidare bör den naturliga prisdifferentieringen mellan överskotts- och underskottsområden beaktas vid avvägningen. Denna naturliga prisdifferentiering leder ju till att brukningsdelarna i de ur jordbrukssynpunkt mindre gynnsamt lottade delarna av landet genomsnittligt kunna påräkna ett något högre pris å sina produkter än brukningsdelarna i de bättre jordbruksområdena och bidrager alltså i någon mån till att utjämna de föreliggande differenserna i fråga om produktionskostnader med mera. Några åtgärder från det allmänna sidan för att genom statliga pristillägg eller på annat sätt åstadkomma en differentiering av produktpriserna i olika delar av landet böra däremot enligt min mening ej vidtagas. Från sistnämnda regel bör dock göras ett undantag, nämligen i fråga om mjölken. Därest jordbruket i Norrland eller vissa delar av Norrland ej genom de i det föregående

omnämnda faktorerna skulle uppnå avsedd lönsamhet, torde nämligen ett särskilt tillskott böra lämnas jordbruket i dessa områden i form av ett differentieringsbidrag å mjölk. Det synes emellertid antagligt, att behovet av dylika differentieringsbidrag skall minska i samma mån som utvecklingen av det norrländska jordbruket fortskrider. Bland annat med hänsyn härtill torde man böra räkna med att den nuvarande kostnadsramen för dylika bidrag till det norrländska jordbruket, d. v. s. mellan 15 och 20 miljoner kronor per år, ej skall behöva överskridas.

De medel, som eventuellt kunna erfordras för utbetalande av dylika differentieringsbidrag, böra ställas till förfogande av det allmänna. Om en särskild mjölkavgift skulle komma att upptagas, böra de medel, som kunna inflyta därigenom, i första hand användas för att bestrida kostnaden för differentieringsbidragen.

Hela förslaget rörande utformningen av det statliga prisstödet bygger på den tanken, att importprisnivån å jordbruksprodukter under normala förhållanden kommer att ligga under den inhemska prisnivån. För närvarande är som bekant beträffande åtskilliga produkter förhållandet det motsatta. Även sedan mera normala förhållanden inträtt, kan man givetvis ej utesluta möjligheten av att åtminstone temporärt prisnivån å världsmarknaden i fråga om viss eller vissa produkter kan komma att ligga över den inhemska producentprisnivå, som statsmakterna stöda för att bereda jordbruket full lönsamhet — importgränsen. Det är tydligt, att ett dylikt förhållande skulle, om inga åtgärder vidtagas för att begränsa exporten, kunna leda till att brist uppstår på den inhemska marknaden eller att prisnivån å denna drives upp över vad som i och för sig kan anses skäligt.

Därest utlandspriserna ligga över importgränsen eller import ej kan ske, saknas den möjlighet att bromsa en prisstegring å den inhemska marknaden, som ett lättande av importrestriktionerna eljest utgör. På sätt kommitén framhållit kan det emellertid ej anses rimligt om jordbruket, förutom att detsamma normalt åtnjuter ett importskydd för att den däri arbetande befolkningen skall kunna uppnå en inkomstnivå, som är likvärdig med andra befolkningsgruppers, jämväl skulle äga vid tillfällen, då prisnivån å världsmarknaden mera tillfälligt ligger över den inhemska producentprisnivå, som erfordras för att bereda jordbruket en dylik lönsamhet, begagna sig av denna stegring av världsmarknadens prisnivå för att uppnå högre priser på den inhemska marknaden. I fråga om sådana produkter, där risk för en dylik prisstegring kan tänkas komma att föreligga, torde därför böra finnas möjlighet att begränsa exporten i den mån så behövs för att hindra att den inhemska producentprisnivån skall stiga över importgränsen. I de regleringsfullmakter, som böra tillkomma Kungl. Maj:t eller det centrala regleringsorganet, torde därför böra ingå befogenhet att genom reglering av exporten vidtaga de begränsningar av denna, som kunna anses erforderliga för sagda ändamål.

Det ligger såväl i jordbrukets som i det allmännas intresse, att de statliga ingripandena i prisstödjande eller prisreglerande syfte skola begränsas till vad som är oundgängligen nödvändigt. Jag delar därför helt kommitténs uppfattning, att statens verksamhet på detta område i huvudsak bör inskränkas till att lämna jordbruket ett importskydd. Härjämte kan det, såsom nyss framhållits, i vissa situationer tänkas bliva nödvändigt att vidtaga åtgärder för att förhindra, att den inhemska producentprisnivån skall stiga över vad som erfordras för att bereda jordbruket avsedd lönsamhet. Staten bör däremot ej garantera någon viss producentprisnivå å den inhemska marknaden, utan det bör, med den begränsning som nyss angivits, ankomma på jordbruket självt att ordna avsättningsförhållandena för sina produkter på det sätt som anses mest förmånligt för jordbruket och att därvid bland annat självt träffa valet, om export skall ske eller ej. Det statliga stöd åt lagring av jordbruksprodukter, som lämnats särskilt under krigsåren, bör avvecklas i och med återgången till en friare prisbildning och lagringsverksamheten i huvudsak övertagas av jordbruket självt. Beträffande brödsäd torde dock ett visst lagringsstöd böra lämnas även i fortsättningen för att förhindra alltför starka prisfall.

I fråga om målsättningen för jordbrukspolitiken har jag angivit, att jordbruksproduktionen icke bör vara större än att den väl rymmes inom den ram, som avsättningsmöjligheterna inom landet erbjuda. En konsekvens härav är, att något statligt stöd vid export av jordbruksprodukter i princip icke bör förekomma. Mot denna princip strider det ej, om statsmakterna vid export av sådana animaliska produkter, som framställts medelst importerade fodermedel, lämna restituktion med belopp, motsvarande importavgifterna för de fodermedel, som kunna anses ha belöpt på de exporterade kvantiteterna. Det blir i dylikt fall i realiteten endast fråga om att undanröja den konstlade fördyring av produktionen, som importavgifterna medfört. Jag anser därför, att dylik restituktion bör lämnas. Om export av smör eller andra mejeriprodukter kan ske, kunna vidare situationer tänkas då det, med fasthållande vid nyssnämnda målsättning, särskilt för att på annat sätt än genom höjning av margarinpriset få ett lämpligt förhållande mellan smör och margarin på den inhemska marknaden kan vara påkallat att utbetala ett exportbidrag för dylika produkter.

Mot kommitténs förslag i fråga om utformningen av regleringsanordningarna har Sveriges grossistförbund framställt den principiella invändningen, att det syntes syfta till en konkurrensbegränsning inom distributionen med jordbruksprodukter, vilken utslöte en fri konkurrens utifrån likställda utgångspunkter mellan olika företag och företagsformer. Såvida man över huvud accepterar tanken, att den egna jordbruksproduktionen, i den mån så erfordras för att jordbruksbefolkningen skall kunna uppnå en skälig inkomstnivå, bör genom ett importskydd beredas avsättning på den inhemska marknaden, synes mig denna anmärkning ogrundad. Eftersom man kan räkna med att den egna produktionen skall komma att täcka i vart fall en avgjort

överbäggande del av den inhemska konsumtionen, synes nämligen det avgörande för anmärkningens riktighet vara, huruvida de föreslagna regleringsåtgärderna innebära något, varigenom vissa distributionsintressen gynnas framför andra i fråga om avsättningen av landets egen produktion på den inhemska marknaden. Så är emellertid ej fallet. Tvärtom förutsättes, att statens ingripanden i stort sett böra begränsas till lämnande av ett importskydd och till vissa exportreglerande åtgärder. Till frågan om utformningen av sagda import- och exportreglerande åtgärder återkommer jag i det följande.

Vad härefter angår huvuddragen av regleringsanordningarna beträffande olika produktslag må anföras följande.

För den inhemska fodermedelsodlingen och animalieproduktionen blir det av utomordentligt stor betydelse, i vilken utsträckning och på vilka villkor möjlighet lämnas till import av fodermedel. Redan vid behandlingen av frågan om målsättningen för jordbrukspolitiken har jag framhållit, att det synes mig vara att tillråda att man tills vidare, i den mån en fodermedelsimport ej är önskvärd med hänsyn till det aktuella försörjningsläget, iakttaga en viss återhållsamhet vid medgivande av dylik import, men att man dock, så länge balanserade foderstater ej kunna uppställas medelst inhemska fodermedel, torde böra tillåta import av kraftfodermedel i den utsträckning, som erfordras för detta ändamål. Det torde vidare böra förutsättas, att vid en fodersäds-skörd av normal storlek utrymme bör lämnas för en viss fodermedelsimport, vilken kan begränsas, om så behövs för att förebygga uppkomsten av pristryckande överskott på den inhemska fodersädsmarknaden.

På sätt kommittén anført torde man vid avvägningen av prisstödet åt den inhemska fodermedelsodlingen böra utgå från de priser å animaliska produkter, som jordbruket behöver uppnå för att erhålla avsedd lönsamhet, och sedan avväga prisstödet åt fodermedelsodlingen så att priset å de inhemska fodermedlen skall motsvara det förädlingsvärde de ha vid en animalieproduktion, som avsättes till nyssnämnda priser. Vid det praktiska handhavandet av regleringen av fodermedelsimporten bör därför i första hand hänsyn tagas till prisutvecklingen beträffande inhemska fodermedel. Skulle dessa sjunka under den nivå, som motsvarar nyssnämnda förädlingsvärde, bör importen begränsas, och skulle de stiga över sagda nivå, böra importrestriktionerna lättas i den utsträckning, som behövs för att de inhemska fodermedlen åter skola gå ned till sagda nivå.

Importregleringen bör, i överensstämmelse med vad jag tidigare anført, i första hand ske enbart genom uttagande av importavgifter, och någon form av direkt kvantitativ importreglering bör ej tillgripas annat än som en sista utväg. Beträffande importavgifterna bör eftersträvas, att dessa skola hållas oförändrade under så långa perioder som möjligt. Vad Svenska foderämnes- och spannmålsimportörernas förening anført rörande tidpunkten för erläggande av importavgift synes mig böra beaktas. Likaså delar jag den av sagda förening uttalade uppfattningen, att fodermedelspriserna i importhamnarna böra vara normerande för de inhemska fodermedelspriserna.

För stödjande av den inhemska prisnivån å fodersäd och andra fodermedel torde vidare, liksom under 1930-talet, böra tillämpas ett system med inmalningstväng beträffande grynhavre och reglering av importen av färdigprodukter från havregrynsindustrien samt finnas befogenhet att uttaga skatt å här i riket tillverkade oljekakor och liknande fodermedel ävensom å här i landet framställt kli.

Enligt kommitténs förslag borde åtgärder för stödjande av den inhemska fodersädsodlingen i princip begränsas till åtgärder av den art, som nu angivits. Härtill kommer givetvis det stöd åt fodersädspriset, som prisstödet åt animalieproduktionen indirekt innebär. Därest fodersäds-skörden något år skulle bli så stor, att dessa åtgärder visade sig otillräckliga för att uppehålla fodersädspriset på den nivå, som skulle motsvara dess förädlingsvärde vid utfodring, borde något statligt stöd till export av fodermedel ej utgå och i regel ej heller något stöd till lagring av fodersäd. Vad sistnämnda stödform angår har kommittén dock anfört, att den ej ville kategoriskt avvisa tanken på att det allmänna skulle kunna företaga stödköp av fodersäd i vissa situationer, då ett dylikt ingripande kunde tänkas få praktisk effekt utan att stödköpen behövde få alltför stor omfattning eller medföra alltför stora kostnader för det allmänna, samt att det därför syntes önskvärt, att regleringsfullmakterna skulle bli så vida, att de gäve Kungl. Maj:t eller det centrala regleringsorganet en viss handlingsfrihet i detta hänseende.

För min del anser jag, att stödet åt den inhemska fodersädsproduktionen bör begränsas till det, som ligger i regleringen av fodermedelsimporten och i stödet åt animalieproduktionen. Har fodersäds-skörden på grund av variationer i skörderesultatet ett år blivit så stor att, även om fodermedelsimporten begränsas, prisfall uppstå på den inhemska marknaden, måste en följd härav väntas bli, att animalieproducenterna, då de finna prisläget gynnsamt, uppköpa och lagra fodersäd för sin animalieproduktion. För alla de jordbrukare, som ej äro inriktade på att producera fodersäd till avsalu, är vidare en lagring till kommande år det naturliga sättet att omhändertaga överskottet. Med hänsyn bland annat till att normalt endast en mycket ringa del av den totala fodersädsproduktionen är avsedd för avsalu är det slutligen så gott som omöjligt att vid stödköp av fodersäd få en rättvis fördelning av stödet. Statligt stöd till lagring eller export av fodersäd bör därför enligt min mening ej lämnas.

Stödet åt brödsädsodlingen torde, i enlighet med vad kommittén föreslagit, liksom före kriget i första hand böra lämnas på så sätt, att man genom reglering av införseln av brödsäd och brödsädsprodukter samt genom bestämmelser om inmalningstväng i fråga om inhemsk brödsäd bereder den egna brödsädsproduktionen företrädesrätt å den inhemska marknaden, såvitt gäller avsättning till människoföda.

Enligt kommitténs förslag böra statsmakterna härjämte lämna stöd för uppehållande av en lägsta prisnivå å brödsäd, motsvarande brödsädens förädlingsvärde vid animalieproduktion. Sagda prisnivå, bottenpriset för bröd-

säd, skulle ligga ett stycke under den nivå, som stödjdes genom importregleringen. Den av kommittén föreslagna formen för sistnämnda stöd — av kommittén kallad utjämningslagring — bygger på samma tanke som det under 1930-talet tillämpade stödköpsförfarandet men avviker från detta främst därigenom att stödköpsverksamheten enligt kommitténs förslag skall omhändervaras ej av något statligt organ utan av spannmålshandelns egna företag, d. v. s. jordbrukets ekonomiska organisationer, de privata spannmålshandelarna och kvarnarna, vilka av det allmänna såsom ersättning för sin stödköpsverksamhet skulle tillförsäkras viss lagringsersättning samt prisfallsgaranti. Vidare skulle en viss beredskapslagring av brödsäd äga rum. Även denna beredskapslagring skulle ombesörjas av spannmålshandelns egna organ enligt avtal med staten.

Lika litet som i fråga om andra jordbruksprodukter bör staten beträffande brödsäden lämna garanti för att jordbruket under alla förhållanden skall uppnå den prisnivå, som stödjdes genom importregleringen. Även här bör prisutvecklingen i första hand bliva beroende på produktionens storlek och den föreliggande efterfrågan. I likhet med kommittén finner jag det emellertid påkallat, att statsmakterna i fråga om brödsäd i viss utsträckning skola lämna ett särskilt lagringsstöd, om så skulle vara erforderligt för att förhindra att brödsädspriset på den inhemska marknaden skall sjunka under vad som motsvarar brödsädens förädlingsvärde vid animalieproduktion. Den av kommittén för detta ändamål föreslagna stödformen — utjämningslagring, synes erbjuda betydande fördelar, särskilt därigenom att staten då befrias från att omhändervasa och avyttra den stödköpta spannmålen. Frågan om en dylik utjämningslagring torde emellertid ej bliva omedelbart aktuell. Såvida det världspolitiska läget det medger, synes det nämligen lämpligt, att uppbyggandet av det beredskapslager av brödsäd, som även enligt min uppfattning bör finnas, skall ske successivt genom omhändertagande av de överskott, som under de närmaste åren kunna uppkomma på den inhemska brödsädsmarknaden. I den mån ett brödsädsöverskott ej absorberas på denna väg, torde man vidare, därest brödsädspriset skulle tendera att sjunka under bottenpriset, i första hand böra söka bereda avsättning för brödsäden till utfodring genom att begränsa importen av fodermedel. Visa sig dylika åtgärder ej tillräckliga, torde ett statligt stöd till en viss utjämningslagring av brödsäd böra lämnas. Jag finner det emellertid icke nödvändigt att nu gå in på frågan om detaljutformningen av ett dylikt stöd.

I vissa yttranden ha uttalats farhågor för att de statliga stödåtgärderna beträffande brödsäden skulle stimulera till odling i sådan omfattning, att överskottssvårigheter skulle uppstå. För att minska denna risk har i ett yttrande föreslagits, att i fråga om inmalningstvånget skulle bestämmas en övre gräns för inmalningsskyldigheten, liggande ett stycke under hundraprocentigt inmalningstvång, vilken gräns ej skulle höjas vid goda skördar. I överensstämmelse med min allmänna syn på prisstödet åt jordbrukets produkter anser jag det självfallet även i fråga om brödsädsodlingen angeläget, att dennas normala volym ej skall vara större än att den väl rymmes inom de

avsättningsmöjligheter, som den inhemska konsumtionen erbjuder. Därest tendenser till överproduktion av brödsäd skulle uppstå böra dessa tendenser emellertid motverkas ej genom en begränsning av inmalningsprocenten för brödsäd utan genom en sänkning av de prisnivåer å brödsäd, som statsmakterna stödja genom importreglering respektive genom stödet åt utjämningslagring. Därest överskott av brödsäd, beträffande vilka utjämningslagring skulle påkallas, skulle uppkomma ej enbart vid tillfälliga variationer i skörderesultatet utan som en mera regelbunden företeelse, bör detta sålunda föranleda en sänkning av nämnda prisnivåer. I fråga om utjämningslagringen må vidare understrykas, att statens medverkan till denna ej bör innefatta någon absolut garanti för att prisnivån å brödsäd under ett visst år ej skall sjunka under det för sagda år angivna bottenpriset. Den kvantitet, beträffande vilken utjämningslagring skall ifrågakomma, torde böra vara maximerad, och det kan sålunda tänkas, att prisnivån sjunker under bottenpriset, därest utbuden skulle fortsätta efter det densamma inlagrats. Frågan om den maximumkvantitet, som skall kunna få ingå i utjämningslagring under ett visst regleringsår, torde böra avgöras av riksdagen i samband med fastställandet av grunderna för avvägningen av prisstödet under regleringsåret. Det bör därefter i första hand ankomma på det centrala regleringsorganet att besluta, om och i vad mån sådan lagring faktiskt skall äga rum.

Kommittén har slutligen nämnt, att man såsom ett alternativ till utjämningslagring i vissa situationer skulle kunna tänka sig utbetalande av bidrag till export av brödsäd. Detta skulle exempelvis kunna ifrågasättas, om det belopp, som skulle behöva utbetalas i bidrag för att möjliggöra exporten, vore lägre än det belopp, som staten skulle behöva erlagga för att få utjämningslagring till stånd. Vidare skulle det kunna tänkas att man, genom att exportera brödsäden i stället för att använda den som fodermedel inom landet, skulle kunna undgå att vidtaga en eljest oundviklig begränsning av fodermedelsimporten och att brödsädsexporten härvid ur nationalekonomisk synpunkt skulle framstå som förmånligare än begränsningen av fodermedelsimporten.

För min del anser jag, att någon statlig subventionering av en export av brödsäd i allmänhet ej bör ifrågakomma. I sådana fall som nyss nämnts bör dock undantagsvis ett exportbidrag kunna utgå i stället för stöd åt utjämningslagring eller en begränsning av fodermedelsimporten. En förutsättning härför bör dock vara, att åtgärden ej kan antagas komma att vålla olägenheter ur handelspolitiska eller andra synpunkter. Vidare bör beaktas, att åtgärden ej leder till en ökning av det totala statliga stödet åt jordbruksproduktionen.

Då det utbetalande av dylika exportbidrag, som eventuellt kan ifrågakomma, bör ses som ett led i den prisstödjande verksamhet, vars båda andra former utgöras av utjämningslagringen och regleringen av brödsäds- och fodermedelsimporten, synes det lämpligt, att det i första hand skall ankomma på vederbörande centrala regleringsorgan, vilket bör handhava sistnämnda två avsnitt av regleringsarbetet, att jämväl pröva frågor om utbetalande av exportbidrag för brödsäd.

Någon anledning att bibehålla det under 1930-talet tillämpade systemet med utförselbevis synes ej föreligga.

I fråga om utformningen av stödet åt brödsädsodlingen vill jag till slut med anledning av vad Svenska kvarnföreningen anfört om förhållandena vid vissa förädlingsindustrier framhålla att man vid utformningen och tillämpningen av regleringsbestämmelserna på förevarande område bör söka att, så långt detta kan ske utan att det erforderliga jordbruksstödet begränsas, undvika åtgärder, som skulle medföra en försämring av dessa industriernas konkurrens-möjligheter gentemot den utländska industrien.

Stödet åt produktionen av köttvaror och ägg bör liksom stödet åt övriga produktionsgrenar lämnas genom en importreglering, i första hand i form av en avgiftsbeläggning. Till frågan, i vad mån härjämte en särskild licensiering av importen bör äga rum, återkommer jag i det följande.

I likhet med kommittén anser jag, att importregleringen beträffande köttvaror ej bör omfatta speciella slag av köttvaror, där importen i stort sett kan anses sakna betydelse för avsättningen av den inhemska produktionen, och, åtminstone tills vidare, ej heller amerikanskt fläsk. I huvudsak torde regleringen sålunda böra omfatta levande nötkreatur, får och svin, kött av nötkreatur, får och häst, fläsk med undantag av amerikanskt fläsk, samt konserver av sådant kött och fläsk, som nu nämnts.

Med det skydd, som denna importreglering erbjuder, bör den inhemska produktionen därefter fritt få avsättas på den inhemska marknaden samt, med de undantag som i det följande angivas, även få exporteras. Något särskilt statligt stöd vid lagring av köttvaror och ägg bör icke utgå. Ej heller bör något statligt bidrag utgå vid export av dessa varor. Rörande exporten vill jag emellertid erinra om vad jag förut yttrat därom att vid export av sådana animaliska produkter, som framställts medelst importerade fodermedel, restitution bör lämnas med belopp, motsvarande de importavgifter, som kunna anses belöpa på de exporterade kvantiteterna. På sätt kommittén anfört synes man i fråga om nötköttproduktionen knappast kunna anse att kostnaderna för denna produktion stå i sådant samband med priserna å importerade fodermedel, att restitution där är påkallad. Däremot bör restitution kunna lämnas vid export av fläsk och ägg. Det blir här tydligen en bedömningsfråga, hur stora kvantiteter importerade fodermedel, som böra anses belöpa på en viss för export avsedd myckenhet fläsk eller ägg. Denna bedömning ävensom fixerandet av restitutionens storlek torde böra ankomma på det centrala regleringsorganet.

Vid handhavandet av regleringsåtgärderna beträffande animaliska produkter uppkommer frågan, i vad mån en centralisering av importen och exporten bör ske. Spörsmålet är framför allt av betydelse för köttvaror och ägg.

Såsom kommittén framhållit kan man, när priserna å utlandsmarknaden ligga under den inhemska prisnivån, ej räkna med att export i stort sett skall ske från andra än jordbrukets ekonomiska organisationer eller i annat syfte än att avlasta ett pristryckande överskott från den inhemska marknaden. Ligga priserna å utlandsmarknaden åter temporärt över den inhemska producent-

prisnivån, komma givetvis även andra än sagda organisationer att ha intresse av exporten. Om inga åtgärder vidtoges för att reglera exporten, skulle detta alltså leda till att de till sagda organisationer anslutna jordbrukarna finge ensamma bära förlusterna för den export, som sker för att i hela jordbrukets intresse uppehålla prisnivån å den inhemska marknaden, medan däremot även andra skulle ha möjlighet att utnyttja ett tillfälligt, gynnsamt prisläge. Erfarenheterna från 1930-talet ha vidare visat, att en fri konkurrens mellan olika exportörer i ett dylikt läge ofta lett till en försämring av priset.

Nu berörda olägenheter ledde under 1930-talet till att exporten lades under statlig kontroll och att olika åtgärder vidtoges i syfte att få till stånd en centralisering av exporten. Fördelningen av utförseln av saltat fläsk till England anförtroddes sålunda åt en särskild förening, Svenska exportslakteriernas förening u. p. a., och regleringen av exporten av ägg uppdrogs åt Sveriges äggintressenters förening u. p. a. Föreningarna hade att fördela medgivna exportkvantiteter mellan exportörerna enligt skäligen grunder och på sådant sätt, att en möjligast jämn utförsel skulle åstadkommas. I fråga om exporten av levande nötkreatur till Tyskland tillförsäkrades Sveriges slakteriförbund den övervägande delen av den tillåtna exporten.

I likhet med kommittén anser jag, att man med hänsyn till nyss berörda olägenheter även i fortsättningen icke torde kunna undvara en centralisering i någon form av exporten av köttvaror och ägg. Det synes mig skäligt, att man vid en dylik centralisering bereder plats både för jordbrukets ekonomiska organisationer och för utanför desamma stående producentintressen. En förutsättning för rätt att deltaga i exporten bör dock vara, att vederbörande ej endast skall begagna sig av de vinstmöjligheter, som tillfälligtvis kunna yppa sig, utan åtminstone ekonomiskt vara delaktig i exporten i dess helhet såsom en verksamhet i syfte att tillgodose jordbrukets intressen.

Den form för centraliseringen, som kommittén föreslagit, innebär, såvitt angår köttvaror, att en särskild ekonomisk förening skulle bildas, i vilken dels Sveriges slakteriförbund, dels utanför detta stående slakteriföretag eller de organisationer, till vilka de sistnämnda äro anslutna, skulle äga ingå som medlemmar. Medlem av föreningen skulle både äga rätt att erhålla del av eventuell vinst och vara skyldig att bära andel av förlust å exporten. Medlem borde vara skyldig att kvarstanna i föreningen under den längsta tid, som kunde stadgas med Kungl. Maj:ts medgivande, d. v. s. 5 år. Medlem borde slutligen ingå i föreningen med det antal andelar, som svarade mot hans del av den totala slakten, och ha rösträtt i föreningen i förhållande till antalet andelar.

På motsvarande sätt skulle i fråga om äggexporten bildas en särskild ekonomisk förening. Rätt att ingå som medlem i denna förening skulle tillkomma dels Svenska ägghandelsförbundet, dels övriga företag, som bedriva parti-handel med ägg, eller de organisationer, till vilka dessa företag äro anslutna.

De invändningar, som i vissa yttranden framställts mot en dylik organisation, torde icke vara bärande. Det synes mig ej mer än rimligt att man, när det är fråga om att utforma åtgärder, som skola bereda jordbruksnäringen

ett visst stöd, tillser att även tillfälliga, gynnsamma prisförhållanden å utlandsmarknaden skola kunna komma jordbruket som helhet tillgodo i största möjliga utsträckning eller i vart fall av jordbruket i dess helhet kunna användas som en viss motvikt mot en förlustbringande export vid andra tillfällen. Enligt min mening är den av kommittén föreslagna organisationsformen ändamålsenlig och innebär ett skäligt hänsynstagande till de olika intressen, som främst böra beaktas i detta sammanhang. Det allmänna bör alltså, därest dylika föreningar komma till stånd, lämna desamma ensamrätt till export av köttvaror respektive ägg. Denna centralisering av exporten synes lämpligen kunna sammankopplas med det förut berörda behovet av att under vissa omständigheter kunna reglera exporten till förhindrande av att prisnivån å den inhemska marknaden skall stiga över importgränsen. Regleringen och centraliseringen böra kunna ske så, att för export av köttvaror och ägg formellt alltid skall fordras licens. Så länge några särskilda exportbegränsande åtgärder ej behöva vidtagas med hänsyn till den inhemska prisnivån, böra emellertid föreningarna kunna lämnas generella exportlicenser beträffande de till deras verksamhetsområden hörande varorna.

Dessa föreningar böra äga disponera över de belopp, som kunna komma att utgå i restitution vid export av fläsk respektive ägg.

Frågan om en centralisering uppkommer även beträffande importen av köttvaror och ägg. En dylik import kan exempelvis böra ske på grund av att den inhemska produktionen ej förslår till att täcka efterfrågan. Det sätt, på vilket denna import sker och saluföres, blir tydligen av stor betydelse för jordbrukets strävanden att för sin egen produktion uppnå de priser, som statsmakterna stödja genom importregleringen. Jag finner det med hänsyn härtill lämpligt att, såsom kommittén föreslagit, sådana föreningar som nyss nämnts även skola äga omhänderhava importen av köttvaror respektive ägg. Detta bör, i likhet med vad som förordats i fråga om exporten, genomföras så, att licens formellt kräves vid import av de varor, som äro underkastade importreglering, och vederbörande förening härvid lämnas en generell importlicens. Centraliseringen av importen bör dock, på sätt kommittén även uttalat, ej gälla speciella produkter, vilka ej ha någon egentlig betydelse för avsättningsmöjligheterna för den inhemska produktionen.

Centraliseringen av importen av köttvaror och ägg kan givetvis ej gälla under alla förhållanden. Därest prisnivån å den inhemska marknaden skulle tendera att stiga över den fastställda importgränsen, bör det centrala regleringsorganet i första hand söka motverka detta genom att lätta på importrestriktionerna. Skulle vederbörande förening i ett dylikt läge ej företaga den import, som erfordras för att hålla den inhemska prisnivån under importgränsen, bör självfallet importtillstånd kunna lämnas även andra importörer.

Utformningen av stödåtgärderna i fråga om mjölk och mejeriprodukter torde delvis böra följa den uppläggning, som angivits i fråga om stödet åt

produktionen av köttvaror och ägg. Till en början bör sålunda en importreglering finnas i fråga om mjölk och mejeriprodukter. Denna får, såsom kommittén framhållit, i praktiken betydelse i främsta rummet beträffande smör och sådana ostsorter, som konsumeras mera allmänt. Speciella kvaliteter av ost och andra mejeriprodukter, där importen kvantitativt sett är utan nämnvärd betydelse för avsättningsmöjligheterna för den inhemska produktionen, böra undantagas från importregleringen. Det synes emellertid lämpligt, att sagda reglering formellt skall omfatta alla slag av mejeriprodukter, och det torde sedan få ankomma på det centrala regleringsorganet att göra de undantag därifrån, som kunna medgivas.

Vid sidan av nu nämnda importreglering blir givetvis den tidigare berörda regleringen av importen av fodermedel en viktig del av stödet åt mjölkproduktionen, i den mån det gäller att förhindra överproduktion.

Liksom vid export av fläsk och ägg bör vid export av smör och ost samt eventuellt även andra mejeriprodukter lämnas restitution av de importavgifter för fodermedel, som kunna anses belöpa på de exporterade kvantiteterna.

I fråga om mjölkproduktionen kunna vidare vissa åtgärder i prisdifferentierande syfte (uttagande av en mjölkavgift) bliva erforderliga. Rörande dessa åtgärder får jag hänvisa till vad jag tidigare anfört därom. Därest en mjölkavgift skall upptagas, torde detta böra ombesörjas av Svenska mejeriernas riksförening, vilken jämväl bör ha att i enlighet med direktiv av statsmakterna fördela de influtna medlen.

Kommittén har i fråga om avsättningsförhållandena för mejeriprodukter på den inhemska marknaden bland annat uppdragit vissa normer rörande det avsättningsutrymme, som här borde tillkomma smör respektive margarin. Såsom jag anfört vid behandlingen av målsättningen för jordbrukspolitiken synes det sannolikt, att det även utan någon export av smör kommer att under de närmaste åren vid sidan av den inhemska smörproduktionen finnas utrymme för en margarinkonsumtion, som är större än den i kommitténs förslag angivna minimikvantiteten. Man torde således icke behöva befara, att regleringen av förhållandet mellan smör och margarin på den inhemska marknaden under sagda tid skall erbjuda några större svårigheter. En måttlig avgiftsbeläggning av margarinet torde sannolikt komma att visa sig tillräcklig för att smörproduktionen skall kunna beredas erforderligt avsättningsutrymme på den inhemska marknaden. Skulle svårigheter i detta hänseende uppstå, torde även andra åtgärder få övervägas. Jag vill i detta sammanhang erinra om vad jag tidigare anfört om att det i vissa situationer kan tänkas vara lämpligt att, utan att därmed den totala omfattningen av stödet åt jordbruksproduktionen ökas, ett bidrag utbetalas vid export av smör eller andra mejeriprodukter. Ett dylikt exportbidrag kan tänkas helt eller delvis bliva finansierat genom medel, som inflyta i margarinaccis. Jag finner det emellertid ej möjligt att redan nu taga ställning till de problem, som härvidlag eventuellt kunna uppkomma.

Även beträffande smör och andra mejeriprodukter torde regleringsfullmakterna böra givas sådant innehåll, att de möjliggöra en begränsning av

exporten, därest så skulle visa sig påkallat med hänsyn till prisutvecklingen. Den utsträckning, i vilken de därutöver böra användas, torde, liksom i fråga om köttvaror och ägg, böra bliva beroende på i vad mån en centralisering av exporten bör eftersträvas.

Vad angår exporten av smör synes det, bland annat med hänsyn till de uppgifter, som kunna uppkomma vid restitution av importavgifter för fodermedel, önskvärt, att exporten skall handhavas av ett centralorgan. Då i det närmaste alla mejerier äro anslutna till Svenska mejeriernas riksförening, synes det ej behöva ingiva några betänkligheter, om riksföreningen erhåller ställningen som ett sådant centralorgan. Dock böra härvid de utanför riksföreningen stående mejerier, som eventuellt ha intresse av att exportera smör, äga lämna smör till riksföreningen för export på samma villkor som de till riksföreningen anslutna mejerierna. Denna centralisering synes, i likhet med vad som föreslagits i fråga om köttvaror och ägg, böra genomföras på så sätt, att smörexporten formellt göres till föremål för licensiering samt att riksföreningen erhåller en generell exportlicens, vilken bör gälla såvida ej en begränsning av exporten måste vidtagas med hänsyn till prisutvecklingen på den inhemska marknaden.

Några åtgärder för centralisering av ostexporten torde däremot, av skäl som kommittén anfört, åtminstone tills vidare ej böra vidtagas. Anledning att tillämpa en exportreglering i fråga om ost synes sålunda icke föreligga annat än i det fall, att exporten måste begränsas för att förhindra en pristegring på den inhemska marknaden. Om det skulle visa sig, att den fria exporten inverkar oförmånligt på de priser, som erhållas på utlandsmarknaden, kan dock en centralisering av exporten böra övervägas.

Vad angår importen av smör torde man, såsom kommittén framhållit, få räkna med att importregleringen kommer att, i första hand genom avgiftsbeläggningen, handhavas så att någon import av smör praktiskt taget ej kommer att ske under normala förhållanden. Frågan om en centralisering av importen av smör torde med hänsyn härtill komma att sakna betydelse under dylika förhållanden. Ej heller i fråga om importen av ost torde, såvitt nu kan bedömas, någon centralisering vara erforderlig.

Vad slutligen angår andra mejeriprodukter än smör och ost anser jag i likhet med kommittén, att några åtgärder för centralisering av import och export här i vart fall för närvarande icke böra övervägas.

Beträffande utformningen av regleringsanordningarna för olika produktslag vill jag till sist nämna, att stödet åt sockerbets- och oljeväxtodlingen åtminstone tills vidare torde böra lämnas på i huvudsak samma sätt som hittills. I detta sammanhang vill jag även erinra om att frågorna om utformningen av stödet åt odlingen av fabrikspotatis samt om stöd åt ullproduktionen alltjämt äro under utredning.

Med anledning av de önskemål angående stödet åt oljeväxtodlingen, som framförts i den förut omförmälda framställningen från en kommitté, bestå-

ende av representanter för växtförädlingen, oljefabrikerna och jordbruket, vill jag vidare här erinra om att jag på tal om målsättningen för jordbrukspolitiken förklarar mig hysa den uppfattningen, att en oljeväxtodling av ej alltför ringa omfattning bör ingå i den jordbruksproduktion som, bland annat av beredskapsskäl, på lång sikt bör uppehållas här i landet. Samtidigt har jag uttalat, att jag ej funne det möjligt att i nuvarande läge göra något bestämt uttalande rörande storleken av den oljeväxtodling, som sålunda borde finnas på lång sikt, utan att avgörandet härvidlag bland annat borde bliva beroende av mjölkproduktionens utveckling ävensom av de erfarenheter, som i fortsättningen kunde vinnas rörande betingelserna för ifrågavarande odling, men att statsmakterna tills vidare borde stödja en dylik odling, motsvarande upp till 10 000 ton margarin, vilken kvantitet kunde höjas, därest det av aktuella försörjningspolitiska skäl funnes önskvärt med en större odling. Vad nyssnämnda kommitté anfört rörande förutsättningarna för en utveckling av oljeväxtodlingen här i landet synes icke giva anledning till ett förändrat ståndpunkttagande, utan frågan om en utvidgning av odlingen utöver den av mig förut angivna gränsen torde, i enlighet med vad jag förut framhållit, böra bero på den framtida utvecklingen överhuvud taget.

Slutligen torde jag få återkomma till ett spørsmål, som jag tidigare berört, nämligen frågan om statligt stöd åt lagring av vissa jordbruksprodukter. Jag har redan förut nämnt, att enligt min mening det statliga stödet åt lagring av jordbruksprodukter bör upphöra, bortsett från utjämningslagring av brödsäd. I fråga om köttvaror, ägg och mejeriprodukter, där sådant stöd hittills, särskilt under krigsåren, lämnats i stor omfattning, skulle stödet däremot bortfalla. Jordbrukskommittén, som jämväl föreslagit slopande av lagringsstödet för sistnämnda produktionsgrenar, har emellertid ifrågasatt, att statsmakterna skulle lämna en viss prisfallsgaranti för den händelse den prisnivå å dessa produkter, som statsmakterna stödja genom importregleringen, skulle komma att nedsättas. En förutsättning för erhållande av en sådan prisfallsgaranti skulle vara, att vederbörande lagerhållare förbunde sig att, därest statsmakterna höjde nyssnämnda prisnivå, för de vid tidpunkten för höjningen lagrade kvantiteterna till det allmänna utgiva ett belopp, motsvarande höjningen av prisnivån å dessa. Mot den tanke, på vilken detta förslag vilar, torde väl i och för sig intet vara att erinra. Det synes emellertid mindre sannolikt, att en dylik prisfallsgaranti under de närmaste åren skulle kunna få någon egentlig betydelse, eftersom en sänkning av sagda prisnivå knappast framstår såsom en praktiskt tänkbar situation. Jag finner det därför icke erforderligt, att man nu tar ställning till förslaget om en dylik prisfallsgaranti. Däremot torde det vara lämpligt att statsmakterna, såsom kommittén jämväl föreslagit, i den mån borttagandet av det statliga lagringsstödet för ifrågavarande animaliska produkter skulle medföra svårigheter för lagerhållarna att finansiera lagringen, under en övergångstid skola ställa medel till förfogande för detta ändamål. Dessa lån böra löpa med ränta.

Organisationen av den prisreglerande verksamheten.

Beträffande innebörden av kommitténs förslag rörande organisationen av den prisreglerande verksamheten på jordbrukets område hänvisas till kapitlen 13 och 23 i kommitténs betänkande samt till sidorna 83—86 i redogörelsen för detta.

Mot kommitténs förslag, att rationaliseringsverksamheten och den prisreglerande verksamheten skola hänföras till skilda centrala organ och att sålunda ett särskilt organ skall finnas för den prisreglerande verksamheten, har någon erinran ej framställts i yttrandena.

Kommitténs förslag i avseende å arbetsområdet för centralorganet för den prisreglerande verksamheten har föranlett endast ett fåtal erinringar.

Lantbruksstyrelsen har härom anfört.

Enligt kommitténs förslag skulle lantbruksstyrelsens ärenden angående åtgärder för att främja avsättningen av jordbrukets produkter överföras till den föreslagna jordbrukskommissionen. I enlighet härmed skulle kommissionen övertaga lantbruksstyrelsens ärenden angående kvalitetsbestämmelser och kvalitetskontroll i fråga om smör, ost, mjölk och kött samt angående lån och bidrag av statsmedel till uppförande av lagerhus med mera. Beträffande vissa ärenden — exempelvis rörande mejeristadgans efterlevnad — har jordbrukskommittén uttalat tveksamhet i fråga om huruvida de böra överföras från lantbruksstyrelsen till jordbrukskommissionen.

Lantbruksstyrelsen vill med avseende å nu berörda spörsmål framhålla, att kommittén icke synes ha anfört några reellt godtagbara skäl för den föreslagna ärendeöverflyttningen från lantbruksstyrelsen till statens jordbrukskommission. Det samband, som föreligger mellan ifrågasatt ärenden och ärendena på det egentliga prisregleringsområdet, är enligt lantbruksstyrelsens mening tämligen obetydligt och i varje fall icke större än att den till överflyttning ifrågasatta ärendegruppen mycket väl kan liksom hittills handläggas av det centrala organet för jordbrukets främjande i allmänhet, i fall av behov i samarbete med prisregleringsorganet. Lantbruksstyrelsen vill rent av göra gällande, att det måste vara olämpligt att till prisregleringsorganet överflytta de ärenden, som det här är fråga om. Sålunda torde det få anses föga ändamålsenligt att låta ett organ av den typ, som föreslagits för jordbrukskommissionen, handhåva ärenden angående kvalitetsbestämmelser rörande jordbruksprodukter samt kontrollen över sådana bestämmelsers efterlevnad. Ett organ, som är uppbyggt med hänsyn till att olika intressegrupper — bland andra producenter och konsumenter — skola ha inflytande i organet, måste nämligen enligt lantbruksstyrelsens mening anses direkt olämpligt för de uppgifter rörande jordbruksprodukternas kvalitet, som lantbruksstyrelsen nu handhar. De skiftande intressen, som komma att bliva företrädda i prisregleringsorganet och som uppenbarligen böra representeras i detsamma i fråga om de egentliga prisreglerande åtgärderna, torde göra organet föga lämpligt för utövande av den av lantbruksstyrelsen nu handhavda kvalitetskontrollen och därmed sammanhängande uppgifter. Av i princip liknande skäl torde de uppgifter i samband med utlämnandet av lån och

bidrag till uppförande av lagerhus med mera samt för kontroll å mejeristadgans efterlevnad o. s. v., som lantbruksstyrelsen nu handhar, icke med fördel kunna överlämnas till ett organ av det föreslagna prisregleringsorganets typ. Lantbruksstyrelsen får följaktligen avstyrka kommitténs förslag i vad avser överflyttande till prisregleringsorganet av här ifrågakvarande uppgifter.

Vad kommittén anfört därom att handläggningen av frågor rörande avvägningen av prisstödet åt sockerbetsodlingen borde överföras från statens sockernämnd till det centrala prisregleringsorganet har tillstyrkts av *sockernämnden* men däremot avstyrkts av *Sveriges betodlares centralförening*.

Beträffande den av kommittén föreslagna sammansättningen av det centrala prisregleringsorganet har *lantbruksstyrelsen* uttalat, att densamma syntes ändamålsenlig samt att styrelsen med hänsyn till värdet av en viss kontakt mellan lantbruksstyrelsen och prisregleringsorganet ville föreslå, att en av ledamöterna i detta obligatoriskt skulle utgöras av chefen för lantbruksstyrelsen.

Jordbrukskommissionen i Kristianstads län har anfört, att minst två av ledamöterna i det centrala prisregleringsorganet borde utses av något jordbruket närstående organ.

Svenska lantarbetareförbundet har givit uttryck åt den meningen, att förbundet borde erhålla tillfälle att bliva representerat i nämnda organ.

Statens livsmedelskommission har erinrat om att vissa med den rådande krisen sammanhängande regleringsuppgifter sannolikt komme att åvila kommissionen även efter den 1 juli 1947, i anledning varav det ännu icke vore möjligt att taga slutlig ståndpunkt till frågan om personalbehovet inom prisregleringsorganet. Ett successivt utbyggande av organet borde emellertid kunna ske i huvudsaklig överensstämmelse med de av kommittén föreslagna riktlinjerna i samband med avvecklingen av livsmedelskommissionens verksamhet.

I fråga om organisationen i övrigt av det centrala prisregleringsorganet har *lantbruksstyrelsen* uttalat, att sagda organ torde kunna göras betydligt mindre omfattande än kommittén föreslagit. Ett liknande uttalande har gjorts av *egnahemsstyrelsen*.

Statskontoret, som ansett det centrala prisregleringsorganet i förslaget ha erhållit en i huvudsak lämplig organisation, har förklarat sig icke kunna såsom rationell finna kommitténs åsikt, att detta organ borde omhändervä vissa delar av den offentliga jordbruksstatistiken medan andra delar av densamma skulle kvarligga hos statistiska centralbyrån. Härom har statskontoret yttrat.

Med visshet måste en dylik uppdelning leda till dubbelorganisation och kostnadsfördyring såväl för personal som för maskinutrustning. Den erforderliga statistiken synes enklast kunna enligt erhållna direktiv och anvisningar tillhandahållas genom statistiska centralbyrån. Skulle det emellertid av skäl, som undandraga sig statskontorets bedömande, befinnas lämpligt att utbryta jordbruksstatistiken från statistiska centralbyråns verksamhetsområde, bör denna statistik i sin helhet förläggas till det nya regleringsorga-

net. En dylik anordning bör emellertid ytterst bliva beroende på huruvida denna statistik till sin omfattning är så stor, att en särskild statistisk avdelning med tillhörande maskinell utrustning kan på ett fullt effektivt och ekonomiskt sätt utnyttjas. Att enbart kravet på snabb bearbetning av materialet icke kan utgöra tillräckligt motiv för en dylik överflyttning synes emellertid uppenbart, då statistiska centralbyrån självfallet bör kunna anpassa sina bearbetningsmetoder efter de anspråk, som jordbrukskommissionen i sådant hänseende för sitt arbete finner sig böra uppställa.

Statistiska centralbyrån har rörande denna fråga anfört bland annat följande.

För att statistiken över ett visst område av samhällslivet skall bliva tillfredsställande och fylla den uppgift, som därmed avses, kräves å ena sidan, att den praktiska erfarenheten hos de personer, som ha sin verksamhet inom ifrågavarande område, får göra sig gällande vid statistikens planläggning och fortsatta utarbetande. Men det statistiska arbetet är på samma gång av en alldeles särskild karaktär och kräver speciella metoder.

Erfarenheten har visat, att upprättande av fristående, mindre statistiska avdelningar som regel icke är till fördel för statistikens kvalitet och i allmänhet medför ökade kostnader för arbetets bedrivande. Större räknemaskiner och andra tekniska hjälpmedel, som erfordras för det statistiska arbetet, kunna icke anskaffas eller bliva mindre ekonomiskt utnyttjade under dylika förhållanden.

Det statistiska arbetets uppdelning på smärre avdelningar medför vidare ökade svårigheter för rekrytering av personalen och för anpassning av densnas storlek efter det växlande arbetsbehovet. Inom ett ämbetsverk som statistiska centralbyrån med en stor, vid statistiskt arbete van personal kan en anpassning lättare ske genom överflyttning av arbetskraft från den ena grenen till den andra, men inom en mindre statistisk avdelning torde detta ofta icke vara möjligt.

Av det här anförda torde framgå, att mycket starka skäl tala för att jordbruksstatistiken bör vara förlagd till ett större statistikutarbetande ämbetsverk. Statistiska centralbyrån får därför som sin bestämda mening uttala, att all insamling samt primär bearbetning och analysering av jordbruksstatistiska uppgifter böra vara förlagda till statistiska centralbyrån, som är det största statistiska ämbetsverket och handhaft jordbruksstatistiken sedan dess begynnelse.

Riksräkenskapsverket har i nu förevarande fråga anfört.

Vid bedömande av kommitténs förslag vill riksräkenskapsverket erinra om sitt uttalande i ett den 25 september 1943 avgivet yttrande över ett av besparingsberedningens statistikkommitté avgivet betänkande med förslag angående den statliga statistikens organisation med mera (SOU 1943:28). I detta yttrande utgick riksräkenskapsverket vid sin granskning av det föreliggande organisationsförslaget, i likhet med statistikkommittén, från att den bestående decentraliseringen av den statliga statistiken skulle lämnas i stort sett orubbad. En decentraliserad statistik vore — anförde riksräkenskapsverket vidare — för statens vidkommande naturlig med hänsyn till den stora mängd artschilda uppgifter, vilka omhänderhades av statens myndigheter. Genom en sådan organisation tillgodogjordes på bästa sätt den hos ämbetsverken förefintliga fackkunskapen vid statistiska utredningar inom de särskilda ämnesområdena. Därigenom kunde också statistiken bliva till omedelbar nytta såsom hjälpmedel vid handhavandet av ämbetsverkens förvaltningsuppgifter och detta icke blott sedan statistiken färdigställts utan även på tidi-

gare stadier av de statistiska undersökningarna. Betydelsen av att statistiken vore decentraliserad bleve särskilt uppenbar i sådana fall, då statistiken skulle byggas på material, som inkomme till ämbetsverken för andra ändamål än statistisk bearbetning, nämligen såsom led i deras förvaltande funktioner. Med decentraliseringen följde ett odelat ansvar för de särskilda ämbetsverken att, ett vart inom sitt verksamhetsområde, främja en sund utveckling av statistiken och därvid vinnlägga sig om rekrytering av en kvalitativt högtstående personal liksom om en rationell planläggning och ett rationellt utförande av de statistiska arbetsuppgifterna.

I överensstämmelse med dessa riktlinjer ansluter sig riksräkenskapsverket närmast till den lösningen av frågan om jordbruksstatistikens organisation, att sagda statistik i sin helhet förlägges till den blivande jordbrukskommissionen. Riksräkenskapsverket är nämligen icke i tillfälle att bedöma om några bärande skäl kunna anföras för en uppdelning av jordbruksstatistiken efter dess olika föremål, så att vissa delar, som hade mera omedelbar betydelse för jordbrukskommissionens verksamhet, förlades till kommissionen, medan vissa delar, som hade närmare anknytning till lantbruksstyrelsens blivande arbetsuppgifter, handhades inom denna och eventuellt andra delar knötes till statistiska centralbyrån. Däremot måste det enligt riksräkenskapsverkets uppfattning vara ägnat att väcka betänkligheter, om på samma statistiska underlag den preliminära statistiken skulle omhänderhavas av ett ämbetsverk och den definitiva statistiken av ett annat ämbetsverk. Riksräkenskapsverket föreställer sig, att en sådan uppdelning svårligen låter förena sig med de principiella utgångspunkter för statistikens organisation, som riksräkenskapsverket här anlagt.

På grund av vad nu anförts får riksräkenskapsverket förorda, att frågan om jordbruksstatistikens organisation göres till föremål för fortsatta överväganden i samband med utarbetandet av förslag om organisationen av de nya jordbruksmyndigheterna.

Statens lagerhus- och fryshusstyrelse har erinrat om att — såsom i kommitténs betänkande angivits — statens jordbruksnämnd vid två tillfällen, nämligen år 1935 och år 1939, föreslagit, att de statliga spannmålslagerhusen skulle överföras till Svenska spannmålsaktiebolaget, utan att framställningarna föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd, samt i anslutning härtill anfört följande.

Statens lagerhus- och fryshusstyrelse, som före frågans avgörande bereddes tillfälle avgiva yttrande vid båda tillfällena, avstyrkte förslaget och framhöll bland annat som skäl för sitt avstyrkande, att styrelsen, som fungerat sedan 1917, under de förflutna åren förvärvat ingående kännedom om olika typer av lagerhus, deras konstruktion, inredning, maskinella utrustning och drift, varför det ansågs vara till gagn, att styrelsen även för framtiden finge omhänderhava förvaltningen av lagerhusen. Dessutom kunde det vara av en viss betydelse för statsmakterna att ha tillgång till en statsmyndighet, som vore väl förtrogen med hithörande frågor. Att överföra förvaltningen till spannmålsaktiebolaget ansågs mindre lämpligt, då frågan om tiden för detta bolags bestånd vore svävande. Vissa svårigheter beräknades också uppkomma vid överflyttning av viss personal till spannmålsaktiebolaget, särskilt beträffande pensionering och tjänsteställning. Som skäl för en överflyttning till spannmålsaktiebolaget av statens spannmålslagerhus hade statens jordbruksnämnd framhållit, att lagerhusen förlorat sin ursprungliga betydelse, nämligen att mottaga spannmål för lagring i syfte att utvinna en för högre spannmålspriser önskvärd fördelning av utbudet på konsumtionsåret, och att de

därför nära nog uteslutande tagits i anspråk för långtidslagring för spannmålsaktiebolagets räkning. Gentemot detta erinrade styrelsen i sitt utlåtande år 1939, att spannmålsaktiebolaget visserligen under de närmast föregående åren ökat sin lagring, men att det oaktat — särskilt vid vissa lagerhus — mycket betydande kvantiteter spannmål inlagts av enskilda inlagrare, samt att det åtminstone inom en del av de statliga lagerhusens uppsamlingsområden ej funnes andra lagerhus, som kunde emottaga spannmål från enskilda inlagrare. Det ansågs därför av vikt, att lagerhusen under alla förhållanden stode öppna även för enskilda inlagrare, vilka använde lagerhusen i växlande omfattning år efter år. Behovet av lagringslokaler vore nämligen beroende på marknadsläget, skördens omfattning, bärgningsförhållanden med mera.

Styrelsen kan för sin del icke dela kommitténs uppfattning att det skulle medföra några fördelar att överföra lagerhusen till spannmålsaktiebolagets respektive det centrala regleringsorganets förvaltning. De skäl som styrelsen år 1939 anförde mot den ifrågasatta överflyttningen av lagerhusen till spannmålsaktiebolaget, äga enligt styrelsens mening i stort sett fortfarande giltighet. Om det anses lämpligt att viss lagring skall förekomma i statens egen regi, bör denna med fördel kunna ske i de befintliga lagerhusen under styrelsens förvaltning, på sätt som nu äger rum. Skulle däremot all lagring komma att ske uteslutande genom jordbrukets egna organisationer, privata spannmålshandlare och kvarnar, kan frågan ställa sig annorlunda. Styrelsen kan emellertid icke frigöra sig från den uppfattningen, att det är av betydelse för statsverket att äga tillgång till egna lagringslokaler, om en viss beredskap för säkerställande av folkförsörjningen skall förekomma. Styrelsen vill ifrågasätta, om med nuvarande utveckling av flykt lagerhusen kunna överhuvud taget av militära synpunkter anses olämpliga att använda för inhysande av beredskapslager i händelse av krigsfara. I varje fall torde de som uppsamlingslagerhus och för torkning och rensning av den spannmål, som skall underkastas långtidslagring, kunna få en uppgift att fylla. Med de moderna skördemetoder, vilka nu vinna allt större inleg, blir dessutom behovet av lagerlokaler med tillgång till torknings- och rensningsmöjligheter allt större. De statliga lagerhusen äro visserligen i jämförelse med en del av dem, som uppförts under de senaste åren av jordbrukets centralföreningar och privata företag, att anse som relativt omoderna, men de äro väl användbara för sitt ändamål, och den däri förvarade spannmålen kan beredas en fullt rationell skötsel. Det har också visat sig möjligt för de statliga lagerhusen att emottaga spannmål för lagring till priser, som kunna konkurrera med enskilda lagerhållares. Styrelsen vill i detta sammanhang erinra, att styrelsens prissättning då det gällt lagringskostnaderna varit av största betydelse. Intill 1936 utbetalade nämligen den dåvarande spannmålsföreningen mycket höga ersättningar till enskilda lagerhållare, vilka ersättningar emellertid sedan minskats, så att de kommit mera i nivå med de taxor, som tillämpas vid statens spannmålslagerhus. Spannmålsföreningen och sedermera spannmålsaktiebolaget ha också i stor utsträckning använt sig av den sakkunskap i lagringsfrågor, som inspektören för statens spannmålslagerhus besitter. Styrelsen anser därför för sin del, att, så länge det överhuvud taget anses lämpligt, att spannmålslagerhusen äro i statens besittning, de böra förvaltas av statens lagerhus- och fryshusstyrelse med den erfarenhet i lagringsfrågor som denna besitter. Endast för det fall, att ett bibehållande av lagerhusen i statens ägo skulle anses medföra uppenbara olägenheter, bör en försäljning komma till stånd och styrelsens verksamhet bör upphöra. Om en försäljning skulle komma till stånd eller om det skulle anses önskvärt, att lagerhusen överfördes till annat organs förvaltning, bör emellertid den i styrelsens tjänst anställda personalen hållas skadeslös.

Slutligen må nämnas, att kommitténs förslag om inrättande av ett särskilt rådslagningsorgan för befordrande av samarbetet mellan de skilda centralorganen i allmänhet förordats.

Departementschefen.

Vad beträffar organisationen av den prisreglerande verksamheten på jordbrukets område torde jag först få erinra om att det i samband med tillkomsten av de statliga stödåtgärderna på jordbrukets område i början av 1930-talet inrättades åtskilliga statliga organ, ettvar för handläggning av stödet för en viss produktionsgren. Med ett undantag ha dessa nu upphört och deras verksamhet överförs till ett gemensamt organ, för närvarande statens livsmedelskommission. Undantaget utgör statens sockernämnd, vilken handlägger ett flertal frågor angående stödet åt sockerbetsodlingen.

Det torde vara uppenbart, att det av mig tidigare förordade centralorganet för rationaliseringsverksamheten ej jämväl kan handhava de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område, utan att det bör finnas ett särskilt organ med uppgift att för Kungl. Maj:t framlägga förslag rörande utformningen av dessa åtgärder och att under Kungl. Maj:t handhava verksamheten på detta område. Detta organ synes böra kallas statens jordbruksnämnd, d. v. s. samma namn som bars av det före kriget arbetande centrala regleringsorganet.

Om lämpligheten i princip av att ett särskilt organ skall finnas för ifrågasvarande verksamhet har någon meningsskiljaktighet icke rått. Däremot ha delade meningar framkommit rörande förhållandet mellan detta centralorgan och statens sockernämnd. Enligt kommitténs förslag skulle sålunda centralorganet övertaga den befattning med avvägningen av det allmänna pristödet, som hittills ankommit på sockernämnden, medan den sistnämnda alltjämt skulle kvarstå såsom organ för handläggning av ett antal med regleringen av stödet åt sockerbetsodlingen sammanhängande frågor av mera teknisk natur, exempelvis vissa frågor rörande regleringen av det ekonomiska förhållandet mellan staten och Svenska sockerfabriksaktiebolaget, rörande kontroll över sockerbetsodlingen samt rörande avtalsförhållanden mellan odlarna och den av dem anlitade arbetskraften. Bland annat från betodlarehåll har däremot gjorts gällande, att någon ändring i fråga om sockernämndens arbetsuppgifter ej borde vidtagas.

För min del finner jag den utveckling i riktning mot sammanförande av prisregleringsverksamheten till ett enda organ, som successivt skett, naturlig och ändamålsenlig. Det statliga stödet åt jordbruksnäringen bör betraktas som en enhet, och omfattningen av det stöd, som skall lämnas åt en viss produktionsgren, måste bestämmas med hänsyn till den effekt detsamma kan få för andra produktionsgrenar och för lönsamheten av jordbruksproduktionen i dess helhet. Ur denna synpunkt finner jag det även önskvärt, att frågor om avvägningen och utformningen av stödet åt samtliga produktionsgrenar skola

handläggas av ett och samma organ, d. v. s. av statens jordbruksnämnd. Vad angår sockernämndens övriga nuvarande uppgifter synes det ej för närvarande möjligt att bedöma, hur mycket av dessa som kan komma att kvarstå vid en återgång till mera normala förhållanden. Därest så skulle bli valet med någon mera betydande del av desamma, torde frågan, huruvida sockernämnden bör bibehållas som organ för handläggning av desamma, böra upptagas till prövning.

Statens jordbruksnämnd torde böra bildas genom en omorganisation av statens livsmedelskommission vid den tid, då sistnämnda organ helt eller åtminstone i huvudsak avvecklats av krisförhållandena föranledda regleringsverksamhet i fråga om livsmedelsförsörjningen. Tidpunkten härför kan ej med bestämdhet förutsägas.

Vad angår omfattningen av jordbruksnämndens arbetsuppgifter må nämnas att arbetet med handhavande av den prisreglerande verksamheten bör innefatta handläggning av ärenden angående reglering av import och export av jordbruksprodukter samt överhuvud utövande av beslutanderätten i alla av prisstödet åt jordbruket föranledda ärenden, i den mån dylik beslutanderätt av Kungl. Maj:t uppdragits åt nämnden.

Mellan statens verksamhet för att genom ett gränsskydd åt jordbruket bereda detta ökade avsättningsmöjligheter och den verksamhet, som staten i övrigt kan utöva för att ordna avsättningen av vissa produkter, föreligger tydligen ett nära samband. Jag anser det därför lämpligt att, på sätt kommittén föreslagit, från lantbruksstyrelsen till statens jordbruksnämnd skola överföras de ärenden av sistnämnda slag, som hittills handlagts å styrelsens lantbruksbyrå. Detta innebär, att jordbruksnämnden bör handlägga ärenden angående jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse ävensom rörande kvalitetskontroll å jordbruksprodukter och överhuvud ärenden för att stödja och reglera avsättningen av dessa produkter. De frågor angående kontroll över och utvecklande av mejerihanteringen, som nu handläggas å lantbruksbyrån, synas mig däremot närmast vara att hänföra till rationaliseringen av jordbrukets driftsförhållanden och därför böra ligga kvar hos lantbruksbyrån. Den närmare prövningen av vilka ärenden, som i enlighet med den nu angivna principen böra handläggas av jordbruksnämnden, torde i övrigt få ankomma på Kungl. Maj:t.

Vidare torde jordbruksnämnden böra handhava vissa beredskapsarbeten i fråga om livsmedelsförsörjningen. Den närmare gränsdragningen mellan arbetsuppgifterna för jordbruksnämnden och för riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap torde få verkställas av Kungl. Maj:t.

I arbetet med handhavandet av den prisreglerande verksamheten på jordbrukets område bör, såsom kommittén framhållit, bland annat ingå att avgiva förslag till Kungl. Maj:t angående utformningen av dessa åtgärder och att verkställa de utredningar, som erfordras för detta ändamål. Kommittén har ansett, att det inom jordbruksnämnden bör finnas en statistisk byrå, vilken bland annat skulle ombesörja vissa delar av jordbruksstatistiken. Emel-

lertid har kommittén samtidigt förklarat, att den ej vore beredd att avgiva något förslag rörande den gränsdragning i fråga om arbetsuppgifterna, som borde ske mellan statistiska centralbyrån och en dylik statistisk byrå inom jordbruksnämnden.

Mot att det åt en statistisk byrå inom jordbruksnämnden skulle uppdragas att verkställa någon av de undersökningar, som nu utföras av statistiska centralbyrån, har sistnämnda verk i sitt yttrande gjort kraftiga erinringar. För min del finner jag det nödvändigt, att jordbruksnämnden utrustas med sådana resurser, att den kan utföra de statistiska utredningar, som erfordras i dess löpande verksamhet med handhavande av jordbruksregleringen. Förhållandet mellan dessa utredningar och den allmänna jordbruksstatistiken torde emellertid böra bli föremål för ytterligare överväganden.

Statens livsmedelskommission har under huvuddelen av kriget handlagt och handlägger alltjämt, vid sidan av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område, även motsvarande ärenden för fiskerinäringen. Enligt de förslag till organisationen av den statliga verksamheten för fiskets främjande, som nu föreligga, skulle organet för den prisreglerande verksamheten på jordbrukets område jämväl i fortsättningen omhändervärd den statliga regleringsverksamheten även beträffande fisket. Något ställningstagande till dessa förslag har emellertid ännu ej skett.

För jordbruksnämnden bör enligt min mening tillämpas en organisationsform, i huvudsak överensstämmande med den, som nu användes för statens livsmedelskommission. Jordbruksnämnden torde sålunda böra bestå av en ordförande och chef jämte några av Kungl. Maj:t särskilt utsedda ledamöter. Härjämte bör finnas ett råd, från vilket yttrande bör inhämtas i viktigare frågor. Även ledamöterna av rådet torde böra utses av Kungl. Maj:t. Huruvida tillsättandet av rådsledamöter, på sätt jordbrukskommittén föreslagit, skall ske på förslag av vissa av jordbruksregleringens utformning intimt berörda organisationer eller ej, torde få ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra.

Det synes icke lämpligt att nu fixera antalet ledamöter i jordbruksnämnden eller dess råd, utan avgörandet härvidlag torde böra överlämnas till Kungl. Maj:t. Jag vill dock beträffande rådet framhålla, att antalet ledamöter i detta torde böra vara ej oväsentligt lägre än det nuvarande antalet ledamöter i livsmedelskommissionens råd, detta givetvis med hänsyn till att jordbruksnämnden ej kommer att handhålla de krisbetonade regleringsuppgifter, som ankommit på livsmedelskommissionen.

Inom jordbruksnämnden torde böra inrättas dels två sektioner eller avdelningar, den ena för ärenden angående vegetabiliska produkter och den andra för ärenden rörande animaliska produkter, dels ett kansli. I spetsen för det sistnämnda torde böra ställas en kanslichef, vilken även bör ha till uppgift att under ordföranden leda nämndens arbete i dess helhet. Skulle härjämte regleringsåtgärderna på fiskerinäringens område komma att uppdragas åt jordbruksnämnden, kommer detta givetvis att nödvändiggöra en viss utvidgning av organisationen.

Utöver vad här angivits synes det icke lämpligt, att man redan nu tager

ställning till frågor rörande organisationen av jordbruksnämnden. Denna torde få göras till föremål för närmare överväganden och förslag rörande densamma föreläggas riksdagen, innan det nya organet träder i verksamhet.

Ett genomförande av det av mig förordade systemet för stöd åt brödsädsodlingen och för beredskapslagring av brödsäd kommer att medföra en betydande förenkling i förhållande till det system, som måst tillämpas under krigsåren. Eftersom förstnämnda system innebär, att staten ej själv skall företaga inköp av brödsäd i prisstödjande syfte eller hålla beredskapslager av brödsäd utan att den prisstödjande verksamhet, som eventuellt kan bli erforderlig, ävenom beredskapslagringen skola ombesörjas av jordbrukets samt handelns och kvarnindustriens egna organ, torde den verksamhet på detta område, som nu bedrivs av Svenska spannmålsaktiebolaget, kunna väsentligt inskränkas. Det synes under sådana förhållanden böra övervägas, huruvida ej en omorganisation av spannmålsbolaget bör ske. Denna fråga torde dock ej redan nu böra upptagas till avgörande. En omedelbar övergång till nyssnämnda förenklade lagringssystem torde nämligen med hänsyn till försörjningsläget icke vara möjlig. Spannmålsbolaget handhar vidare för närvarande åtskilliga andra uppgifter av mera krisbetonad karaktär, vilka ej heller kunna omedelbart avvecklas. Det synes slutligen önskvärt, att ett dylikt steg ej tages, förrän någon erfarenhet vunnits av hur det nya lagringssystemet verkar i praktiken. I likhet med kommittén anser jag därför, att något ställningstagande till frågan om en omorganisation av spannmålsbolaget ej bör ske i nuvarande läge utan att därmed bör få anstå ytterligare någon tid.

Vad angår statens lagerhus- och fryshusstyrelse är jag ej beredd att nu taga ståndpunkt till frågan, huruvida de statliga lagerhusen böra bibehållas eller ej. Däremot finner jag starka skäl tala för att förvaltningen av desamma bör överföras till spannmålsbolaget. Det synes mig uppenbart, att en dylik överföring skulle medföra en förenkling i organisatoriskt hänseende med hänsyn till att det är spannmålsbolaget, som faktiskt utnyttjar lagerhusen och för övrigt även äger de planmagasin, som äro uppförda i anslutning till flertalet av dessa. Genom en sådan överföring skulle vidare vissa besparingar kunna göras. Vad lagerhus- och fryshusstyrelsen anfört mot densamma har huvudsakligen avseende å lämpligheten av att lagerhusen bibehållas i statlig ägo men synes däremot endast i ringa mån beröra frågan, huruvida förvaltningen av desamma lämpligen bör omhänderhavas av en särskild styrelse eller av spannmålsbolaget. Det enda av styrelsen anförda skäl, som mera direkt berör sistnämnda fråga, är att man genom att behålla lagerhusen under förvaltning av lagerhus- och fryshusstyrelsen kunde tillgodogöra sig den erfarenhet i lagringsfrågorna, som styrelsen besutte. Vid det förhållandet, att statens lagerhus sedan åtskilliga år varit utarrenderade till spannmålsbolaget samt att nämnda bolag även i övrigt under en följd av år bedrivit en mycket omfattande lagringsverksamhet torde berörda skäl emellertid ej böra tillmätas någon större betydelse. Jag ansluter mig alltså till kommitténs förslag, att statens lagerhus- och fryshusstyrelse bör upphöra

och att förvaltningen av de statliga lagerhusen bör överföras till spannmålsbolaget. Denna överföring torde böra ske i den formen, att lagerhusen säljas till bolaget. Därest min nu uttalade uppfattning godtages av riksdagen, torde jag senare få återkomma till frågan om de villkor, på vilka dylik försäljning bör ske. Jag förutsätter, att försäljningen bör genomföras vid sådan tid, att fryshus- och lagerhusstyrelsens verksamhet kan upphöra senast vid utgången av budgetåret 1947/48. I detta sammanhang vill jag även nämna, att jag utgår från att överföringen ej skall medföra någon försämring av den därav berörda personalens ställning.

Kostnadsberäkningar.

Några mera tillförlitliga och detaljerade beräkningar av de kostnader den nu förordade rationaliseringsverksamheten kan medföra för det allmänna, kunna, såsom kommittén framhållit, svårligen göras, utan man torde få begränsa sig till en förhållandevis grov uppskattning. Kostnaderna äro givetvis också beroende på den omfattning och den snabbhet, vari rationaliseringsverksamheten kan bedrivas med hänsyn till tillgången på utbildad personal med mera. För närvarande torde emellertid de av kommittén gjorda beräkningarna få godtagas. Jag anser alltså, att man tills vidare bör utgå från att det genomsnittliga årliga medelsbehovet för bidrag till yttre och inre rationaliseringsåtgärder under en följd av år kommer att uppgå till mellan 20 och 25 miljoner kronor för yttre rationalisering och ungefärligen samma belopp för inre rationalisering. Härtill komma så de belopp, som böra utbetalas i form av verkliga lån och vilka i sin helhet böra återbetalas. Storleken av dessa belopp blir givetvis bland annat i hög grad beroende av i vilken utsträckning det tidigare berörda systemet med statlig kreditgaranti kommer till användning. Vad angår kostnaderna för bidragen till yttre och inre rationalisering må vidare framhållas, att dessa sannolikt i början av de nya organens verksamhet torde bli något lägre än vad som kan komma att utgöra genomsnittet, detta med hänsyn just till att det måste beräknas taga en viss tid, innan verksamheten kan komma i gång i full utsträckning. Särskilt gäller detta bidragen till yttre rationalisering.

Kostnaderna för de av mig förordade årliga bidragen till innehavarna av vissa mindre jordbruk kunna, med ledning bland annat av tillgängliga statistiska uppgifter rörande jordbruksbefolkningens fördelning i olika inkomstgrupper samt rörande mjölkleveranserna till mejerier, uppskattas till omkring 60 miljoner kronor per år. Till jämförelse härmed kan nämnas, att livsmedelskommissionen vid framläggandet av förslag till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för regleringsåret 1946/47 beräknat kostnaderna för producentbidrag till 53 miljoner kronor och utgifterna för lantsmörsbidrag till 0,4 miljoner kronor. Understrykas bör även, att kostnaderna för de av mig förordade bidragen skulle sjunka i samma mån som de ifrågavarande brukningsdelarna övergå till nya ägare.

Vad slutligen angår de kostnadsökningar, som kunna föränledas av organisationsförslagen, torde jag få erinra om att dessa, såvitt angår lönekostnaderna, i vissa vid kommitténs betänkande fogade promemorior approximativt uppskattats till något över 2,5 miljoner kronor per år. Påpekas må, att beräkningarna äro gjorda med utgångspunkt från det avlöningsreglemente, som gällde vid tiden för avlämnandet av kommitténs betänkande. Av kostnadsökningen faller den avgjort största delen eller närmare 2 miljoner kronor på lantbruksnämnderna samt omkring 0,5 miljoner kronor på dessa nämnders ortsgorgan, medan ökningen för lantbruksstyrelsen beräknats till omkring 0,2 miljoner kronor och för statens jordbruksnämnd till något över 0,1 miljoner kronor.

Såsom jag förut nämnt avser jag, att frågan om personalbehovet vid de blivande organen skall göras till föremål för ytterligare utredningar. Vid dessa utredningar böra även upptagas spörsmålen om personalens lönegradsplacering och anställningsförhållanden i övrigt samt om medelsbehovet å omkostnadsstat för de nya organen. I avbidan på utredningarna, vilka torde få föreläggas riksdagen i samband med äskande av medel för organens verksamhet under budgetåret 1948/49, torde jag få avstå från att här närmare ingå på frågan om kostnaden för den föreslagna organisationen. Jag vill emellertid framhålla, att utgifterna för lantbruksnämndernas ortsgorgan torde bliva avsevärt lägre än vad som beräknats i nyssnämnda promemorior, där-est vad jag förordat angående beskaffenheten av dessa organ följes. Den av mig föreslagna begränsningen av lantbruksnämndernas arbetsuppgifter i fråga om byggnader ävensom den omläggning av formerna för stödet åt de mindre jordbruken, som jag förordat, måste vidare medföra, att personalbehovet vid lantbruksnämnderna blir mindre än vad som skulle ha blivit fallet vid en tillämpning av kommitténs förslag.

Enligt vad jag tidigare angivit torde den nu förordade rationaliseringsverksamheten böra igångsättas vid ingången av budgetåret 1948/49. Med hänsyn till vikten av att verksamheten skall kunna utan onödigt dröjsmål bedrivas i den omfattning och enligt de riktlinjer, som förordats i det föregående, anser jag det angeläget, att de nya organen så vitt möjligt skola vara färdiga att träda i fullt arbete vid nämnda tidpunkt. Om detta önskemål skall kunna förverkligas måste emellertid ett flertal organisatoriska förberedelser vidtagas dessförinnan. Dessa synas lämpligen kunna ledas av den förut omförmälda kommitté, vilken skall ha till uppgift att framlägga förslag rörande den närmare utformningen av organisationen av rationaliseringsverksamheten. Arbetet synes böra bedrivas så, att en centralkommitté tillsättes, vilken får bilda underavdelningar i de olika hushållningssällskapsområdena. Dessa underavdelningar böra bland annat på grundval av sin kännedom om förhållandena i vederbörande område göra preliminära beräkningar rörande personalbehovet vid lantbruksnämnderna ävensom vidtaga åtgärder för anskaffande av lokaler åt nämnderna m. m. Förberedande överväganden och åtgärder för lösande av nämndernas personalfrågor böra även ingå i arbetet. Slut-

ligen torde underavdelningarna bland annat även i den utsträckning förhållandena medgiva böra vidtagna inledande åtgärder för igångsättande av arbetet med regionalplanering.

En dylik organisatorisk verksamhet kommer att medföra vissa kostnader. Bland annat komma både centralkommittén och dennas underavdelningar att behöva ha tillgång till personal. Någon säker beräkning av medelsbehovet för nu ifrågavarande ändamål kan knappast göras. Det synes mig emellertid antagligt, att ett belopp av 750 000 kronor skall vara tillräckligt. Å riksstaten för nästa budgetår torde därför för nu ifrågavarande ändamål under nionde huvudtiteln böra äskas ett reservationsanslag å detta belopp för förberedande organisatoriska åtgärder i samband med jordbrukets rationalisering. Dessa medel torde även få tagas i anspråk för att täcka kostnaderna för den utvidgning av den jordbruksekonomiska undersökningen, som kan bli möjlig att genomföra under loppet av nästkommande budgetår.

Hemställan.

Under åberopande av vad jag nu och i förenämnda statsrådsprotokoll för den 17 januari 1947 anfört hemställer jag

dels att förut omförmälda förslag till lag om kronans förköpsrätt, lag angående ändring i lagen den 22 december 1943 (nr 884) om förköpsrätt samt lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande,

dels ock att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1) medgiva att åtgärder för jordbruksnäringens främjande må vidtagas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i det föregående;

2) till *Förberedande organisatoriska åtgärder i samband med jordbrukets rationalisering m. m.* för budgetåret 1947/48 å riksstaten under nionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 750 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Gunnar Eklund.

Tabell
angivande de A-bidrag, som skola utgå kvartalsvis vid
mjölkleveranser av olika storlek.

Mjölkleverans i kilogram per kvartal	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90
100	12	13	14	16	17	18	19	20	22	23
200	24	25	26	28	29	30	31	32	34	35
300	36	37	38	40	41	42	43	44	46	47
400	48	49	50	52	53	54	55	56	58	59
500	60	61	62	64	65	66	67	68	70	71
600	72	73	74	76	77	78	79	80	82	83
700	84	85	86	88	89	90	91	92	94	95
800	96	97	98	100	101	102	103	104	106	107
900	108	109	110	112	113	114	115	116	118	119
1 000—1 600	120	120	120	120	120	120	120	120	120	120
1 700	120	120	120	120	120	120	119	119	118	118
1 800	117	116	116	115	115	114	113	113	112	112
1 900	111	110	110	109	109	108	107	107	106	106
2 000	105	104	104	103	103	102	101	101	100	100
2 100	99	98	98	97	97	96	95	95	94	94
2 200	93	92	92	91	91	90	89	89	88	88
2 300	87	86	86	85	85	84	83	83	82	82
2 400	81	80	80	79	79	78	77	77	76	76
2 500	75	74	74	73	73	72	71	71	70	70
2 600	69	68	68	67	67	66	65	65	64	64
2 700	63	62	62	61	61	60	59	59	58	58
2 800	57	56	56	55	55	54	53	53	52	52
2 900	51	50	50	49	49	48	47	47	46	46
3 000	45	44	44	43	43	42	41	41	40	40
3 100	39	38	38	37	37	36	35	35	34	34
3 200	33	32	32	31	31	30	29	29	28	28
3 300	27	26	26	25	25	24	23	23	22	22
3 400	21	20	20	19	19	18	17	17	16	16
3 500	15	14	14	13	13	12	11	11	10	10
3 600	9	8	8	7	7	6	5	5	4	4
3 700	3	2	2	1	1	—	—	—	—	—

Bilaga B.

Tabell
angivande de B-bidrag, som skola utgå kvartalsvis vid
mjölkleveranser av olika storlek.

Mjölkleverans i kilogram per kvartal	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90
100	6	7	7	8	8	9	10	10	11	11
200	12	13	13	14	14	15	16	16	17	17
300	18	19	19	20	20	21	22	22	23	23
400	24	25	25	26	26	27	28	28	29	29
500	30	31	31	32	32	33	34	34	35	35
600	36	37	37	38	38	39	40	40	41	41
700	42	43	43	44	44	45	46	46	47	47
800	48	49	49	50	50	51	52	52	53	53
900	54	55	55	56	56	57	58	58	59	59
1 000—1 600	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
1 700	60	60	60	60	60	60	60	59	59	59
1 800	59	58	58	58	57	57	57	56	56	56
1 900	56	55	55	55	54	54	54	53	53	53
2 000	53	52	52	52	51	51	51	50	50	50
2 100	50	49	49	49	48	48	48	47	47	47
2 200	47	46	46	46	45	45	45	44	44	44
2 300	44	43	43	43	42	42	42	41	41	41
2 400	41	40	40	40	39	39	39	38	38	38
2 500	38	37	37	37	36	36	36	35	35	35
2 600	35	34	34	34	33	33	33	32	32	32
2 700	32	31	31	31	30	30	30	29	29	29
2 800	29	28	28	28	27	27	27	26	26	26
2 900	26	25	25	25	24	24	24	23	23	23
3 000	23	22	22	22	21	21	21	20	20	20
3 100	20	19	19	19	18	18	18	17	17	17
3 200	17	16	16	16	15	15	15	14	14	14
3 300	14	13	13	13	12	12	12	11	11	11
3 400	11	10	10	10	9	9	9	8	8	8
3 500	8	7	7	7	6	6	6	5	5	5
3 600	5	4	4	4	3	3	3	2	2	2
3 700	2	1	1	1	—	—	—	—	—	—

Innehållsförteckning.

	Sid.
Propositionen	1
Lagförslag	2
<i>Förslag till lag om kronans förköpsrätt</i>	2
<i>Förslag till lag angående ändring i lagen den 22 december 1943 (nr 884) om förköpsrätt</i>	5
<i>Förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation</i>	6
Utdrag av statsrådsprotokollet den 17 januari 1947	9
<i>Inledning</i>	9
<i>Sammanfattning av kommitténs förslag</i>	11
Synpunkter på målsättningen för jordbrukspolitiken	12
Slutsatser i fråga om målsättningen för jordbrukspolitiken	17
Produktions- och konsumtionsutvecklingen samt åtgärder till förebyggande av överproduktion	22
Allmänna synpunkter på jordbrukets rationalisering och planläggningen av denna	24
Avvägningen av prisstödet åt jordbruket	26
Den yttre rationaliseringen	29
Behandlingen av skogen i samband med den yttre rationaliseringen	45
Den inre rationaliseringen	50
Formerna för stödet åt jordbruksnäringen	57
Utjämnningen av löneklyftan mellan jordbruksbefolkningen och andra befolkningsgrupper	68
Särskilt stöd åt vissa innehavare av mindre jordbruk	70
Organisationen	74
Kostnadsberäkningar	86
Särskilda yttranden	88
<i>Målsättningen</i>	96
Yttrandena	96
Departementschefen	119
<i>Avvägningen av det allmänna prisstödet åt jordbruket</i>	130
Yttrandena	130
Departementschefen	135
<i>Den yttre rationaliseringen</i>	139
Yttrandena	139
Departementschefen	201

	Sid.
<i>Den inre rationaliseringen</i>	253
Yttrandena	253
Departementschefen	262
<i>Organisationen av rationaliseringsverksamheten</i>	278
Yttrandena	278
Departementschefen	310
<i>Bilaga till statsrådsprotokollet (förslag till lag om kronans förköpsrätt)</i>	327
Utdrag av lagrådsprotokollet den 21 februari 1947	330
Utdrag av statsrådsprotokollet den 21 februari 1947	337
<i>Ändringar i de till lagrådet remitterade lagförslagen</i>	337
<i>Särskild stöd åt vissa innehavare av mindre jordbruk</i>	338
Yttrandena	338
Departementschefen	352
<i>Utformningen av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område</i>	362
Yttrandena	362
Departementschefen	382
<i>Organisationen av den prisreglerande verksamheten</i>	402
Yttrandena	402
Departementschefen	407
<i>Kostnadsberäkningar</i>	411
<i>Hemställan</i>	413
<i>Bilagor (tabeller för beräkning av producentbidrag)</i>	414